

EUROOPPALAISTEN VANHEMPIEN ARVO-ORIENTAATIOT

Kansainvälinen vertaileva tutkimus individualististen arvojen yhteydestä
perherakenteeseen

Saana Rantanen

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiologia

Kesäkuu 2020

Ohjaajat:

FT Jani Erola

VTT Mikko Niemelä

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. MUUTTUVA EUROOPPALAINEN PERHERAKENNE.....	6
2.1. Toinen väestöllinen murros.....	6
2.2. Yhteiskunnallinen arvotutkimus - Shalom Schwartzin arvojärjestelmämalli.....	9
2.3. Perherakenteiden merkitys.....	12
3. TUTKIMUKSEN KONTEKSTI - PERHERAKENTEIDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	16
3.1. Perheen tukemisen regiimit.....	17
3.2. Normien heijastuminen perheoikeudellisissa regiimeissä	20
4. TUTKIMUSASETELMA	27
4.1. Tutkimuskysymykset ja hypoteesit.....	28
4.2. Aineisto ja tutkimusetiikka	31
5. TUTKIMUSMENETELMÄT	35
5.1. Perusarvojen operationalisointi.....	35
5.2. Tilastolliset analyysimenetelmät.....	37
5.2.1. Faktorianalyysi.....	38
5.2.2. Lineaarinen monitasoregressio ja interaktiot	42
6. TUTKIMUKSEN MUUTTUJAT	46
6.1. Yksilötason muuttujat	46
6.2. Makrotason muuttujat	50
6.3. Yksilöllisyyden versus kollektiivisuuden mittaaminen aineistossa	53
7. TUTKIMUSTULOKSET	57
7.1. Individualisaation yhteys perherakenteeseen.....	57
7.1.1. Välittämisen arvo-orientaatio.....	57
7.1.2. Elämänhallinnan arvo-orientaatio	59
7.1.3. Elämäntavan arvo-orientaatio	61
7.2. Eurooppalaiset regiimit ja vanhempien individualistiset arvot.....	62
7.2.1. Vanhempien arvomaailmat perheen tukemisen regiimeissä	63
7.2.2. Perherakenteiden väliset arvovaihtelut perheen tukemisen regiimeissä	65
7.2.3. Perheoikeudellinen toimintaympäristö.....	68
8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	71
KIRJALLISUUS.....	76
LIITTEET	82

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos / Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

RANTANEN, SAANA: Eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatiot. Kansainvälinen vertaileva tutkimus individualisaation yhteydestä perherakenteeseen.

Pro gradu -tutkielma, 87s.

Sosiologia

Kesäkuu 2020

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatiot ja niiden yhteys perherakenteeseen. Tarkoituksena on tutkia rakenteiden, kuten perhemuodon, yhteiskunnallisten perheen tukemisen regiimien ja perheoikeudellisen lainsäädännön yhteyksiä vanhempien individualistisiin arvoihin. Tutkielman tavoitteena on tarkastella, onko postmodernille ajalle ominaiset individualistiset arvot yhteydessä perherakenteeseen, josta on toisen väestöllisen murroksen myötä tullut läpi Euroopan yhä dynaamisempi ja monimuotoisempi. Kiinnostuksen kohteena on, miten eurooppalaisten vanhempien individualistiset arvot vaihtelevat erilaisissa toimintaympäristöissä ja esiintyykö perherakenteiden välillä eroja, kun perhepoliittiset ja -oikeudelliset kontekstitason muuttajat ovat vakioitu.

Teoreettisena viitekehyksenä toimivat Lesthaeghen (1986; 2010) teoria toisesta väestöllisestä murroksesta, Schwartzin arvoteoriamalli (1992) sekä Andreßin (2003) typologia eurooppalaisista perheen tukemisen regiimeistä, joissa Euroopan maat on jaettu neljään eri regiimiin perustuen maissa harjoitettavaan perhepolitiikkaan, työmarkkinatilanteeseen sekä diskursiiviseen perhekäsitykseen.

Aineistona tutkielmassa on eurooppalaisen sosiaalitutkimuksen (European Social Survey, ESS) kolmannen kierroksen vertaileva aineisto, joka on kerätty 25:stä Euroopan maasta. Aineisto hyödyntää Schwartzin arvoteoriamallia ja se soveltuu hyvin vertailevaan kansainväliseen arvotutkimukseen, jonka analyysit toteutetaan tilastollisin menetelmin. Analyysimenetelminä käytetään tilastollisia tunnuslukuja, eksploratiivista faktorianalyysia sekä lineaarista monitasoregressioanalyysia. Mikro- ja makrotason muuttujien päävaikutusten lisäksi tarkastellaan yhdysvaikutuksia eli interaktioita.

Arvojen operationalisoinnin ja tilastollisten analyysien myötä vanhempien perusarvoista nousi kolme eri arvo-orientaatiota; välittämisen, elämänhallinnan ja elämäntavan arvo-orientaatiot. Tutkimuksen empiiriset tulokset tukevat Lesthaeghen teoriaa toisesta väestöllisestä murroksesta ja sen yhteydessä tapahtuneesta postmoderniin elämäntapaan kietoutuvasta arvomuutoksesta. Empiiristen tutkimustulosten valossa voidaan sanoa, että uudet perherakenteet heijastavat osaltaan individualistisempää arvomaailmaa verrattuna ydinperheen vanhempiin, kun perheiden erilaiset perhepoliittiset ja -oikeudelliset muuttajat on huomioitu.

Asiasanat: arvot, individualisaatio, yhteisö, perhe, perherakenne, perhepolitiikka, tasa-arvo, lainsäädäntö, hyvinvointiyhteiskunta

1. JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatiot ja niiden yhteys perherakenteisiin erilaisissa perhepoliittisissa ja -oikeudellisissa toimintaympäristöissä. Perinteisistä kahden biologisen vanhemman ydinperheistä siirrytään yhä useammin monimuotoisiin perherakenteisiin, joiden voidaan nähdä rakentuvat pikemminkin yksilöiden henkilökohtaisten preferenssien sekä sosiaalisten ja taloudellisten elämäntilanteiden ympärille kuin perustuen traditionaalisiin perhekäsityksiin.

Esimerkiksi Suomessa on arvioitu, että joka kolmas perhe poikkeaa biologisen isän ja äidin ydinperheestä (Väestöliitto 2019). Euroopassa avioliittojen lukumäärä on lähes puolittunut vuodesta 1964 (3,4 miljoonaa solmittua avioliittoa) vuoteen 2014 mennessä (2,1 miljoonaa solmittua avioliittoa) ja samassa ajassa avioerojen määrä on tuplaantunut (Eurostat 2017). Yhä yleisempää on, että lapset asuvat elämänsä aikana erityyppisissä perheissä, vaikka avioliitossa asuvat vanhemmat muodostavat edelleen yleisimmän perhemuodon hankkia lapsia. Euroopassa vuonna 2019 noin joka seitsemäs perheistä (14,1 %) oli yhden vanhemman perheitä ja Virossa, Tanskassa ja Ruotissa yksinhuoltajaperheiden osuus kohosi jopa 25 prosenttiin kaikista perheistä (Eurostat 2020). Suomessa noin 20 prosenttia perheistä on yhden vanhemman perheitä ja niissä asuu noin 190 000 lasta. Suomessa uusioperheiden osuus on noin 9% kaikista lapsiperheistä (SVT 2019).

Perheen muutokset kuvastavat osaltaan yhteiskunnallista prosessia, jossa yhteisö on tahollaan menettänyt määrittelyvaltaansa yksittäisille henkilöille ja perhe instituutiona määritellään eri tavoin kuin ennen. Perhe ei sinällään ole enää itseisarvo, eikä ydinperhe palvele yksilöitä stabiilina yksikkönä. Osaltaan myös julkinen sektori on ottanut vastuulleen aikaisemmin perheelle kuuluneita velvollisuuksia (Hämäläinen 2016, 50). Siitä huolimatta perhe on yhä edelleen yhteiskunnallisesti tärkeä yksikkö, jolla on vaikutusta moneen perheenjäseniä koskevaan asiaan, kuten sosiaalietuuksiin ja -palveluihin kuten myös lasten hyvinvointiin ja elämässä pärjäämiseen.

Tutkimusta on kuitenkin vielä verrattain vähän lasten todellisista asuinympäristöistä (*habitual residence*) ydinperheen ulkopuolelta sekä vanhempien arvojen yhteydestä uusiin, ydinperheen ulkopuolisiin, perherakenteisiin. Vähän tiedetään myös yhteiskunnallisten rakenteiden yhteydestä vanhempien arvomaailmaan. Syvällisempi ymmärrys vanhempien arvojen ja muuttuvan perheinstituution yhteydestä auttaisi osaltaan kehittämään yhteiskunnallisia rakenteita ja -mekanismeja tukemaan tasavertaisesti lapsia uudenlaisissa kasvuympäristöissä.

Kun tarkastellaan Euroopan laajuisia muutoksia pitkällä aikavälillä, voidaan arvomaailmassa ja ihmiskuvassa nähdä tapahtuneen seuraavat suuret muutokset: arvomaailmojen maallistuminen ja yksilöllistyminen sekä arvojen suhteellistuminen (Kärki 2015, 64). Arvomuutokset kietoutuvat laajempiin yhteiskunnallisiin rakennemuutoksiin traditionaalisesta maatalousyhteiskunnasta moderniin teollisuusyhteiskuntaan ja edelleen 1900-luvun jälkipuoliskolla muotoutuneeseen postmoderniin informaatioyhteiskuntaan. Zygmunt Bauman (1996, 21-26) on kuvaillut postmodernia ”luvaksi tehdä mitä huvittaa”, mielentilaksi, jolla on tapana reflektoida ja kyseenalaistaa vallan rakenteita, totuutta ja ihanteita yhä uudelleen ja uudelleen ajassa, jossa kollektiivinen usko ns. suuriin kertomuksiin ja moraalisiin auktoriteetteihin menetetään. Sosiologisesti näiden arvomuutosten nähdään olevan osa laajempaa individualisaatioprosessia, jossa olemassa olevat sosiaaliset muodot ja instituutiot, kuten esimerkiksi yhteisö, perhe, roolimallit ja jopa valtio ja kulttuuri, menettävät merkitystään yksilöiden identiteetin muodostumisessa ja yhä tärkeämmäksi nousevat yksilöiden subjektiiviset valinnat ja omat yksilölliset elämänpolut (Beck 2002, 2; Lash 2002, x-xi).

Voidaan siis ajatella, että vanhat instituutiot eivät enää ohjaa yksilöiden elämää, eivätkä määritä selkeärajaisia normeja, säädöksiä ja rooleja elää hyvää elämää samalla tavalla kuin ennen, vaan tämä jää yksilöiden tilannekohtaisiksi valinnoiksi ja vastuiksi, jotka kulmineituvat jokapäiväisiin päätöksiin. Omien valintojen ja tekojen kautta omasta elämästä tulee luoda toimiva kokonaisuus eri elämän osa-alueilla, kuten yhdistämällä joustavasti oma vapaa-aika, perhe- ja työelämä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna vanhempien yksilölliset arvomaailmat ohjaavat enenevässä määrin perherakenteiden muutosta ja osaltaan asettavat lapset erilaisiin kasvuympäristöihin, joita yhteiskunnallisten tahojen tulisi tukea tasavertaisesti. Vanhempien arvoista erilaisissa

perherakenteissa on kuitenkin vielä niukasti saatavissa empiirisiä tutkimustuloksia sekä yleisesti kansainväliset arvo- ja asennetutkimukset ovat pääsääntöisesti jäänyt kuvailevalle tasolle (Rijken & Liefbroer: 2012, 27).

Toisaalta, aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että perherakenteella on selkeä yhteys yksilöiden ja kotitalouksien taloudellisiin ja sosiaalisiin resursseihin (Niemelä 2014). Tämä puolestaan tukee olettamusta siitä, että tiettyihin perhemuotoihin valikoidutaan osittain itsestä riippumattomista syistä. Vallitseva perherakenne ei ole läheskään aina vanhemman oma arvovalinta, vaan siihen vaikuttavat arvojen lisäksi sekä vallitseva toimintaympäristö että yksilölliset tapahtumat elinkaarella.

Huolta aiheuttaa myös aikuisten kypsyys kohdata modernin elämän muuttuneet työ- ja perhe-elämän vaatimukset, kuten Helsingin Sanomat taannoin uutisoi (Tervonen 2020). Perhekäsityksen muuttuessa ajan saatossa, myös yksilön ja yhteiskunnan välinen riippuvuussuhde on muuttunut ja nykyvanhemmat ovat yhä riippuvaisempia yhteiskunnan työ- ja perhepoliittisista rakenteista ja instituutioista, jotka voivat osaltaan joko tukea tai heikentää erilaisten perherakenteiden toimivuutta arjessa. Onkin arvioitu, että suomalaisen yhteiskunnan rakenteellinen ja institutionaalinen muutos tulee nopeutumaan tulevina vuosina entisestään ja keskeisessä osassa ovat muutokset perherakenteissa: perheet monimuotoistuvat ja yksinasuminen yleistyy. Rakennemuutoksessa yhä keskeisemmäksi nousee se, missä määrin ihmisillä on kyvyt, taidot ja mahdollisuudet tehdä järkeviä valintoja ja käyttää heille avoimena olevia mahdollisuuksia. Julkisen vallan rooliksi jää edistää juuri näitä yksilöllisiä kyvykkyyksiä harjoittamassaan yhteyskuntapolitiikassa. (Valtioneuvoston kanslia 2018, 16.)

Tulevaisuuden haasteena on löytää ne keinot, joilla julkinen valta pystyy tasavertaisesti palvelemaan kaikkia osapuolia ja huomioimaan erityisesti lasten muuttuvat tarpeet erilaisissa toimintaympäristöissä. Syvällinen ymmärrys arvoista, mikro- ja makrotasolla, sekä niiden syy ja seuraussuhteista on äärimmäisen tärkeää, jotta kyetään kehittämään yhteiskuntarakenteita ja -mekanismeja sekä luomaan kestäviä ratkaisuja palvelemaan muuttuvia hyvinvointivaltioiden tarpeita. Yhtäaikaaisesti kun perheet moninaistuvat ja määrittelevät rajojaan ja vanhemmuuden roolejaan yhä joustavammin, myös perheen

tukemisen instituutioiden pitää toimia joustavasti ja ketterästi. Tasavertaista vanhemmuutta miesten ja naisten välillä ei ole mahdollista toteuttaa, jos perheen ympärillä olevat institutionaaliset rakenteet perustuvat jäykästi traditionaaliseen ydinperhemalliin, joka esimerkiksi olettaa ja pakottaa miesten ja naisten välistä eriarvoisuutta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, onko vanhempien aiempaa individualistisempi arvomaailma yhteydessä nyky-yhteiskuntien dynaamisempiin ja monimuotoisempiin perherakenteisiin. Kiinnostuksen kohteena on lisäksi, miten eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatiot vaihtelevat, kun tarkasteluun otetaan mukaan perheiden kannalta keskeiset yhteiskunnalliset instituutiot – valtioiden perhepoliittinen ja -oikeudellinen konteksti, työmarkkinoiden rakenne sekä vallitsevat kulttuuriset perhekäsityksen diskurssit.

Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa toimii Lesthaeghen (1986; 2010) teoria eurooppalaisten yhteiskuntien 1950-luvulta alkaneesta toisesta väestöllisestä murroksesta (*second demographic transition*), jonka tunnuspiirteinä pidetään avioerojen yleistymistä, avioerolainsäädännön vapautumista läntisessä Euroopassa, avoliittojen yleistymistä ja muuttumista yleisesti hyväksytyksi perhemuodoksi, avioitumis- ja ensisynnytysien nousemista sekä lasten määrän vähentymistä aina alle väestön uusintamistason. Eurooppalaisten kotitalouksien rakenteissa esiintyvistä eroista huolimatta perheiden muodostuksen ja purkautumisen trendit muistuttavat yleisellä tasolla toisiaan eri Euroopan valtioissa. Kyseiset muutokset ovat tapahtuneet samaan aikaan niitä tukevien yhteiskunnallisten arvomuutosten kanssa. (Erola ja Härkönen 2014, 79; 84.)

Makrotason muuttujien viitekehyksenä toimii Hans-Jürgen Andreßn (2003) luoma typologia perheen tukemisen regiimeistä. Typologia perustuu valtion harjoittamaan perhepolitiikkaan, työmarkkinoiden rakenteeseen sekä kulttuurisiin perhekäsityksiin. Typologian mukaisesti tutkielmassa mukana olevat 25 maata on jaettu maaryhmiin. Lisäksi analyyseissa on huomioitu maiden oikeusjärjestelmä sekä perheoikeudellinen lainsäädäntö hyvin karkealla tasolla. Erityisesti perheoikeudellisessa keskustelussa puhutaan lapsen edusta ja kuinka se parhaiten toteutetaan vanhempien erotilanteessa.

Vähemmän keskustellaan kuitenkin siitä, miten nykyiset perheen tukemisen instituutiot ja perheoikeudellinen lainsäädäntö ja -normit huomioivat vanhempien individualistisemmän arvomaailman yhä moninaisimmissä perherakenteissa, sekä miten se heijastuu lapsen hyvinvointiin elämän eri vaiheissa. (Andrefß & Hummelsheim 2009.)

Tutkielman analyysit toteutetaan tilastollisin menetelmin hyödyntäen kuvailevia analyyseja, faktorianalyyseja sekä lineaarisista monitasoregressioanalyyseja. Faktorianalyysin avulla tarkastellaan eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatioita perustuen Shalom Schwartzin (1992) arvojärjestelmämalliin. Faktorianalyysistä nousi vanhempien perusarvoja mitattaessa kolme eri arvo-orientaatiota: välittämisen, elämönhallinnan ja elämäntavan arvo-orientaatiot, jotka toimivat selitettävänä muuttujina lineaarisissa monitasoregressioanalyyseissä. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan perherakenteiden ja yhteiskunnallisten regiimien yhteisvaikutuksia eli interaktioita. Interaktioiden avulla voidaan analysoida perherakenteiden välisiä arvoeroja erilaisissa yhteiskunnallisissa toimintaympäristöissä, kun muut analyysissä mukana olevat muuttujat on vakioitu.

Seuraavassa luvussa (luku 2) esitellään perherakenteen muutosta toisen väestöllisen murroksen seurauksena ja sen yhteyttä vanhempien individualistiseen arvomaailmaan teoreettisesti sekä empiirisesti aiempien tutkimustulosten avulla. Luvussa esitellään myös Schwartzin arvojärjestelmämalli, jota hyödynnetään arvojen operationalisoinnissa. Kolmannessa luvussa avataan tutkimuksen kontekstia eli perheen tukemisen regiimejä ja oikeudellista viitekehystä, joissa perheet Euroopassa toimivat. Tutkimusasetelma, -menetelmät ja muuttujat esitellään luvuissa 4–6. Luvussa 7 esitellään tutkimuksen tulokset. Viimeinen, luku 8, koostuu tutkimuksen johtopäätöksistä sekä pohdinnasta.

2. MUUTTUVA EUROOPPALAINEN PERHERAKENNE

2.1. Toinen väestöllinen murros

Lesthaeghen (1986; 2010) mukaan eurooppalaiset yhteiskunnat käyvät 1950-luvulta alkanutta niin sanottua toista väestöllistä murrosta. Teoriaan toisesta väestöllisestä murroksesta kuuluu syntyvyyden, kuolleisuuden ja perherakenteiden kehityksen seuraamisen lisäksi läheisesti yhteiskunnalliset arvomuutokset, jotka ovat osaltaan edesauttaneet ja mahdollistaneet väestöllistä muuntautumista läpi Euroopan. Teoria tukee ja antaa empiristä tutkimustietoa yleisesti sosiologiassa hyväksytyille postmoderneille yhteiskuntateorioille (ks. esim. Beck ja Beck-Gernsheim 2002; Bauman 1996; 1997).

Yksilöllisyyden korostuminen arvojen valinnassa ja niiden muodostumisessa, itsekkyyden, elämyksien ja vapauden korostaminen, moniarvoisuus ja –muotoisuus, institutionalisoitunut pluralismi sekä arvojen ambivalenssi ja kontingenssi on nähty tyypillisinä piirteinä postmoderneille yhteiskunnille (Bauman 1996, 191-192; Hautamäki 1996, 36-39; Launonen 2000, 14; Paarma 2000, 19). Näin ollen yhdeksi postmodernin ajan keskeisimmäksi piirteeksi on nostettu individualisaatio-prosessi, jossa olemassa olevat sosiaaliset muodot ja instituutiot, kuten esimerkiksi yhteisö, perhe, roolimallit ja jopa valtio ja kulttuuri, menettävät merkitystään yksilöiden identiteetin muodostumisessa ja yhä tärkeämmäksi nousevat yksilöiden subjektiiviset valinnat ja omat yksilölliset elämänpolut (Beck 2002, 2; Lash 2002, x-xi). Toisin sanoen, vanhat instituutiot eivät enää ohjaa yksilöiden elämää, eivätkä määritä selkeärajaisia normeja, säädöksiä ja rooleja elää hyvää elämää, vaan tämä jää yksilöiden tilannekohtaisiksi valioinnoiksi ja vastuiksi, jotka kulminoituvat jokapäiväisiin päätöksiin. Omien valintojen ja tekojen kautta omasta elämästä tulee luoda toimiva kokonaisuus eri elämän osa-alueilla, kuten yhdistämällä joustavasti oma vapaa-aika, perhe- ja työelämä.

Toisen väestöllisen murroksen tunnuspiirteitä ovat avioerojen yleistyminen, länsimaisen avioero-lainsäädännön vapautuminen, avoliiton muuttuminen yleisesti hyväksytyksi perhemuodoksi, avioitumis- ja ensisynnytyksiän nouseminen sekä lasten määrän väheneminen entisestään ja alle väestön uusintamistason. Pääsyitä toisen väestölliseen

murroksen tapahtumiseen on nähty olevan suurten kohorttien saavuttamat edut työmarkkinoilla, kun perhe on perustettu ja lapset hankittu myöhemmällä iällä, ehkäisymenetelmien kehittyminen ja niiden yleinen hyväksyntä sekä muutokset arvorakenteissa (*value structure*) (Lesthaeghe 2010, 213).

Toisen väestöllisen murroksen seurauksena ydinperhe ei ole enää ainoa yleisen hyväksynnän saavuttanut perherakenne lapsiperheiden keskuudessa, jonka myötä on syntynyt uudenlaisia sosiaalisia haasteita, kuten epävakaa ja dynaamiset perhe- ja parisuhteet, monimuotoisemmat ja väljemmät asuinjärjestelyt sekä tiettyjen perhetyyppien, kuten yksinhuoltajien korkeat köyhyys- ja syrjäytymisriskit. Perheen kohtaamien haasteiden lisäksi yhteiskunnallisesti väestön vanhentuessa ja traditionaalisen perheinstituution heikentyessä hyvinvointivaltion kantokyvyn merkitys kasvaa, monikulttuurisuus ja monietnisyys lisääntyvät ja sosiaalisen koheesion merkitys pienentyy entisestään. (Lesthaeghe 2014, 181; Lesthaeghe 2010, 215; 223.)

Arvorakenteiden muutos on Lesthaeghen (2014, 213) mukaan seurausta siirtymisestä materiaalisista perustarpeista, joita ovat esimerkiksi taloudellinen toimeentulo, suoja ja fyysinen turvallisuus ei-materiaalisiin tarpeisiin, kuten itsensä ilmaisemiseen, osallistumiseen ja emansipaatioon, itseivallukseen ja autonomiaan sekä omien saavutusten huomioimiseen. Arvorakenteiden muutoksen myötä normien ja koheesion sijaan arvostetaan moninaisuutta ja diversiteettiä sekä kunnioitetaan yksilöiden valintoja enemmän kuin sosiaalisten ryhmien solidaarisuutta ja koheesiota.

Empiiriset tutkimustulokset Euroopan kattavilla aineistoilla (esim. *Eurobarometer surveys*, *European Value Studies*) tukevat väitettä, että uudet asumismuodot ja yhdessä asuminen ilman avioliittoa ovat nuorempien kohorttien ilmauksia sekularisaatiosta ja traditionaalisten auktoriteetien murtumisesta (ks. Lesthaeghe & Surkey 2002; Surkey & Lesthaeghe 2004). Toisin sanoen tutkimustulokset viittaavat siihen, että verrattaessa vuosituhanteen vaihteessa eri kohortteja toisiinsa, nuoremmilla kohorteilla oli tasa-arvoisempi maailmakatsamus ja he asettivat suurempaa arvoa yksilöllisille, itsensä toteuttamisen arvoille kuin vanhemmat kohortit, Lesthaeghen teorian mukaisesti. (Lesthaeghe 2010, 227.)

Lisäksi poikittais- ja paneeliaineistoihin perustuvat tilastolliset analyysit (esim. Waite, Goldscheider & Witsberger 1986; Axinn & Thornton 1993; Barber 2001; Clarkberg 2002; Moors 1997; Jansen & Kalmijn 2002) ovat löytäneet yhteyden asumisjärjestelyiden ja arvo-orientaatioiden välillä ja erotelleet yhä tarkemmin kausaalisuuden suunnat. Seuraukset arvomuutoksista ovat rakenteellisia yhteisvaikutuksia (*net of structural effects*), jotka linkittyvät arvomuutosten lisäksi yksilöiden koulutukseen, sosioekonomiseen statukseen, työllisyyteen tai kaupungistumisasteeseen.

Tarkemmalla tasolla empiiriset tutkimustulokset tukevat teorian seuraavia kuutta väitettä: Sekularisaatio, egalitaarinen ja ei-auktoriteetteihin perustuvat arvo-orientaatiot sekä ekspressiiviset ja autonomiaa painottavat arvot ovat vahvoja ennusteita elämänkaaresta (*lifecourse*), joka sisältää ei-traditionaalisia perherakenteita, kuten esimerkiksi vanhemmuutta avoliitossa. Toiseksi avoliitossa asuvat aikuiset, joilla ei ole lapsia omaavat ääripään arvoprofiilin verrattuna valtavirtaan. Profiilissa nousevat keskeisiksi piirteiksi sukupuolten välinen tasa-arvo, suvaitsevuus vähemmistöjä kohtaan, korkea protestivalmius, mutta samanaikaisesti myös suurempi toleranssi kansalaisten moraalisia ”loukkauksia” kohtaan. Kolmanneksi avioliitto ja vanhemmuus ovat yhteydessä arvo-orientaatioiden muokkaantumiseen konventionaaliseen ja konformistiseen suuntaan eli niiden myötä helpommin mukaudutaan enemmistön mielipiteisiin. Erilaisten lapsiperheiden näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että avioliitto osaltaan vahvistaa ydinperheen normatiivista asemaa, jota on vaikea haastaa ilman avioliittoinstituution aseman horjumista. (Lesthaeghe 2010, 227-229.)

Neljänneksi, avoliitossa olevat vanhemmat, jotka eivät ole koskaan asuneet avoliitossa omaavat kaikkein konservatiivisimmat asenteet. Viidenneksi, aiempi kokemus yhteisasumisesta jättää pysyvän jäljen epäkonformistiseen suuntaan, myös tilanteissa, joissa avioliitto ja vanhemmuus on saavutettu. Tässä yhteydessä, epäkonformistisuus tarkoittaa yksilön mukautumista epätraditionaalisiin perhekäsityksiin. Viimeiseksi, empiiriset tutkimukset tukevat väitettä, että avioero syrjäyttää konventionaaliset ja vakaat asenteet, jotka yksilöillä on ollut avioliiton aikana. Yllämainitut kuusi ilmiötä arvo-orientaatioista ja niiden yhteydestä erilaisiin asumismuotoihin on tutkitusti esiintynyt mikrotasolla läpi Euroopan, huolimatta siitä, missä kehitysvaiheessa toinen väestöllinen murros kyseisessä valtiossa on. (Lesthaeghe 2010, 227-229.)

Toisen väestöllisen murroksen teoria, kuten myös teoriat post-modernista individualisaatiosta, korostavat kontekstin tärkeyttä perherakenteiden muutoksen toteuttajana. Taloudellisilla, kulttuurisilla ja sosiaalisilla tekijöillä on hyvin merkittävä rooli perheen perustamisessa ja siinä, miten perhe määritellään ja mikä sen tehtäväksi nähdään. Muutokset perherakenteissa kietoutuvat tiivistii yhteen vallalla oleviin normeihin sukupuolirooleista ja naisten asemasta yhteiskunnassa, joiden on nähty vapautuneen toisen väestöllisen murroksen myötä. Lesthaeghen (2014, 18; 112-114) mukaan toista väestöllistä murrosta ei olisi tapahtunut, ellei taustalla olisi ollut muun muassa ehkäisyn, seksuaalisuuden ja sukupuolten välisen tasa-arvon vallankumoukset, jotka osaltaan muuttivat kohorttien arvomaailmaa ja tyydytettäviä tarpeita kohti yksilöllisiä valintoja (*individual value reorientation*) solidaaristen, turvallisten ja selviytymiseen perustuvien arvovalintojen (*value-based selection*) sijaan, jotka puolestaan pohjautuvat perinteiseen ydinperhe ajatteluun.

2.2. Yhteiskunnallinen arvotutkimus - Shalom Schwartzin arvojärjestelmämalli

Individualismi – kollektiivisuus -dikotomia on perinteisesti ollut suosiossa sosiaali- ja kulttuuritieteellisessä arvotutkimuksessa (ks. esim. Hofstede 1984; Triandis 1989). Perinteisesti kulttuureiden, jotka korostavat yksilöiden autonomisuutta, on katsottu edustavan individualistista kulttuuria, kun taas puolestaan kulttuurit, joissa yksilön riippuvuutta sosiaalisista ryhmistä pidetään yksilöllisiä tavoitteita tärkeämpänä, luokitellaan kuuluvaksi kollektiiviseen klusteriin (Hofstede 1984). Toisin sanoen: individualistiset kulttuurit korostavat arvoja, jotka palvelevat yksilöä kokemaan henkilökohtaista hyvää oloa, erottautumaan muista ja olemaan itsenäinen. Kollektiiviset kulttuurit puolestaan asettavat etusijalle sosiaalisten ryhmien tavoitteet, ryhmän yhtenäisyyden ja keskinäisen riippuvuuden ennen henkilökohtaisia tavoitteita (Triandis ym. 1988).

Shalom Schwartz (1990) on kritisoinut yllämainittua jyrkkää kahtiajakoa monen muun arvostetun arvotutkijan tavoin (ks. esim. Allport 1961; Feather 2002; Kluckhohn 1951; Rokeach 1973). Schwartzin mukaan dikotominen jako ei ole totuudenmukainen, koska jaottelu aiheuttaa ristiriidan yksilön henkilökohtaisten sekä yksilön sosiaalisten ryhmien

tavoitteiden välille. Arvoja ei voida jaotella dikotomisesti toisiaan poissulkeviin luokkiin, vaan arvot on ymmärrettävä kokonaisuutena, jonka muodostavat sekä henkilökohtaiset sekä sosiaalisten yhteisöjen tarpeet ja tavoitteet. Sosiaalinen ympäristö ja henkilökohtaiset motiivit ovat jatkuvassa dialogissa keskenään ja vaikuttavat yksilöiden arvojärjestykseen. (Schwartz 2003, 262.)

Dikotomia ei myöskään huomioi universaaleja arvoja, jotka eivät palvele yksilön henkilökohtaisia tai oman sosiaalisen yhteisön tavoitteita, vaan laajemmassa mittakaavassa kollektiivisesti koko ihmiskunnan tavoitteita. Tällaisia arvoja ovat esimerkiksi tasa-arvo, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, luonnonsuojelu sekä maailmanrauha. Schwartzin mukaan on tehtävä erottelu sosiaalisen yhteisöjen ja kollektiivisten universaalien tavoitteiden välillä, koska ne ovat kaksi erillistä ulottuvuutta ja huomioivat niin yksilöiden ja yhteiskuntien tarpeita ja tavoitteita eri tasoilla. (Schwartz 1990, 140-142.) Kritiikin myötä Schwartz on luonut arvoteorian, jossa perusarvot voivat palvella sekä individualistisia, kollektiivisia ja universaaleja tavoitteita. Erona edeltäneisiin arvoteorioihin (esim. Ingelhart 1971; Hofsteden 1984), jotka etsivät ensisijaisesti maiden ja kulttuurien välisiä eroja, Schwartzin mallin avulla on mahdollista löytää arvoja, jotka ovat tärkeitä kaikille. Teoria on saavuttanut kansainvälistä arvostusta sekä empiiristä tukea laajoista tutkimuksista ja sitä on hyödynnetty laajasti eri alojen arvotutkimuksessa (Helkama 2015, 104;110.)

Schwartzin arvojärjestelmämallia on hyödynnetty laajasti arvotutkimuksessa, koska sen on koettu onnistuneen kuvaamaan laajoja arvo-orientaatioita, jotka esiintyvät universaalisti eri kulttuuriympäristöissä. Sen vahvuutena on erityisesti nähty kehämalli arvojen rakenteesta, joka tuo esille selkeästi arvojen välillä vallitsevan säännönmukaisuuden ja loogisen järjestelmällisyyden. Mallia edeltäneet arvotypologiat ovat olleet ainoastaan arvoluetteloita, joten Schwartzin malli on myös ensimmäinen todellinen arvojärjestelmämalli (Helkama 2015, 87). Erityisesti ansioksi on nostettu se, että arvojärjestelmämalli muodostuu keskenään yhteensopivista ja keskenään ristiriitaisista arvotyypeistä (Pohjanaheimo 1997, 22; Puohiniemi 1993, 17). Mallin on myös nähty onnistuneen havainnollistamaan yhtä aikaa ihmisten arvojen samanlaisuutta ja erilaisuutta (Helkama 2015, 100).

Schwartzin arvotyyppologiaa on hyödynnetty muun muassa tutkimukseen ihmisten käyttäytymisen ennustamisesta (Bardi & Schwartz 2003), luottamuksesta instituutiota kohtaan (Devos, Spini & Schwartz 2002) sekä yhteisöjen välisten suhteiden tutkimiseen (Verkasalo ym. 2009). Euroopassa teoriaa on hyödynnetty muun muassa vertaillaessa eurooppalaisten valtioiden sekä sukupuolten välisiä arvojen eroavaisuuksia (Schwartz & Bardi 1997). Kritiikkiä universaali arvojärjestelmämalli on saanut hengellisyyden ja uskonnollisuuden huomioon jättämisestä sekä tutkimuskohteiden arvojen subjektiivisesta tulkinnanvaraisuudesta, arvojen mahdollisesta kulttuurisidonnaisuudesta sekä monitulkinnaisuudesta (Kärki 2015, 33-35). Schwartzin arvomallijärjestelmän on kritisoitu olevan karkeasyinen ja arvotyypit ovat tilastollisia yleistyksiä, joissa on yhdistetty samaan tyyppiin monta eri arvo-osiota (Helkama 2015, 93; 97).

Kritiikistä huolimatta Schwartzin mallin on todettu toimivan kuitenkin esimerkiksi Hofsteden (1984) arvotyyppologiaa paremmin tutkimusasetelmissä, jossa kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti makro-sosiaaliset muuttujat, kuten esimerkiksi perhepolitiikka tai lainsäädännölliset makromuuttujat (Gouvenia & Ros 2000, 25). Kuten Beck ja Beck-Gernsheim (2002), myös Schwartz korostaa, että individualismi ja kollektivismi eivät ole toistensa polarisoituneita ääripäitä vaan päinvastoin yksilölliset ja yhteisölliset arvot ja niiden taustalla toimivat motiivit kietoutuvat toisiinsa erilaisina kombinaatioina eri elämäntilanteissa ja erilaisissa sosiaalisessa ympäristöissä ainutlaatuisilla tavoilla (Schwartz 1990, 142).

Schwartzin arvojärjestelmämalli (1992) sopii hyvin tähän kansainväliseen vertailevaan tutkimukseen, jossa kiinnostuksen kohteena ovat vanhempien individualistiset arvo-orientaatiot erilaisissa institutionaalisissa ympäristöissä. Schwartzin arvojärjestelmämallia hyödynnetään testaamaan empiirisesti Lesthaeghen (1986; 2010) teoriaa toisesta väestöllisestä murroksesta arvojen näkökulmasta, joka on aikaisemmassa empiirisessä tutkimuksessa jäänyt vähäisemmälle huomiolle. Viime vuosina tosin arvojen merkitys on noussut kiinnostuksen kohteeksi hyvinvointivaltioiden tutkimuksessa, jossa on tutkittu yhteiskunnallisten instituutioiden vaikutuksia yksilöiden asenteisiin. Yhä enenevässä määrin pyritään löytämään hienojakoisempia osatekijöitä ja mekanismeja hyvinvointivaltiosta ja yksilön asemasta hyvinvointivaltiossa, jotka osaltaan muokkaavat yksilöiden asenteita. (Blomberg ym. 2012, 58.)

2.3. Perherakenteiden merkitys

Arvo- ja makromuuttujien jäädessä vähemmälle huomiolle, vanhempien eron ja ydinperheen ulkopuolisten perherakenteiden vaikutuksia lapsiin on tutkittu verrattain paljon eri tieteenaloilla. Aiemmista tutkimuksista tiedetään, että arvomuutoksiin linkittyvät läheisesti sosioekonominen asema, koulutustausta ja työmarkkina-asema (Lesthaeghe 2010, 227). Tässä luvussa esitellään lyhyesti keskeisimpiä tuloksia perheellistymisestä, eroista ja vanhempien resurssien vaikutuksista lapsiin, jotka osaltaan lisäävät ymmärrystä normatiivisista käsityksistä vanhemmuudesta postmoderneissa yhteiskunnissa, ja joiden avulla voidaan spekuloida, miten erilaiset perherakenteet ovat yhteydessä vanhempien yhä yksilöllisempiin arvomaailmoihin sekä vallalla oleviin institutionaalisiin rakenteisiin.

Erilaisten sosiaali- ja talousteorioiden taustalla on konsensus, jonka mukaan lapsilla, jotka ovat kasvatettu kahden vanhemman ydinperheessä, on enemmän taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja käytettävissään menestyäkseen koulutuksen ja työelämän saralla verrattuna lapsiin, jotka ovat kasvaneet yksinhuoltajan kanssa tai uusioperheessä (Erola & Jalovaara 2017, 974). Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että lapset, jotka ovat kokeneet vanhempien eron lapsuudessaan, eivät yllä yhtä hyvin suorituksiin mitattaessa saavutuksia, sopeutumista ja hyvinvointia (Amato 2001; Amato & Keith 1991; Kelly & Emery 2003). Myös epävakaa lapsuus ja varhaisaikuisuus ovat yhteydessä heikompaan sosioekonomiseen asemaan vanhemmalla iällä verrattuna verrokkiryhmiin (Amato 2000, Jonsson & Gähler 1997; McLanahan & Percheski 2008).

Viimeaikainen tutkimus on kuitenkin kyseenalaistanut diskursiivista käsitystä eron suorista negatiivisista vaikutuksista lapsiin. Tutkimusten kohteena ovat olleet vanhempien eron vaikutusten kausaalisuuden syyt ja suunnat, kuten esimerkiksi 1) onko negatiivisten seurausten syynä itse vanhempien ero ja näin ollen muuttunut perherakenne vai huomiotta jääneet muuttajat, jotka osaltaan lisäävät riskiä sekä vanhempien eroon ja lasten ongelmiin itsessään (Amato & Anthony 2014, 370), 2) sosioekonomisten resurssien epätasainen jakaantuminen erilaisissa perherakenteissa (Erola & Jalovaara 2017, 972) sekä 3) miten erilaisten vanhemmuustyyppien ominaispiirteet vaikuttavat lapsiin (Kalmijn 2015, 812).

Perheen sosiaalisen lähtökohdan (*social origin*) merkityksestä tiedetään, että eron negatiiviset vaikutukset ovat suuremmat lapsille, jotka tulevat sosiaalisesti heikommasta asemasta verrattuna lapsiin, joiden perheillä on parempi yhteiskunnallinen asema. Toisin sanoen, vanhemmat, joilla on enemmän sosiaalista ja taloudellista pääomaa pystyvät paremmin välttämään eron haittavaikutukset lapsilleen. Voidaankin sanoa, että samoilla sosioekonomisilla tekijöillä, joilla on yhteys vanhempien eroon, on myös yhteys eron negatiivisiin vaikutuksiin lapselle. Kun nämä tekijät on huomioitu ja sen jälkeen verrattu eron vaikutuksia lapsiin, ovat erot huomattavasti pienempiä eron kokeneiden ja kokemattomien lasten välillä. (Grätz 2015.) On jopa väitetty, että erosta seuranneet negatiiviset vaikutukset lapsiin olisivat ainoastaan seurausta valikoitumisesta (esim. Ginther & Pollak, 2004), jolloin negatiiviset vaikutukset lapsiin olisi tapahtunut huolimatta siitä eroavatko vanhemmat vai eivät.

Erola ja Jalovaara (2017) ovat tutkineet vanhempien sosioekonomisen aseman periytyvyyttä lapsille ydinperheen ulkopuolisissa perherakenteissa. He ovat ottaneet huomioon myös pitkän aikavälin seuraukset ja osaltaan tuoneet ymmärrystä uudenlaisista perherakenteista ja niiden vaikutuksista lasten tulevaisuuteen. Kompensaatioteoria saa empiiristä tukea ja tulosten mukaan erotilanteessa biologisen etävanhemman sosioekonomiset resurssit ovat korvattavissa yksinhuoltaja- ja uusioperheissä. Erotilanteessa etävanhemman resurssien merkittävyys lapselle vähenee merkittävästi ja samanaikaisesti lähivanhemman resurssien merkitys kasvaa. Verrattaessa äidin ja isän välisten resurssien merkittävyyden suhdetta, ydinperheessä isän resurssit ovat lapsen kannalta merkityksellisempiä, kun taas lähivanhempana toimivan äidin resurssit nousevat tärkeämmiksi tilanteessa, jossa molemmat vanhemmat eivät asu lapsen kanssa yhdessä. (Erola & Jalovaara 2017.)

Tulokset tukevat aiempia tuloksia (esim. Grätz 2015) siitä, että tutkittaessa eron ja sen kautta muodostuneiden uusien perherakenteiden vaikutuksia lapsiin, on otettava huomioon kaikkien perheen kannalta merkittävien henkilöiden sosioekonominen asema, koska vaikutukset lapsiin vaihtelevat sen mukaisesti. Tarkkaan ottaen, isän korkeakoulutuksen on todettu olevan keskeinen tekijä, jolla eron haittavaikutuksia lapselle on pystytty kompensoimaan. Lisäksi äidin korkealla sosiaalisella asemalla ja korkealla koulutuksella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia. Vanhempien

koulutustausta vaikuttaa myös lapsen eri perhemuodoissa elettyyn aikaan: Suomen rekisteriaineistoilla tehdyn tutkimuksen mukaan vähänkoulutettujen äitien lapset asuvat keskimäärin puolet lapsuudestaan molempien vanhempien kanssa, kun puolestaan korkeasti koulutettujen äitien lapset asuvat keskimäärin neljä viidesosaa lapsuusvuosistaan molempien vanhempiensa kanssa (Jalovaara 2017). Tutkimustulosten mukaan korkean sosioekonomisen statuksen omaavat vanhemmat jakavat myös lapsen fyysisen huoltajuuden verrattuna matalan sosioekonomisen statuksen omaaviin vanhempiin (Grätz 2015).

Viimeaikaiset perhetutkimukset ovat yhä enemmän alkaneet huomioimaan myös laajennetun perheen ja erityisesti isovanhempien roolin eron seurausten tutkimisessa (Zartler & Grillenberger 2014; Kalil, Ryan & Chor 2014). Isovanhempien roolin on koettu olevan erityisen merkityksellinen erityisesti tilanteissa, jossa lapsi asuu pääsääntöisesti vain toisen biologisen vanhemman kanssa. Isovanhemmat, kuten myös muut lasta hoitavat tahot, kompensoivat osaltaan lapselle periytyviä resursseja (Kalil, Ryan & Chor 2014; Erola ym. 2018). Kun perherakenne moninaistuu, myös lapselle tärkeiden ihmisten verkosto osaltaan sirpaloituu ja uudet tahot tulevat inklusiivisesti osaksi perheen arkea. Näin ollen myös muiden, kuin biologisten vanhempien resurssien merkitys korostuu lapsen tulevaisuuden kannalta.

Merkittävää on, että empiiriset tulokset eivät tue yleistä konsensususteoriaa siitä, että eron kokeilla lapsilla olisi automaattisesti vähemmän resursseja käytettävissään kuin ydinperheessä kasvaneilla lapsilla. Esimerkiksi eron kokeneet lapset, jotka asuivat korkean sosioekonomisen aseman omaavan yksinhuoltajan kanssa, eivät eroa ydinperheessä kasvaneista lapsista, kun vaikutuksia mitataan lapselle resurssien suomien mahdollisuuksien ja saavutusten kautta. (Erola & Jalovaara, 2017.) Herääkin kysymys, että pärjäävätkö lapset, joiden vanhemmat ovat osaltaan sopeutuneet postmoderniin individualistiseen arvomaailmaan paremmin erilaisissa perherakenteissa kuin lapset, joiden vanhemmat arvostavat edelleen perinteisiä elämäntapoja ja perherakenteita? Jos vanhemmat ovat hyvin konservatiivisia ja itse kokevat traditionaalisen ydinperheen ainoaksi oikeaksi ratkaisuksi kasvattaa lasta, voi olla haastavaa tarjota lapselle kasvuympäristöä eron jälkeen, joka mahdollistaa lapsen kannalta keskeiset resurssien kompensatiomekanismit.

Uusista suuntauksista huolimatta, yhä edelleen niin akateemisessa tutkimuksessa kuin myös poliittisessa keskustelussa jätetään huomioimatta tosiasia, että yhä useammat lapset eivät kasva kahden vanhemman ydinperheissä (Erola & Jalovaara 2017, 974). Eron ja erityisesti biologisen isän poissaolon seurauksien tutkimustuloksia on kritisoitu myös puutteellisista tutkimusmenetelmistä ja -aineistoista, jotka osaltaan antavat harhaanjohtavia tuloksia kausaalisuuden syistä ja seurauksista (McLanahan, Tach & Scheinder 2013, 400). Myös väestötieteellinen empiirinen tutkimus on keskittynyt yksilötason käyttäytymiseen, pääsääntöisesti ydinperheen ympärille; hedelmällisyyteen, seksuaalikäyttäytymiseen, terveyteen, siirtolaisuuteen, lasten socialisaatioon, sukulaisuussuhteisiin, liikkuvuuteen, koulutukseen ja taloudellisiin päätöksiin.

Huolena on ollut, että perhetutkimuksessa on painotettu liikaa vanhemman ja lapsen suhdetta mikrotasolla, jolloin perheen näkökulmasta tärkeät epäsuorat ylisukupolviset vaikutukset sekä institutionaaliset rakenteet ovat jääneet huomioimatta. (Mare 2011, 1-4.) Tässä tutkimuksessa tarkasteluun otetaan mukaan yksilötason muuttujien lisäksi keskeiset yhteiskunnalliset makrotason muuttujat: perheen tukemisen regiimit sekä perheoikeudelliset muuttujat, jotka esitellään seuraavassa luvussa.

3. TUTKIMUKSEN KONTEKSTI – PERHERAKENTEIDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Arvomaailmojen maallistumisen, yksilöllistymisen ja arvojen suhteellistumisen myötä yksilön ja yhteiskunnan välille on syntynyt uudenlainen riippuvuussuhde (Kärki 2015, 64). Kuten aiemmin todettiin, yhteiskunnalliset instituutiot eivät enää ohjaa yksilöiden elämää, määritä selkeärajaisia normeja, säädöksiä ja rooleja, vaan tämä jää yksilöiden tilannekohtaisiksi valinnoiksi ja vastuiksi, jotka kulmineituvat jokapäiväisiin päätöksiin. Yksilölliset valinnat eivät kuitenkaan ole ainoastaan mahdollisuus oman itsensä toteuttamiseen vaan niistä tulee pakonomaisesti tehtäviä päätöksiä annetuissa raameissa, jotka yhteiskunnalliset instituutiot asettavat. Toisin sanoen, ennen perheen sisäiseksi asioiksi katsotut asiat tulevat poliittisen keskustelun piiriin. Jotta yksilöt voivat toteuttaa omia individualistisia tavoitteitaan ja oikeuttaa valintojaan, on pystyttävä jatkuvaan neuvotteluun ja vuorovaikutukseen relevanttien toimintaympäristöjen kanssa. (Beck 2002, 2-6; 24.)

Instituutioilla viitataan niin virallisiin kuin epävirallisiin sosiaalisiin sopimuksiin, joilla on oikeutus (*legitimacy*) toimintaansa läpi eritasoisten sosiaalisten konstruktioiden. Perheen kannalta keskeisiä yhteiskunnallisia instituutioita ovat muun muassa sosiaaliturva- ja työvoimapolitiittisetjärjestelmät, terveydenhuolto- ja koulutusjärjestelmät, oikeusjärjestelmä sekä avioliitto ja muut perhe-elämää määrittävät rakenteet. (Mare 2011, 8.) Yhtäaikaaisesti kun perheet moninaistuvat ja määrittelevät rajojaan ja vanhemmuuden roolejaan yhä joustavammin, myös perheen tukemisen instituutioiden pitäisi pystyä toimimaan joustavasti ja ketterästi. Tasavertaista vanhemmuutta miesten ja naisten välillä ei ole mahdollista toteuttaa, jos perheen ympärillä olevat institutionaaliset rakenteet perustuvat jäykästi traditionaaliseen ydinperhemalliin, joka esimerkiksi olettaa ja pakottaa miesten ja naisten välistä eriarvoisuutta.

Toisaalta yhä joustavammat toimintamallit ovat johtaneet siihen, että postmodernit perheen tukemisen instituutiot eivät tue osaltaan perheen koheesiota. Useimmissa hyvinvointivaltioissa esimerkiksi oikeudelliset normit tekevät nimenomaan yksilöistä sosiaalietuuksien ja –palveluiden vastaanottajia ja näin ollen osaltaan vahvistavat ihmisiä

organisoimaan erityisesti oman elämänsä. Voidaankin sanoa, että hyvinvointiyhteiskunnat ja niiden instituutiot usein suosivat ego-keskeistä elämäntapaa yli perinteisen perhekeskeisen elämäntavan (Beck 2002, 3; 23).

3.1. Perheen tukemisen regiimit

Sosiaalitieteissä typologiat ovat yleinen tapa luokitella valtioita maaryhmittymiin, joiden avulla voidaan tutkia institutionaalisten toimintaympäristöjen vaikutuksia. Typologiat ovat hypoteeseja, jotka helpottavat makrotason muuttujien operationalisointia vertailtavaan muotoon (Stier 2009, 33). Typologioiden taustalla on olettaus, että enemmän tai vähemmän koherentit institutionaaliset klusterit ilmentävät erilaisia arvoja ja toiminnan perusteluita.

Perhetutkimuksessa on hyödynnetty muun muassa hyvinvointiregiimejä (Esping-Andersen 1990; 1999; Ferrera 1996; Leibfried 1993), maiden perhepoliittisiin malleihin perustuvia regiimejä (Gauthier 1996), sukupuolisensitiivisiä regiimiejä (Ostner & Lewis 1995; Leitner 2003; Siaroff 1994; Crompton 1999), sekä oikeudellisiin traditioihin perustuvia regiimejä (Kaufmann 2002). Perhetutkimuksessa on korostettu, että hyvin laajat klusterit eivät riitä, vaan typologian taustalla olevien instituutioiden tulisikin olla erityisesti perheen toiminta-alueelta. (Andreß & Hummelsheim 2009, 13; Stier 2009, 33.).

Eurooppalaiset yhteiskunnat poikkeavat toisistaan esimerkiksi lapsiperheille osoitetun perusturvan, sosiaalisten suhteiden, järjestäytymisen ja onnellisuuden osalta, mutta ilmiöiden keskinäisiä syy-seuraus-suhteita ei tunneta vielä kovinkaan hyvin (Erola & Härkönen 2014, 79). Andreßin ja Hummelsheim (2009) ovat tutkineet, millaisia etuja parisuhteeseen ja avioliittoon liittyy verrattuna muihin kotitalousmuotoihin, miten ja miksi eron seuraukset eivät jakaudu tasaisesti sukupuolten välillä ja millaisia kannustimia ja rajoituksia eron eri osapuolilla on eron jälkeen ylläpitää elämisen tasoaan, ottaen huomioon sekä yksilölliset riskitekijät sekä eri Euroopan maiden institutionaalisen taloudelliseen ja sosiaaliseen toimintaympäristön. Tutkimukset korostavat erityisesti institutionaalisen kontekstin merkityksen ymmärtämistä, jotta eron seurauksista voidaan

saada kokonaisvaltainen kuva. Heidän tutkimuksissaan tärkeimmiksi institutionaalisiksi toimintaympäristöiksi perheen kannalta on nostettu markkinatalous, joka tuottaa kulutushyödykkeitä, palveluita ja tulo mahdollisuuksia, hyvinvointivaltio ja sen suomat oikeudet, tulonsiirrot ja sosiaaliset palvelut sekä perheen sosiaalinen verkosto, jolta perhe saa sosiaalista ja materiaalista tukea (Andreß & Hummelsheim 2009, 11).

Andreß (2003) on luonut typologian (*typology of family support*), jossa Euroopan maiden luokitteluperustana toimivat institutionaaliset perheen tukemisen rakenteet. Typologia-luokituksessa huomioidaan maassa harjoitettava perhepolitiikka (*public state policy*) eli millaisia oikeuksia, tulonsiirtoja ja sosiaalipalveluita valtio tuottaa kansalaisille, vallitseva työmarkkinatilanne (*labour market*) eli minkälaisia mahdollisuuksia, tuloja ja palveluita työmarkkinat tarjoavat perheenjäsenille sekä perheeltä saadun tuen määrä (*family support*), jossa kiinnostuksen kohteena ovat suvulta ja sosiaalisista verkostoista saatu sosiaalinen, mentaalinen ja materiaallinen tuki perheelle. Perustuen näihin kolmeen kontekstitason muuttujaan, Andreß on luonut teoreettisen mallin, jossa Euroopan maat edustavat neljää eri tyyppimallia eli regiimiä. Typologian regiimit ovat: Mieselättäjämalli (*the male breadwinner model*), kahden palkansaajanmalli (*the dual-earner model*), työmarkkinamalli (*the market model*) ja laajennetun perheen malli (*the model of extended family solidarity*). (Andreß & Hummelsheim 2009, 14.)

Karkeasti edellä mainitut neljä regiimiä voidaan jakaa edelleen kahteen ryhmään: hyvinvointivaltioihin, jotka toteuttavat kattavaa perhepolitiikkaa (*extensive family policy*) sekä hyvinvointivaltioihin, jotka tukevat perhettä minimaalisesti (*rudimentary family policy*). Kattavaa perhepolitiikkaa voidaan toteuttaa julkisen vallan toimesta joko taloudellisilla tulonsiirroilla ja/tai verohelpotuksilla sekä julkisilla palveluilla, kuten esimerkiksi päiväkotij- ja koulupalveluilla, jotka tukevat vanhempien työssäkäyntiä. Hyvinvointivaltiolle, jotka harjoittavat suppeaa perhepolitiikkaa on ominaista työmarkkinoiden ja perheenjäsenten korostunut rooli perheen arjessa, koska valtio ei tue perhettä julkisilla palveluilla tai tulonsiirroilla ja verokevennyksillä. (Andreß & Hummelsheim 2009, 14.)

Kattavaa perhepolitiikkaa harjoittavat mieselättäjä- ja kahden ansaitsijanmallin regiimit. Ominaispiirteenä mieselättäjämallille on politiikka, joka tukee traditionaalisesti sukupuolittunutta työnjakoa miesten ja naisten kesken. Mallissa miesten tehtävänä on toimia taloudellisesti perheen pääelättäjänä, kun puolestaan naisten päätehtävänä on nähty olevan perheestä huolehtiminen, jota tuetaan erinäisillä julkisilla perhepoliittisilla tulonsiirroilla. Kahden palkansaajan -mallissa keskeistä puolestaan ovat laajat julkiset palvelut, jotka mahdollistavat molempien vanhempien työssäkäynnin ja näin ollen oletuksena on, että molemmilla sukupuolilla on yhtäläiset mahdollisuudet yhdistää työ- ja perhe-elämä. (Andreß & Hummelsheim 2009, 14-15.)

Suppeaa perhepolitiikkaa harjoitetaan työmarkkina- ja laajennetun perheenmallin maissa. Ominaista tälle perhepolitiikalle on jättää perheen sisäiseksi tehtäväksi allokoida jako työn ja perheen välillä. Työmarkkinamalli korostaa yksilön vapautta yhteiskunnan jäsenenä sekä kapitalistista markkinataloutta, jossa yksityisen sektorin palvelut nähdään tehokkaampina ratkaisuina kuin julkisen sektorin interventiot perheen arkeen. Laajennetun perheen -mallin valtiot puolestaan tukeutuvat perheen ja suvun solidaarisuuteen yksityisten sektorin palveluiden lisäksi. (Andreß & Hummelsheim 2009, 14-15.)

Andreßin (2003) typologian oletuksena on, että jokainen perheen tyyppimalli luo erityisen riippuvuussuhteen yksilön ja perheen välille. Toisin sanoen perhetyypit heijastavat osaltaan sitä, kuinka paljon ”autonomiaa” heikoimmalle perheenjäsenelle on suotu neljässä eri perhetyypissä. (Andreß & Hummelsheim 2009, 15.) Perheen tukemisen typologiaa on hyödynnetty muun muassa eron seurauksia vertailevissa kansainvälisissä tutkimuksissa seuraavilla osa-alueilla: eron seuraukset asumisolloissa (Dewilde 2009), naisten tukemisen keinot (van Damme & Uunk, 2009) sekä taloudellisten resurssien (Andreß ym. 2009) ja taloudellisen hyvinvoinnin jakaantuminen eron osapuolen kesken (Aasve ym. 2009).

Typologia-jaottelun etuna on pidetty sen tarjoamaa mahdollisuutta kansainväliseen vertailuun, ilman syvällisiä maakohtaisia analyysyjä. Toisaalta tämä on myös typologian heikkous. Kaikkia valtioita ei ole helppo sijoittaa tiettyyn regiimiin, koska todellisuudessa

erottavat rajat ovat hyvin häilyviä ja päällekkäisiä. Toinen haaste on löytää ainestoa, joka kattaa tasavertaisesti kaikki regiimit. Kolmantena heikkoutena on pidetty regiimien sisäisten vaikutusten ja mekanismien huomiotta jättämistä, koska tiettyyn kategoriaan luokitellut instituutiot voivat aiheuttaa erisuuntaisia vaikutuksia perheessä ja vaikuttaa eritavoin regiimin eri osa-alueisiin. Hyvä esimerkki tästä on Suomen pitkä kotihoidon vapaa. Kyseessä on perhettä tukeva instituutio, jolla toisaalta tuetaan perhe-elämää sosiaalietuksin, mutta samanaikaisesti seuraukset voivat olla negatiiviset. Pitkä poissaolo työmarkkinoilta heikentää kotona olleen, useimmiten äidin, työasemaa ja lisää riippuvuutta toiseen vanhempaan, josta ovat taas omat seurauksensa. Tulkintojen kanssa onkin oltava varovainen, koska kyse on monimutkaisista ja kompleksisista syy-seuraus - ketjuista ja laajoista kokonaisuuksista. (Stier 2009, 33-34.)

Tässä kansainvälisessä vertailevassa tutkimuksessa, jossa kiinnostuksen kohteena ovat vanhempien individualistiset arvomaailmat, hyödynnetään Andreßn (2003) typologiaa perheen tukemisen regiimeistä. On kuitenkin huomioitava, että regiimit edustavat perheiden ”ideaalityyppejä” weberiläisessä mielessä ja näin ollen jokaisen regiimin perheen tyyppimallit ovat hypoteettisia heijastumia eri valtioiden, työmarkkinoiden ja perheiden kokonaisuuksista. Perheen tukemisen regiimien lisäksi tässä tutkielmassa tarkastellaan kontekstiasolla perheoikeudellisesta toimintaympäristöstä, jolla nähdään olevan yhtä merkittävä rooli kuin perhepolitiikalla, työmarkkinoiden rakenteella ja perheen sosiaalisella verkostolla vanhempien arvomaailmoihin. Perhelainsäädäntö ja sen täytäntöönpano heijastaa osaltaan yhteiskunnan normatiivisia ja diskursiivisia vanhemmuus- ja perhekäsityksiä.

3.2. Normien heijastuminen perheoikeudellisissa regiimeissä

Sosiologisen tarkastelutavan sisällä oikeutta voidaan tutkia ja analysoida joko oikeuden substanssin näkökulmasta (*substance of law*), jolloin tarkastelukohteena ovat esimerkiksi valta, pääoma, normit ja rangaistukset, tai oikeuden rakenteiden näkökulmasta (*the forms of law*), jolloin oikeus nähdään rakenteena, muodollisuutena, prosessina tai muotona (Liu 2015, 6). Jako perustuu Weberin (1978) tunnettuun määritelmään oikeuden substanssista ja rakenteesta. Oikeussosiologian on perinteisesti nähty jakaantuvan kolmeen eri

kehitysvaiheeseen, jossa yhteiskunnan ja oikeuden sekä niiden järjestelmien välinen suhde on nähty eri lähtökohdista. Ensimmäisessä vaiheessa oikeuden nähtiin olevan osa yhteiskuntaa (*law in society*), seuraavassa vaiheessa oikeus ja yhteiskunta nähtiin rinnakkaisina ja itsenäisinä järjestelminä (*law and society*) ja kolmannessa vaiheessa oikeutta on alettu tutkia erottamattomana konstruktiivisena osana yhteiskuntajärjestelmää (*law as society*) (Frerichs 2012, 3-5). Tässä tutkielmassa oikeutta, lainsäädäntöä ja oikeusjärjestelmää tarkastellaan osana yhteiskuntaa, joka linkittyy erottamattomasti muihin keskeisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin ja näin ollen osaltaan muokkaa vanhempien arvomaailmaa. Vastavuoroisesti myös vanhempien arvot muodostavat sen moraalisen perustan, joka ohjaa perheoikeuden- ja politiikkajärjestelmän päätöksentekoa. Perhelainsäädäntö ja sitä toimeenpanevat tahot ovat siis erottumaton osa sosiaalista todellisuutta ja yhteiskunnallisia valtarakenteita, jotka osaltaan heijastavat sekä muovaavat yksilöiden normatiivisia käsityksiä sekä arvomaailmoja (McKnight 2015, 109).

Oikeusjärjestyksellä tarkoitetaan voimassa olevien oikeusnormien muodostamaa kokonaisuutta, joka säätelee yhteiskuntaelämää. Oikeusnormit määrittävät, mitä pitää, saa tai ei saa tehdä. Oikeusjärjestelmä puolestaan viitataan erilaisiin globaalisti käytettyihin tapoihin toteuttaa oikeusjärjestystä. (Laitinen 2005, 16-17.) Maiden oikeusjärjestelmät rakentuvat yhteiskunnan yhteisesti sovittujen lainsäädännöllisten sääntöjen pitkäaikaisen ja johdonmukaisen toiminnan tuloksena. Oikeusjärjestelmät määrittelevät varsin eksaktisti hyväksytyyn ja kielletyn välisen rajan ja kuvastavat osaltaan maan konsensuksen laatua ja vallitsevaa arvomaailmaa. (Miklóssy 2013, 4.)

Euroopassa oikeusjärjestystä toteutetaan moderneilla oikeusjärjestelmillä, joissa oikeus ymmärretään tulokseksi tietoisesta inhimillisestä toiminnasta ja se perustuu päätöksiin, joilla voidaan luoda uutta oikeutta sekä kumota ja muuttaa vanhaa (Tuori 2000, 4). Oikeuden kehityksen seurauksena on syntynyt erilaisia oikeudellisia järjestelmiä. Euroopassa esiintyy kaksi historiallista traditiota, joihin oikeuskulttuurit perustuvat ja joilla modernia oikeusjärjestystä toteutetaan eri valtioissa: tapaoikeudellinen (*common law*) sekä siviili- ja säädösoikeus (*civil law*) -järjestelmät. Näistä jälkimäinen on vielä jakaantunut kolmeen eri traditioon: napoleonilaiseen, pohjoismaiseen ja germaaniseen. (Laitinen 2005, 17.)

Kiinnostavaa on, miten erilaiset oikeusjärjestelmät heijastuvat vanhempien individualistisissa arvoissa. Tapaoikeudellista-järjestelmää on erityisesti kritisoitu sen konservatiivisista elementeistä ja diskursiivisesta rakenteellisesta kokonaisuudesta, jonka on väitetty olevan esteenä oikeuden saatavuudelle ja tasapuolisuudelle (Korac-Kakabadse, Knyght & Kouzmin 2001, 126). Oikeusjärjestelmän diskursiivisella rakenteella viitataan tapaoikeudellisen järjestelmän ennakkotapausoppiin ja siitä johdettuun oikeusohjeeseen (*ratio decidendi*), joka muodostuu ajansaatossa annetuista oikeuden perusteluiden tulkinnoista, diskursseista ja paradigmoista oikeusyhteisön toimesta. Pocock (1989) on esittänyt, että perinteisessä tapaoikeudellisessa oikeustraditiossa oikeus kasaantuu ja muuntuu vähittäin konkreettisiin tapauksiin annettujen ratkaisujen välityksellä. Näistä ratkaisuista ei voida tiivistää koko oikeusjärjestyksen kattavaa systematiikkaa, oikeusjärjestyksen suurta kertomusta, vaan pelkästään samantapaisiin tapauksiin annettavien ratkaisuja yhdentäviä ja perusteltavia ”pieniä kertomuksia”. Tapaoikeudelliselle -ajattelulle on siis ominaista periaatekorostus, kun mannereurooppalaisessa siviili- ja säädos oikeudessa korostuu oikeusjärjestyksen käsitteellinen rakenne ja kirjoitettu lainsäädäntö. (Tuori 2000, 174; 188-189.) Max Weber on korostanut, että Manner-Euroopassa oikeustieteellä on perinteisesti ollut keskeisempi asema oikeuskulttuurin kehittämisessä ja uusintamisessa ja oikeustieteellä on ollut olennainen osuus oikeusjärjestyksen systematisoinnissa aina modernin oikeuden kehityksen alkuvaiheista lähtien. Maissa, joissa harjoitetaan tapaoikeudellista oikeusjärjestelmää on tuomioistuimen rooli ollut aina merkittävämpi. (Tuori 2000, 179; 154.)

Länsimaissa lapsen etu, joka muodostuu Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien -sopimuksessa määritellyistä oikeuksista, on yksi laajimmin hyväksytyistä periaatteista Euroopassa koskien lapsiin kohdistuvia lakeja. Lapsen edun priorisoiminen on tunnustettu Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien julistuksessa vuodelta 1989. Sen artiklan kolme mukaan ”*lapsen etu tulee olla ensisijainen näkökulma*”. Ongelma kuitenkin on, että lapsen edulle ei ole universaalial määritelmää, joka jättää edun määrittämisen subjektiiviseksi ja tulkinnanvaraiseksi kunkin valtion oikeusjärjestelmälle. (Cochrane 2014, 56; Op de Beek ym. 2014.)

Ristiriidat ja haasteet perheoikeudellisissa instituutioissa nousevat siitä, mitä suorituksia, pätevyyskykyä ja kykyä postmodernina aikana arvostetaan ja kuinka pirstaloituneista arvomaailmoista saavutetaan konsensus palvelemaan parhaiten lapsen sekä molempien vanhempien etua. Oman haasteensa perheoikeudelliseen lainsäädäntöön ja päätöksentekoon tuovat yhä eriävien ja yksilöllisimpien arvomaailmojen ja elämäntapojen lisäksi se, että oikeuslaitoksella ei ole enää samaa auktoriteettia kuin ennen määrittää oikeaa tapaa toteuttaa vanhemmuutta. (Beck 2002, 15-17.) Arvojen sekä perhelämän pirstaloitumisen trendi näkyy lisääntyvinä tapausmäärinä tuomioistuimissa, joissa ratkaistaan yhä useammin lapsia koskevia huolto- ja tapaamisriitoja.

Lapsen etu, kuten myös yleisemmin ihmisoikeuksien hyvään tähtäävät periaatteet, ovat arvovalintoja, kiisteltyjä konsepteja ja modernin poliittisen keskustelun ydintä. Kun periaatteita sovelletaan käytäntöön, tulee niistä osa valtarakenteita, hallintorutiineja, asiantuntijuutta ja byrokratiaa. Osaltaan ne toimivat työkaluina poliittiseen, moraaliseen ja oikeudelliseen argumentointiin. Ihmisoikeudet, kuten myös lapsen etu ovat teorian ja toiminnan vuorovaikutusta: toisaalta lapsen etu perustuu ylikansalliseen sopimukseen, sääntöihin ja periaatteisiin, mutta samanaikaisesti edellä mainitut standardit saavat merkityksen vasta toiminnan tasolla. Kun abstraktit oikeudet sijoitetaan todellisiin tilanteisiin, ne voivat tarjota suojelua ja edesauttaa tasa-arvoa, mutta samanaikaisesti ne voivat kätkeä taakseen ja voimistaa valloilla olevan yhteiskunnan rakennetta ja ideologiaa (Pirjola 2013, 8-11; 94-95). Näin ollen vaikka eurooppalaisilla valtioilla on lähestulkoon samat oikeudelliset standardit ohjaamassa oikeudellisessa päätöksentekoa, oikeudellinen lähestymistapa tai lopputulema voivat olla hyvinkin erilaiset (Carmondy 2007, 215).

Aiemmin vanhempien erotilanteessa vallitseva normatiivinen ajatus oli ”korvaavuuden logiikka” (*logic of substitution*), jossa lapsen eduksi nähtiin yksi vakituinen asuinpaikka. Korvaavuuden logiikka perustui eksklusiiviseen perhekäsitykseen, jossa biologisen etävanhemman ei koettu enää palvelevan lapsen etua lapsen asuinpaikan ulkopuolelta ja hänen asemansa korvasi samaan talouteen muuttanut isä- tai äitipuoli. Erojen yleistyessä ja perhemuotojen moninaistuessa myös diskurssi lapsen edusta on muuttunut. Korvaavuuden logiikasta on siirrytty lapsen etua määriteltäessä ”kestävyyden logiikkaan” (*logic of durability*), jossa korostetaan lapselle tärkeiden suhteiden jatkuvuutta yli erotilanteen. Erotilanteissa erityisesti suhdetta lapsen biologisiin vanhempiin pyritään

vaalimaan. Lapsen näkökulmasta perhe jakaantuu erotilanteessa kahteen erilliseen talouteen ja kotitalouksien henkilöt määrittelevät kukin omat käsityksensä subjektiivisesti perheestään ja siihen kuuluvista henkilöistä. Uudempi käsitys lapsen edusta perustuu inklusiiviseen perhekäsitykseen, jossa lapsen perhe voi muodostua monen perheyksikön henkilöistä. Näin tulkittuna säännöllinen kontakti molempiin vanhempiin takaa lapsen edun pitkällä tähtäimellä perherakenteesta huolimatta. (Castrén & Widemar 2015; Cochrane 2014, 59).

1900-luvulla vallitseva diskurssi perheoikeuden lapsen huoltajuus- ja tapaamiskiistoissa on ollut Bowlbyn (1969) teoria lapsen suhteesta hänen ensisijaiseen hoitajaansa eli useimmissa tapauksissa biologiseen äitiin. Teorian mukaan alle kouluikäisen lapsen kehitykselle on tärkeintä kiinteä ja katkeamaton suhde lähivanhempaan. Teoria perustuu eksklusiiviseen perhekäsitykseen, jossa pienten lasten sosiaaliset suhteet on hierarkkisesti järjestetty, niin että yksi suhde yhdessä kotitaloudessa on asetettu muita suhteita laadukkaammaksi ja tärkeämmäksi. (Warshak 2014.) 1990-luvulla enenevässä määrin on korostettu tasavertaista vanhemmuutta ja lapsen suhdetta molempiin biologisiin vanhempiin.

2000-luvulta lähtien eri alojen asiantuntijat ovat vahvemmin puolustaneet oikeudellisessa keskustelussa etävanhemman asemaa (McIntosh 2010). Keskeisimmät sosiaalitieteelliset tutkimukset, joita on hyödynnetty oikeudellisessa päätöksenteossa, ovat Nielsenin (2014) synteesiraportti, pohjatuena 40 aiempaan tutkimukseen lapsen eron jälkeisistä huolto- ja tapaamisjärjestelyistä. Raportissa hän esittää vahvaa yhteyttä lapsen hyvinvoinnin ja fyysisen yhteishuoltajuuden välillä eri ikäluokissa, kun mittareina oli laaja skaala tunteita, käyttäytymistä ja fyysistä terveyttä kuvaavia mittareita. Warshak (2014) on esittänyt, että sosiaalitieteistä saadut vahvat empiiriset tutkimustulokset puoltavat, että perheoikeuden normina olisi lapsen vuoroasuminen molempien vanhempien kanssa kaikissa eri ikäryhmissä, kun tapauksiin ei sisälly riskejä väkivallasta tai heitteillejätöstä. Hänen mukaansa tutkimustulokset puoltavat näkemystä, että myös alle 4-vuotiaiden lasten edun mukaista on viettää öitään sekä biologisen isän että äidin kanssa. Sosiaalitieteelliset tutkimukset eivät tue tänä päivänä käsitystä siitä, että vanhemmat pitäisi erotella etä- ja lähivanhempaan, edes taaperoikäisten lasten tapauksissa. (Warshak 2014; 2018.)

Kolmas merkittävä tasavertaista vuoroasumista tukeva tutkimus on Bjarnasonin ja hänen tutkimusryhmänsä (2012) tekemä kansainvälinen vertaileva tutkimus 36 länsimaisesta yhteiskunnasta, jossa kiinnostuksen kohteena on lasten tyytyväisyys elämäänsä erilaisissa perherakenteissa. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset ovat: Lapset, jotka asuvat kahden biologisen vanhempansa kanssa olivat tyytyväisempiä elämäänsä kuin lapset, jotka asuivat yhden vanhemman kanssa tai yhden biologisen vanhemman kanssa sekä isä- tai äitiapuolen kanssa. Lapset, jotka asuivat erotilanteessa sekä biologisen isän että äidin kanssa, olivat tyytyväisempiä elämäänsä kuin lapset, jotka asuivat muissa ydinperheen ulkopuolisissa perherakenteissa.

Samat trendit ovat nousseet esiin myös oikeudellisessa perhetutkimuksessa sekä perheoikeuden lainsäädännön kehityksessä. Cochrane (2014, 55) on löytänyt yhteisiä tekijöitä, jotka esiintyvät globaalisti lapsen etua käsittelevässä päätöksenteossa eri oikeusjärjestelmissä ympäri maailmaa. Yhteisiä tekijöitä on löydetty olevan: a) yhteinen periaate lapsen hyvinvoinnista; b) voimistuva trendi yhteishuoltajuudesta; c) sukupuolesta (*gender*) johtuvat eriarvoisuudet ja d) oikeudellista päätöksentekoa ohjaava sosiologinen tutkimus aiheesta, ja toisaalta sen puute. (Cochrane 2014.)

On kuitenkin otettava huomioon, että aiempi tutkimus ei tue hypoteesia siitä, että perheoikeudelliset reformit yksin tasoittaisivat eronjälkeisten perherakenteiden selkeää sukupuolittunutta käytäntöä. Esimerkiksi Suomessa, joka edustaa kahden ansaitsijan regiimiä, vahvistettiin vuonna 2018 lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta 49 043 sopimusta, joista 17 796 kertaa sovittiin asumisesta. Huoltosopimuksista 93 prosentissa sovittiin yhteishuollosta. Tästä huolimattain sovittiin vuoroviikoin erillään asuvien vanhempien luona asumisesta, jota voidaan pitää tasavertaisimpana vanhemmuuden muotona erotilanteessa, ainoastaan 3 562 lapsen kohdalla, joka oli ainoastaan seitsemän prosenttia erotilanteista. Vuonna 2019 yksinhuoltajaperheistä 86% koostuu edelleen äiti- lapsi-perheistä. (THL 2019; SVT 2019.)

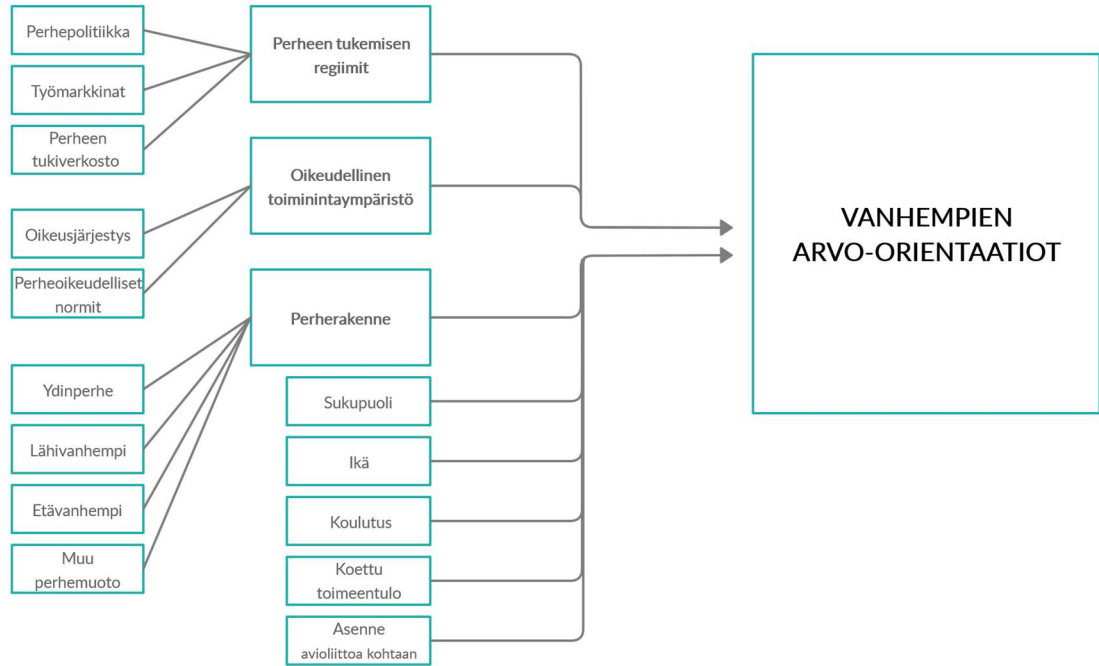
Bjarnson ym. (2012) ovat korostaneet kulttuurisen, sosiaalisen ja oikeudellisen kontekstin ja niistä muodostuvan todellisen toimintaympäristön merkitystä. Hänen mukaansa vanhempien resurssien lisäksi tulisi tutkia myös sosiaalisia normeja, asenteista ja

yhteiskunnallisia arvoja. Näin lapsen asumisjärjestelyistä saataisiin parempaa tietoa ja tukea sekä poliittiseen päätöksentekoon että sosiaalivakuutusten kehittämiseen lapsen edun näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovatkin vanhempien arvo-orientaatiot erilaisissa perherakenteissa sekä perhepoliittisissa ja -oikeudellisissa ympäristöissä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa miten vanhempien individualisaatioprosessi heijastuu erilaisissa perherakenteissa, kun keskeiset normatiiviset, institutionalisoituneet kontekstitason muuttajat ovat vakioitu. Erityisesti perheoikeudellisen viitekehyksen huomisessa on kuitenkin edelleen haasteena oikeudellisten muuttajien operationalisointi kansainvälisesti vertailukelpoisiksi sekä niukasti saatavissa oleva, korkeatasoinen aineisto (Andreß ym. 2009, 366).

4. TUTKIMUSASETELMA

Tämä pro gradu -tutkimus on kansainvälisesti vertaileva tutkimus eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatioista ja niiden yhteydestä erilaisiin perherakenteisiin erilaisissa institutionaalisissa toimintaympäristöissä. Tutkielman teoreettisena viitekehystenä toimii Euroopassa tapahtunut toinen väestöllinen murros, jonka myötä perherakenteet ovat muuttuneet läpi Euroopan 1950-luvulta lähtien (Lesthaeghe 1988; 2010; 2014). Toinen väestöllinen murros on osa laajempaa postmodernien yhteiskuntien arvomuutosta, jossa yksilölliset elämänpolut ovat nousseet keskeiseen rooliin perhe-elämässä yhteisöllisten arvojen sijaan (Beck & Beck-Gernsheim 2002; Bauman 1996; 1997).

Tutkimusasetelmassa institutionaalisiksi toimintaympäristöiksi ymmärretään yksilötasolla vastaajan perherakenne sekä makrotasolla perheen tukemisen regiimit (Andreß 2003) sekä eurooppalaisten valtioiden perheoikeudellinen viitekehys. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita perherakenteen vaikutuksista (*main effects*) vanhempien arvo-orientaatioihin sekä siitä, miten makrotason institutionaaliset rakenteet, erityisesti perheen tukemisen regiimit vaikuttavat vanhempien arvoihin eri perherakenteissa (*interaction effects*), kun keskeiset yksilötason muuttujat ja perheoikeudellinen toimintaympäristö on vakioitu. (Svallfors 2012, 10-11.) Makrotason muuttujien lisäksi analyysissä ovat mukana yksilötason keskeiset sosiodemografiset ja -ekonomiset muuttujat (ikä, koulutus, subjektiivinen tulotaso) sekä yksi avioliittoasennetta mittaava muuttuja.

Kuvio 1. Tutkimusasetelma. Perherakenteen, perheen tukemisen regiimien ja perheoikeudellisen toimintaympäristön yhteys vanhempien arvo-orientaatioihin.

4.1. Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tämän tutkimuksen tavoitteena on vastata kahteen tutkimuskysymykseen, jotka esitellään tutkimushypoteesien kanssa seuraavaksi. Tutkielman tutkimushypoteesit pohjautuvat aiemmin esiteltyyn teoreettiseen viitekehykseen sekä sitä tukevaan kansainväliseen empiiriseen tutkimustietoon. Tutkimuksen ensimmäinen tutkimuskysymys on:

Onko individualisaatio yhteydessä perherakenteeseen?

Hypoteesi 1: Uudet, dynaamiset perherakenteiden vanhemmat omaavat individualistisempia arvoja kuin perinteisten ydinperheiden vanhemmat.

Lesthaeghen teoriaa (1988; 2010; 2014) mukailleen, uudet perherakenteet, kuten uusioperheet, lähi- ja etävanhemmuus ovat osaltaan seurausta individualistisemmista arvomaailmoista, joten oletuksena voidaan pitää, että uudet vanhemmuuden tyypit edustavat individualistisempaa arvomaailmaa kuin perinteisen ydinperheen vanhemmat (hypoteesi 1). Aihetta on tutkittu vielä verrattain vähän sosiaalitieteissä ja tutkimustietoa

on niukasta saatavissa siitä, miten erilaiset vanhemmuustyypit eroavat toisistaan arvojen suhteen.

Toisessa tutkimuskysymyksessä kiinnostuksen kohteena on perheiden institutionaaliset toimintaympäristöt ja niiden vaikutukset vanhempien individualistisiin arvoihin. Tutkimuksen toinen tutkimuskysymys on:

Miten individualistiset arvot vaihtelevat eri perheen tukemisen regiimeissä sekä perheoikeudellisissa regiimeissä?

Hypoteesi 2: Kahden ansaitsijan regiimin perheiden vanhemmat ovat kaikkein individualistisempia ja laajennetun perheen regiimin vanhemmat puolestaan kaikkein traditionaalisimpia.

Hypoteesi 3: Erot perherakenteiden arvomaailmoissa ovat selvimpiä laajennetun perheen regiimissä ja mies elättäjä -regiimissä, kun puolestaan kahden ansaitsijan mallissa läpi kaikkien perherakenteiden vanhempien arvomaailmat ovat tasaisemmin individualistisia.

Hypoteesi 4: Siviili- ja säädösoikeudellisten regiimien vanhemmat ovat individualistisempia kuin vanhemmat, jotka edustavat tapaoikeudellista regiimiä.

Hypoteesit kaksi ja kolme pohjautuvat perheen tukemisen typologiaan, jossa huomioidaan eri maiden harjoitettava perhepolitiikka, työmarkkinoiden rakenne sekä laajennetun perheen rooli lapsiperheiden arjessa. Kahden ansaitsijan regiimissä harjoitettava kattava perhepolitiikka, työmarkkinarakenne ja inklusiivinen perhekäsitys, mahdollistaa lapsen molempien vanhempien työssäkäynnin ja tasavertaisen osallistumisen lapsiperheen arkeen. Näin ollen institutionaaliset perheen tukemisen rakenteet mahdollistavat osaltaan molempien vanhempien individualistisen elämäntavan, jossa omat arvot ja tavoitteet voidaan asettaa perheen yhteisten arvojen ja tavoitteiden edelle yhteiskunnallisen tuen turvin. Laajennetun perheen mallissa puolestaan ydinperheellä on edelleen kulttuurisesti hyvin vahva rooli. Regiimissä harjoitetaan suppeaa perhepolitiikkaa, joka osaltaan pakottaa vanhemmat riippuvuussuhteeseen toistensa kanssa, jolloin omien individualististen arvojen toimeenpaneminen arjessa ei ole

mahdollista samalla tavoin kuin kahden ansaitsijan mallissa. Toisin sanoen, yksilöllä ei ole yhtä paljon autonomiaa oman elämänsä suhteen, kuin vanhemmilla, jotka elävät kahden ansaitsijan regiimissä. (Andreß & Hummelsheim 2009.) Näin ollen kahden ansaitsijan tyyppiperheiden vanhemmat oletetaan omaavan kaikkein individualistisimmat arvot, kun puolestaan laajennetun perheen tyyppiperheiden vanhempien oletetaan olevan kaikkein traditionaalisempia arvomaailmoiltaan (hypoteesi 2).

Kolmantena tutkimushypoteesina on, että arvoeroavaisuuksia esiintyy myös regiimien sisällä eri perherakenteiden välillä. Koska individualisaatioprosessi on läpileikkaava ilmiö toisessa väestöllisessä murroksessa, olettamuksena on, että individualisaatiota tapahtuu myös kaikkein traditionaalisimmissa perheen tukemisen regiimeissä (Beck & Beck-Gernsheim 2002; Bauman 1996; 1997). Hypoteettisesti olettamuksena on, että perherakenteiden väliset regiimin sisäiset arvoerot ovat suurimmat laajennetun perheen ja mieselättäjämallin regiimeissä, jotka pohjautuvat vahvasti traditionalisiin sukupuolirooleihin ja joissa perhepolitiikka on rakennettu ydinperheen ympärille. Jos ensimmäinen tutkimushypoteesi pitää paikkaansa eli uudet perherakenteet ovat individualistisempia kuin ydinperheet, näiden eroavaisuuksien pitäisi näkyä suurempana vaihteluna mieselättäjämallissa kuin kahden ansaitsijan -mallissa, jossa individualististen arvojen toteuttaminen pitäisi olla mahdollista perherakenteesta huolimatta, koska riippuvuussuhde vanhempien välillä sekä vanhempien ja yhteiskunnallisten instituutioiden välillä on erilainen verrattuna mieselättäjä-mallin regiimiin (hypoteesi 3).

Neljäs hypoteesi, joka koskee oikeusjärjestelmä regiimejä perustuu olettamukseen, että oikeusjärjestelmä vaikuttaa vanhempien arvoihin samanarvoisesti kuin muut perheen tukemisen instituutiot (McKnight 2015). Tapaoikeudellisen -oikeustradition on nähty olevan jäykempi ja arvomuutokset heijastuvat siihen hitaammin kuin siviili- tai säädösoikeustradition regiimeissä (Tuori 2000; Pocock 1989; Laitinen 2005). Tapaoikeudellisessa järjestelmässä lakimuutokset vaativat laajemman arvomuutoksen kuin siviili- ja säädösoikeudessa, joissa poliittisella päätöksenteolla voidaan vaikuttaa joustavammin lakimuutoksiin ja -reformeihin. Näin ollen olettamuksena on, että individualisaatio-prosessi heijastuu vahvemmin siviili- ja säädösoikeuden -regiimeissä, kuin tapaoikeutta harjoittavassa regiimissä (hypoteesi 4).

4.2. Aineisto ja tutkimusetiikka

Tutkimusaineistona on European Social Survey:n (myöh. ESS) kolmannen kierroksen vertaileva kyselytutkimusaineiston, joka on kerätty vuosina 2006 ja 2007 Euroopan 25 maasta. ESS on kvantitatiivinen kyselyaineisto, jonka keruuvälineenä on käytetty strukturoitua kyselylomaketta. Vastaukset kerätään henkilökohtaisilla käyntihaastatteluilla, joiden jälkeen haastateltaville jätetään itsetäytettäväksi lisälomake. Lisälomake sisältää testikysymyksiä, joiden avulla pyritään kontrolloimaan haastattelukysymysten laatua. ESS:n päätavoitteet ovat seurata muutoksia eurooppalaisten yhteiskuntien sosiaalisessa rakenteessa, olosuhteissa ja ihmisten asenteissa sekä tarkastella, kuinka sosiaaliset, poliittiset ja moraaliset suuntaukset vaihtelevat Euroopassa. ESS aineisto sopii hyvin tähän tutkimukseen, jossa kiinnostuksen kohteena ovat vanhempien arvot. (European Social Survey 2020; Tietoarkisto 2020).

Haastattelulomakkeen kiinteät moduulit, kuten elämänarvoja mittaava kokonaisuus, on kehitetty pitkäaikaisen arvioinnin, testaamisen ja pilottitutkimuksen pohjalta. Eri maiden aineistojen vertailukelpoisuus varmistetaan tiukoilla säännöillä, jotka koskevat otantaa, haastattelulomakkeen kääntämistä, kenttätyötä sekä aineiston muokkaamista arkistoinnin ja jatkokäytön edellyttämiin muotoihin. (European Social Survey 2020; Tietoarkisto 2020).

Pitkittäisaineiston lisäksi eurooppalainen sosiaalitutkimus kerää toistuvia poikkileikkausaineistoja. ESS:n kolmannen kierroksen erityisteema on eurooppalaisten elämänvaiheiden ajoittuminen ja miesten ja naisten käsitykset elämänkaaresta ja siinä tapahtuvista tärkeistä etapeista. Kyseisen kierroksen ESS-aineisto mahdollistaa vanhempien perherakenteiden tarkastelun lapsen asuinpaikasta määriteltynä. Tämä on monen muun aineiston puute, esimerkiksi rekisteriaineistot eivät tilastoi johdonmukaisesti ja vertailukelpoisesti lapsen asunjärjestelyitä erilaisissa perherakenteissa. Vuoden 2019 lopussa julkaistiin ESS:n yhdeksännen kierroksen aineisto, jossa kolmannen kierroksen kysymyspatteristo toistuu. Valitettavasti kriittinen kysymys lapsen asuinpaikasta on kyseisestä kysymyspatteristosta jätetty pois, jolloin tutkimusasetelman toistamisen ja tulosten vertaileminen ei ole suoraan mahdollista uudemmalla aineistolla.

ESS:n kolmannen kierroksen otos edustaa kunkin vastausmaan 15-vuotta täyttäneitä väestöä, jolloin aineiston perusteella voidaan tietyin reunaehdoin tehdä johtopäätöksiä mukana olevien maiden koko väestöstä, huolimatta vastaajan kansallisuudesta, oikeudellisesta asemasta tai kansallisuudesta (Rijken & Liefbroer 2012, 34). Otantamenetelmänä on yksinkertainen satunnaisotanta, jolloin otoksen laatua, edustavuutta ja katoa voidaan parhaiten arvioida (Ervasti 2006, 316). Vastausprosentti eri maiden välillä vaihtelee 46 prosentista 73 prosenttiin ja ei-painotetun aineiston vastausprosentti on noin 64 prosenttia, jota pidetään sosiaalitieteissä hyvänä vastausprosenttina (Rijken & Liefbroer 2012, 34). Hyvä vastausprosentti on kaikkien haastattelu- ja kyselylomakkeiden yleisimmin käytetty laadun mittari. ESS:n sääntöjen mukaisesti ei-tavoitettujen osuus ei saa ylittää kolmea prosenttia otoksesta. Huolimatta siitä, kuinka perusteellisesti ja huolellisesti kyselytutkimus-aineisto on tuotettu, on huomioitava, että kysymyksiin vastataan aina subjektiivisesti vastaajan omasta kontekstistaan ja näin ollen vastaukset eivät ole yksiselitteisesti vertailukelpoisia (Svallfors 2012, 14).

Aineistossa on mukana seuraavat 25 Euroopan maata: Itävalta (AT), Belgia (BE), Bulgaria (BG), Sveitsi (CH), Kypros (CY), Saksa (DE), Tanska (DK), Viro (EE), Espanja (ES), Suomi (FI), Ranska (FR), Iso-Britannia (UK), Unkari (HU), Irlanti (IE), Latvia (LV), Hollanti (NL), Norja (NO), Puola (PL), Portugali (PT), Romania (RO), Venäjä (RU), Ruotsi (SE), Slovenia (SI), Slovakia (SK), Ukraina (UA). Maiden minimitapausmäärä on 1500 havaintoa ja alle kahden miljoonan asukkaan maissa 800 tapausta. Havaintoja aineistossa on 47 099. (European Social Survey 2020; Tilastokeskus 2014.)

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat vastaajat, jotka ovat vanhempia ja joiden nuorin lapsi on vastaushetkellä ollut alle 18-vuotias. Tutkimuksen tavoitteiden toteuttamiseksi aineisto on rajattu kyseisiin vanhempiin. Lisäksi aineistosta on pudotettu pois vastaajat, joilla on ollut puuttuvia tietoja. Aineiston muokkauksen jälkeen tapausmäärä on 8 681 henkilö, jotka edustavat 25 eri Euroopan maan vanhempia. Aineistossa maiden tapausmäärät vaihtelevat 177 (Bulgaria) tapauksen ja 491 (Itävalta) tapauksen välillä. Analyyseissä käytetään ESS aineistoon suunniteltuja analyysipainoista asetelma- (*design weight*) ja otospainoja (*population size weight*), koska tutkielmassa vertaillaan ja yhdistellään eri maiden aineistoja. (European Social Survey 2014). Maiden

jakaumat ja prosenttiosuudet on kuvattu **taulukossa 1** perheen tukemisen regiimeihin ryhmiteltyinä.

Taulukko 1. Aineiston maat luokiteltuina perheen tukemisen regiimeihin sekä maiden ja regiimien tapausmäärät ja prosenttiosuudet koko aineistosta.

Maat ja perheen tukemisen regiimit (n = 8,681)								
<i>Kahden ansaitsijan -malli</i>			<i>Työmarkkina -malli</i>			<i>Muut -malli</i>		
<i>Maa</i>	<i>N</i>	<i>%-osuus</i>	<i>Maa</i>	<i>N</i>	<i>%-osuus</i>	<i>Maa</i>	<i>N</i>	<i>%-osuus</i>
Suomi (FI)	377	4.34	Iso-Britannia (GB)	466	5.37	Bulgaria (BG)	177	2.04
Tanska (DK)	350	4.03	Yhteensä	466	5,37 %	Unkari (HU)	243	2.80
Norja (NO)	447	5.15				Latvia (LV)	255	2.94
Ruotsi (SE)	439	5.06				Puola (PL)	325	3.74
Yhteensä	1613	18,58 %				Romania (RO)	321	3.70
<i>Mies elättäjä -malli</i>			<i>Laajennetun perheen -malli</i>			Venäjä (RU)	292	3.36
<i>Maa</i>	<i>N</i>	<i>%-osuus</i>	<i>Maa</i>	<i>N</i>	<i>%-osuus</i>	Slovenia (SI)	236	2.72
Alankomaat (NL)	385	4.43	Portugali (PT)	309	3.56	Slovakia (SK)	370	4.26
Ranska (FR)	480	5.53	Espanja (ES)	365	4.20	Ukraina (UA)	226	2.60
Belgia (BE)	397	4.57	Irlanti (IE)	427	4.92	Viro (EE)	235	2.71
Itävalta (AT)	491	5.66	Kypros (CY)	250	2.88			
Saksa (DE)	455	5.24	Yhteensä	1351	15,56 %	Yhteensä	2680	30,87 %
Sveitsi (CH)	363	4.18						
Yhteensä	2571	29,62 %				YHTEENSÄ	8681	100%

Käytetty ESS:n kolmannen kierroksen kolme data on avoimesti saatavissa ESS:n verkkosivuilla (<https://www.europeansocialsurvey.org/data/>), josta sen voi avoimesti ladata sekä tarkastella aineiston mittauksen luotettavuutta. Myös kyselylomakkeet ovat avoimesti saatavilla verkossa. Tutkimuseettisesti tämä lisää tutkimuksen validiteettia, koska aineiston kysymyspatteristot, mitta-asteikot sekä muut aineiston keskeiset tiedot sekä konkreettinen data ovat kaikkein nähtävissä ja tutkimusasetelma on toistettavissa. Tutkimuksen reliabiliteetti on pyritty maksimoimaan käyttämällä analyysi vaiheessa sosiaalitieteissä yleisesti hyväksytyjä tilastointimenetelmiä. Aineistosta ei myöskään pysty jäljittämään vastaajien henkilöllisyyttä, joten yksityisyydensuoja on turvattu. (European Social Survey 2020.)

Tutkimuseettisesti arvot ovat haastava tutkimuskohde niiden subjektiivisen ja kulttuurisen luonteen sekä moniulotteisuuden takia. Arvojen operationalisointi itsessään vaarantaa tutkimuksen objektiivisuutta eli riippumattomuutta. Objektiivisuuden

takaamiseksi tutkielmassa on pyritty avaamaan tehtyjen valintojen teoreettinen viitekehys, avoimesti kuvattu analyysin eri vaiheet sekä koottu **liitetiedostoon 1** teoreettiset arvotyypit ja motivaatiot, kyselyaineiston arvoväittämät ja faktorianalyysin tulokset, joiden avulla vastaajien perusarvot on saatettu mitattavaan muotoon.

5. TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1. Perusarvojen operationalisointi

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat eurooppalaisten vanhempien arvot. Tässä yhteydessä arvoilla tarkoitetaan yksilöiden käsityksiä ja/tai uskomuksia tavoitteista, jotka palvelevat heidän elämäänsä määrittäviä periaatteita ja syvälle juurtuneita henkilökohtaisia uskomuksia (Puohiniemi 1996, 32; Inglehart 1997, 15-16; Allard 1976). Arvot vaihtelevat tärkeydeltään, esiintyvät universaalisti erilaisissa tilanteissa, ovat yksilön persoonallisuudelle keskeisempiä kuin asenteet ja palvelevat niin yksilön kuin yhteisön intressejä. Arvot ovat kognitiivisia representaatioita kolmesta universaalista ihmisyyden edellytyksestä – yksilöiden tarpeista biologisina olentoina, sosiaalisen toiminnan koordinoimien ja vuorovaikutuksen tarpeesta sekä edustettavan yhteisön selviytymisestä ja hyvinvoinnin varmistamisesta. (Schwartz 1990, 142; Verkasalo ym. 2009, 780). Poiketen ajankuvasta, asenteista tai mielipiteistä arvot nähdään hyvin vakaina ja verrattain muuttumattomina asioina, joita on haasteellista tutkia, koska ne heijastuvat ulospäin vain välillisesti (Räsänen 2004, 202).

Arvojen operationalisointiin hyödynnetään Schwartzin (1992) arvojärjestelmämallia, joka pohjautuu Rokeachin (1973) arvomittaristoon, jossa arvot liittyvät läheisesti yksilön tarpeisiin ja yhteisön vaatimuksiin. Schwartzin (1992) arvojärjestelmämallissa neljäkymmentä eri arvo-osiota on sijoitettu kymmeneen eri arvotyyppiin, joiden on nähty esiintyvän universaalisti eri kulttuureissa. Arvotyypit ovat: valta, saavutus, hedonismi, simulaatio, itseohjautuvuus, universaalisuus, hyväntahtoisuus, traditionaalisuus, mukavuudenhaluisuus ja turvallisuus. **Liitetaulukossa 1** on listattu arvotyypit ja niiden taustalla vaikuttava motivaatio.

Arvo-ulottuvuudet muodostavat kehämäisen rakenteen, jossa vierekkäiset arvot ovat psykologisesti yhteensopivia ja ympyrän vastakkaisilla puolella yhteen sopimattomia. Yhteyksien vahvuutta mittaava korrelaatio on suurimmillaan kahden naapuriarvon välillä ja pienenee järjestelmällisesti, kun liikutaan kehää jompaankumpaan suuntaan. Toisiaan

lähellä olevat arvotyyppien taustalla olevat motivaatiot muistuttavat toisiaan, kun taas toisistaan kauemmaksi sijoitetut arvotyyppit poikkeavat motivaatioilta toisistaan. (Helkama 2015, 92.)

Kuvio 2. Shalom Schwartzin (1992) kehämälli arvojen rakenteesta. (Helkama 2015.)

Arvotyyppit voidaan johtaa edelleen laajempiin arvo-ulottuvuuksiin, jotka voidaan teoreettisesti sijoittaa tosilleen vastakkaisiksi arvomaailmoiksi, kuten **kuvio 2** havainnollistaa. (Schwartz & Boehnke 2004; Datler ym. 2013, 907-908.) Toisen ortogonaalisen dimension ääripäät ovat avoimuus muutokselle ja säilyttäminen. Avoimuus muutoksille tarkoittaa arvoja, jotka korostavat yksilön oikeutta itsenäiseen ajatteluun, toimintaan ja tunteisiin. Muutoksien avoimuuden vastakohtana nähdään arvot, jotka korostavat yhteisöllistä järjestystä, itsehillintää sekä menneisyyden säilyttämistä. Toisen dimension ääripäät ovat itsensä toteuttaminen ja toisten huomioonottaminen. Tämä dimensio tuo esiin konfliktin oman edun versus muiden edun ja hyvinvoinnin priorisoinnin välillä. (Bilsky & Schwartz, 2008.)

Teoreettisesti arvotyyppit voidaan jakaa myös yksilö- ja yhteisökeskeisiin arvoihin. Kärki (2015, 30; 39) on jaotellut arvotyyppit seuraavasti: yksilölliset intressit (valta, suorittaminen, hedonismi, stimulaatio ja itseohjautuvuus), yhteisöllisiin intresseihin (hyväntahtoisuus, perinteet ja yhdenmukaisuus) sekä arvotyyppeihin, jotka edustavat sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä intressejä (universalismi ja turvallisuus). Yhteisötasolla arvo-ulottuvuuksia Schwartzin arvoteoriamallissa on kolme ja ne ovat: hierarkia versus tasa-arvo, yhteisö versus yksilökeskeisyys sekä harmonia versus hallinta. Yhteisötasolla

on nähty, että toisissa valtioissa painotetaan ihmisten valta-asemien tärkeyttä, kun taas toisissa valtioissa pyritään minimoimaan valta hierarkioita. Erilaiset valtarakennelmat luovat erilaisia riippuvuussuhteita yksilön ja yhteiskunnanvälille ja näin ollen suovat eritasoisia vapausasteita ja autonomiaa yksilöille. (Helkama 2015, 106-107.)

Vuonna 2002 Schwartzin arvojärjestelmämalli otettiin yleiseurooppalaiseen käyttöön eurooppalaisen sosiaalitutkimuksen yhteydessä ja siitä lähtien mallia on hyödynnetty keräämään vertailtavaa tietoa eurooppalaisten arvoista (Helkama 2015, 103). ESS aineiston perusarvojen mittaamiseen on käytetty kysymyspatteristoa (*Portraits Values Questionnaire*, PVQ), joka perustuu edellä esiteltyyn Schwartzin (1992) arvojärjestelmäteoriaan. Kysymyspatteristossa vastaajien arvoprioriteetit on operationalisoitu Schwartzin arvomittareilla (*Schwartz Value Survey*, SVS). (Bilsky, Janik & Schwartz 2011, 759; Vuorisalo 2009, 781; Schwartz 2001, 273.) Patteristossa jokaisesta arvotyypistä on mukana kaksi mitattavaa motivaatiota, lukuun ottamatta universaalisuutta, josta on mukana kolme motivaatio kysymystä (Schwartz 2003, 284). Kysymyspatteristo on mukana eurooppalaisen sosiaalitutkimuksen kysymyslomakkeen jokaisella kierroksella, joka mahdollistaa eurooppalaisten arvojen ja niiden muutosten tutkimisen pitkällä aikavälillä.

Kyselylomakkeessa vastaajia pyydetään arvioimaan jokaista lomakkeessa esitettyä arvoa sen perusteella, kuinka tärkeänä vastaaja pitää arvoa elämäänsä ohjaavana periaatteena (Kärki 2015, 27). Patteristossa esitetään 21 eri arvoväittämää Schwartzin teorian pohjalta. Kiinnostuksen kohteena on, kuinka paljon vastaaja samaistuu väittämään. Vastaus vaihtoehtojana on jokaisen arvon kohdalla Likert-asteikko, jossa 1 saa arvon ”Hyvin paljon kuin minä” ja arvo 6 tarkoittaa ”ei lainkaan kuin minä”. Vastaamatta jättäneet, kieltäytyneet ja ei osaa sanoa -vastaukset on koodattu puuttuviksi tiedoiksi. **Liitetaulukossa 1** on esitetty vastaajien perusarvoja mittaavien muuttujien kyselypatteriston väitteet ja niiden teoreettinen arvotyypit Schwartzin teoriaa mukaillen.

5.2. Tilastolliset analyysimenetelmät

Tutkimusmenetelminä käytetään tilastollisia tunnuslukuja (jatkuvat muuttujat), ristiintaulukoita (kategoriset muuttujat), eksploratiivista faktorianalyysia sekä lineaarista

monitasoregressioanalyysiä. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa suoritetaan ekploratiivinen faktorianalyysi. Faktorianalyysin myötä syntyneitä arvo-orientaatio - faktoreita hyödynnetään jatkoanalyseissa jatkuvina selitettävänä muuttujina (latentit yhdistelmämuuttujat) lineaarisessa monitasoregressiomallinnuksessa. Ennen monitasoanalyyseja suoritetaan binaariset eli kahdenvälisiä yhteyksiä tarkastelevat kuvailevat analyysit, joissa tarkastellaan tunnuslukujen (aritmeettinen keskiarvo, mediaani, keskihajonta, minimi ja maksimi) kahdenvälisten tilastollisten yhteyksien merkitsevyyttä yksisuuntaisen varianssianalyysin sekä khiin neliö -testin avulla.

5.2.1. Faktorianalyysi

Tutkielman kiinnostuksen kohteena ovat ekploratiivisen faktorianalyysin tuloksena muodostuvat eurooppalaisten vanhempien kolme arvo-orientaatiota, jotka mittaavat individuaalisuuden astetta vanhemmuuden eri elämän osa-alueilla Schwartzin arvoteoriamallilla mitattuna. Selitettävät muuttujat esitellään tarkemmin luvussa 6 faktorianalyysin tulosten yhteydessä.

Faktorianalyysi on tilastollinen menetelmä, jonka avulla aineistosta etsitään latentteja muuttujia eli faktoreita. Tässä tutkielmassa hyödynnetään aineistolähteistä eli ekploratiivista faktorianalyysia, jossa faktoreita etsitään ilman vahvaa aiempaa teoriaa siitä, mitkä faktorit ovat havaittujen muuttujien takana. Faktorianalyysissa estimoidut parametrit ovat faktorilatauksia eli jokaisen muuttujan ja tietyn faktorin välisiä korrelaatioita. Tavoitteena on löytää vastaajien perusarvoista eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatioita. Arvo-orientaatioiden avulla voidaan saavuttaa parempi ymmärrys arvomuuttujien välisistä korrelaatioista vanhempien keskuudessa ja analysoida tarkemmin individualisaatio-prosessia eri perherakenteissa. Toisin sanoen, faktorianalyysi testaa Schwartzin teoriaa empiirisesti eurooppalaisten vanhempien keskuudessa.

Faktorianalyysi perustuu kyselylomakkeen kysymyspatteristoon, jossa esitetään 21 eri arvoväittämää Schwartzin arvoteorian pohjalta. Väittämät on listattu **liitetaulukkoon 1**. Vastaamatta jättäneet, kieltäytyneet ja ei osaa sanoa -vastaukset on koodattu puuttuviksi

tiedoiksi ennen faktorianalyysiä. Puuttuvien tietojen jälkeen faktorianalyysin aineiston tapausmäärä (n) on 7258.

Arvoväittämien sopivuutta faktorianalyysiin on tarkasteltu niiden välisten korrelaatioiden avulla. Koska muuttujat eivät ole aidosti jatkuvia muuttujia, vaan Likert-asteikollisia kategoriamuuttujia, on korrelaatioiden tarkasteluun käytetty Pearsonin korrelaatiokertoimen sijaan polykorisia korrelaatiokertoimia. Kaikki 21 väittämää korreloivat vähintäänkin yhden muun muuttujan kanssa (> 0.3) täyttäen faktorianalyysin ehdot. Muuttujien korrelaatiot ja osittaiskorrelaatiot on lisäksi testattu Kaiserin testillä (*Kaiser-Mayer-Olkin Measure of Sampling Adequacy*, myöh. KMO). Mitä lähempänä KMO-arvo on 1:stä, sitä paremmin muuttujat sopivat faktorianalyysiin. KMO-arvon raja-arvona pidetään vähintään 0.6:ta, kohtalainen sopivuus saavutetaan 0.7-kertoimella ja 0.8 ja suuremmalla kertoimella valitut muuttujat sopivat erinomaisesti faktorianalyysiin. Faktorianalyysiin valikoituneista väittämistä kaikki saivat yhtä suuren tai suuremman KMO-arvon kuin 0.8, lukuun ottamatta väittämää, joka mittaa seikkailun tärkeyttä (KMO 0.7.). Korrelaatio tarkastelut on tehty analyysiprosessissa kaikille 21:lle arvoväittämälle, jonka jälkeen viimeisen vaiheen faktorianalyysiin valikoitui mukaan 16 arvoväittämää, jotka jakaantuivat eri vaiheiden ja tarkasteluiden (*Principal Factors*-estimointimenetelmä, *Kaiser*-kriteeri ja *Scree*-kuvio) jälkeen kolmelle eri faktorille. Mukaan valikoituneet arvomuuttujat on listattu **taulukossa 2** ja niiden sijoittuminen Schwartzin arvoteoriamalliin sekä kyseisten arvojen kyselylomakkeen arvoväittämät löytyvät **liitetaulukosta 1**.

Faktorianalyysin estimointimenetelmänä käytettiin *principal factors* -menetelmää, joka ei aseta vaatimuksia muuttujien jakaumalla. Menetelmä on perinteinen estimointimenetelmä eksploratiivisessa faktorianalyysissä. Menetelmän rajoitus on, että sen myötä ei voida yksiselitteisesti yleistää tuloksia perusjoukkoon, joten tulosten tulkinta vaatii sensitiivisyyttä.

Ensimmäisen kierroksen alustava faktorianalyysi jakoi muuttujat yhdeksälle eri faktorille. Näistä faktoreista kolme saa ominaisarvokseen (*eigenvalue*) enemmän kuin yksi (> 1). Tämä ominaisarvo on estimoitujen faktorilatausten neliöiden summa ja se on

merkittävä faktoreiden lukumäärän valinnassa. *Kaiser*-kriteeri ja *scree*-kuvio, jotka tukevat faktoreiden lukumäärän valintaa, perustuvat faktoreiden ominaisarvoon. Sekä *Kaiser*-kriteeri että *scree*-kuvio tukevat kolmen faktorin valintaa. *Parallel analyses* –menetelmää ei voida hyödyntää faktoreiden lukumäärän päättämässä, koska korrelaatioiden tarkasteltaessa on hyödynnetty polykorisia korrelaatioita.

Yllämainittujen tarkasteluiden ja kriteereiden myötä lopulliseen analyysiin valikoitui 16 eri arvoväittämää. Analyysin eri vaiheiden myötä Schwartzin teoriasta valikoitui pois väittämät, jotka mittaavat innovatiivisuuden, rahan merkityksen, huomiota, nöyryyden sekä menestyksen tärkeyttä vastaajille. Vinokulmaisen *promax*-rotaatio menetelmän jälkeen valikoituneet 16 muuttujaa latautuivat korkeasti (>0.5) kukin ainoastaan yhdelle faktorille, kun muiden faktoreiden vaikutus on vakioitu. Sosiaalitieteissä faktorilatauksen minimi raja-arvona pidetään 0.3. Kaikki analyysiin valikoituneet väittämät ylittävät tämän raja-arvon.

Taulukko 2. Muuttujien faktorilataukset, uniikkisuus ja niistä luotujen summamuuttujien alfakerroin.

Muuttuja	Faktori 1 (Välittäminen)	Faktori 2 (Elämänhallinta)	Faktori 3 (Elämäntapa)	Uniikkisuus	Alfa
<i>Erilaisuus</i>	0.6292			0.6362	
Yhdenvertaisuus	0.6188			0.6145	
Huolenpito	0.5984			0.5803	0.7022
Lojaalisuus	0.5642			0.5757	
Luonto	0.5741			0.6133	
<i>Käyttäytyminen</i>		0.6582		0.5500	
Säännöt		0.5711		0.7330	
Turvallisuus		0.5553		0.6145	0.7056
Valtiovalta		0.5508		0.5990	
Traditiot		0.5180		0.6928	
Kunnioitus		0.5189		0.7360	
<i>Hedonismi</i>			0.6844	0.5282	
Seikkailunhaluisuus			0.6736	0.5936	
Hauskan pito			0.6408	0.5666	0.7300
Impulsiivisuus			0.5588	0.5979	
Itsenäisyys			0.3823	0.7078	

Tyhjät: Lataukset alle < 0.3

Kursivoidut: Kärkimuuttuja

Rotaation myötä faktoreiden tulkinta on selkeämpää, kun ristiinlataukset vähenevät. Rotaatio muuttaa koordinaatistoa, muttei muuta muuttujien välistä suhdetta eli kommunaliteettia. *Promax*-variaatioissa rotaatio kiertää faktoriakselit vinokulmaisesti

(*oblique*) ja sallii faktoreiden välisen korrelaation, koska koordinaattiakseleiden välinen kulma ei ole enää 90-astetta. Kirjallisuudessa suositaan vinokulmaisen rotaation käyttöä, tosin se on suorakulmaista rotaatiota haasteellisempi tulkinnan kannalta. Voidaan ajatella, että todellisuudessa arvot ja asenteet korreloivat aina, koska kyseessä on arvojen kokonaisuus, jonka muodostavat elämän eri osa-alueiden arvo-orientaatiot. Näin ollen vinokulmainen rotaatio on realistisempi ratkaisu ja hyödynnetty tämän tutkimuksen analyysissä

Taulukosta 2 nähdään myös jokaisen faktorin kärkimuuttujat eli muuttujat, jotka latautuvat kaikkein voimakkaimmin faktoreille. Faktoreiden kärkimuuttujat ovat erilaisuuden, käyttäytymissääntöjen sekä hedonismien tärkeyttä mittaavat muuttujat. Faktorianalyysin tuloksena syntyy kolme eri faktoria, jotka mittaavat osaltaan arvojen eri ulottuuksia. Useamman ulottuvuuden huomioiminen parantaa myös arvojen mittaamisen validiteettia, koska yksittäisten väitteiden väärinymmärrykset aiheuttavat pienemmän haitan analyysivaiheessa. Taulukosta nähdään myös jokaisen muuttujan uniikkisuus (*uniqueness*), joka kuvaa kyseisen muuttujan vaihtelua, joita faktorit eivät selitä eli kyseinen osuus ei korreloi analyysin muiden muuttujien kanssa. Muuttujien uniikkisuusaste vaihtelee 0.53-0.73 välillä. Jos uniikkisuusaste on hyvin korkea (1), niin muuttujan arvo latentissa muuttujassa on hyvin vähäinen.

Karkeiden summamuuttujien sijaan faktorianalyysin kolmesta faktorista on luotu latentit yhdistelmämuuttujat faktoripisteiden avulla, jolloin myös latentissa muuttujassa on huomioitu muodostavien muuttujien erilaiset painotukset faktorin sisällä. Muuttujien sisäistä reliabiliteettia on testattu Cronbachin alfakertoimella. Kaikki kolme arvo-orientaatiosta muodostettua summamuuttujaa saivat alfa-arvon välillä 0,70-0,73. Sosiaalitieteissä summamuuttujaa voi pitää luotettavana, kun Alfa-kertoimen arvo ylittää raja-arvon 0,7 (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 53). Faktoreiden alfakertoimet on raportoitu taulukossa 3.

Exploratiivisen faktorianalyysin tuloksena muodostuneille arvo-orientaatiofaktorille on toteutettu edelleen erillinen konfomatorinen faktorianalyysi ja testattu hypoteesia faktoreiden määrästä. Jatkoanalyysillä on varmistettu, että yhden faktorin ratkaisu on

paras menetelmä jokaisen latentin muuttujan kohdalla. Faktorianalyysien ja niistä saatujen mittausten mukaisesti muodostui vanhempien välittämistä, elämänhallintaa ja elämäntapaa mittaavista faktoripisteistä kolme jatkuvaa arvomuuttujaa, jotka esitellään tarkemmin kappaleessa 6.3.

5.2.2. Lineaarinen monitasoregressio ja interaktiot

Kansainvälistä vertailevaa tutkimusta tehdään sosiaalitieteissä pääsääntöisesti kahdesta erilaisesta teoreettisesta ja empiirisestä lähestymistavasta, jotka ovat tapauskeskeinen ja muuttujakeskeinen lähestymistapa. Tapauskeskeisessä lähestymistavassa kiinnostuksen kohteena on erityisen tarkka tutkimuskysymys, johon halutaan vastaus uniikissa, tapauskohtaisessa toimintaympäristössä kuten esimerkiksi tietyssä maassa. Tässä lähestymistavassa tutkimuksen kohteena olevat maat kuvataan syvällisesti teoriassa ja empiriassa tuloksia tarkastellaan maakohtaisesti. (Stier 2009, 30.)

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään muuttujakeskeistä lähestymistapaa, koska kiinnostuksen kohteena on suuri määrä maita ja niitä käsitellään maaryhminä eli regiimeinä. Kiinnostuksen kohteena ovat erilaiset maita kuvaavat piirteet, jotka toimivat maatason selittävinä muuttujina. Haasteena kyseisessä lähestymistavassa on riittävä maamäärä, maiden satunnainen valinta, luotettavien maatason selittävien muuttujien vertailukelpoisuus sekä maiden kategoriointi regiimeihin. Regiimitason muuttujat ovat hypoteettisia ja karkeita yksinkertaistuksia, jotka voivat olla ristiriidassa yksilötason muuttujien kanssa, joka on puolestaan otettava huomioon tulosten tulkinnoissa. Haastavaa on myös todentaa kausaalisuden suuntaa eli vaikuttavatko erityiset institutionaaliset tekijät yksilöiden käyttäytymiseen vai muokkaako yksilöiden käyttäytyminen institutionaalista toimintaympäristöä. (Stier 2009, 33-35.)

Etuna muuttujakeskeisessä lähestymistavassa, jossa mikro- ja makrotason muuttujia yhdistetään, on se, että se mahdollistaa monen eri maan vertailun ilman syvällistä maakohtaista kuvailua. Lisäksi elaboraation avulla pystytään tutkimaan maiden välistä vaihtelua sekä regiimien sisällä, että niiden välillä. Tämä on nähty etuna erityisesti tutkimuksissa, joissa kiinnostuksen kohteena ovat yhteisvaikutukset, koska

tutkimusasetelmassa pystytään yhdistelemään ja kontrolloimaan erilaisia ulottuvuuksia laajemman kokonaiskuvan ymmärtämiseksi. (Stier 2009, 33.)

Koska tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat maatason kontekstuaaliset vaikutukset (perheen tukemisen regiimit ja maiden perheoikeudellinen viitekehys) yksilötason muuttujien lisäksi, toteutetaan regressioanalyysi monitasomallinnuksena (esim. Hox 1995; 2002), joka huomioi aineiston luonnollisen hierarkkisen rakenteen ja havaintoyksiköiden sekä niiden osajoukkojen väliset keskinäiset riippuvuudet (Malin 2005, 489). Monitasoanalyysija on hyödynnetty sosiologisessa tutkimuksessa muun muassa eurooppalaisten avioeroja koskevien asenteiden (Rijken & Liefbroer, 2012; Kalmijn & Uunk 2007), koetun terveydentilan (Dahlin & Härkönen 2012) sekä naapuriston luottamuksen (Lancee & Dronkers, 2011) kvantitatiivisessa tutkimuksessa.

Monitaso-analyysi mahdollistaa eri tasojen kuvaavien muuttujien tuomisen samaan selitysmalliin ja näin ollen yksilöiden riippuvuus sosiaalisesta ympäristöstä tunnustetaan, koska analyysissa huomioidaan sekä yksilö- että maatason varianssi. Varianssikomponoinnin avulla voidaan tarkastella kuinka tärkeitä kontekstitason tekijät ovat suhteessa yksilötason tekijöihin. Erona perinteisesti sosiaalitieteissä käytettyihin yksitasoisiin regressiomalleihin, jotka perustuvat olettamukseen siitä, että havainnot ovat toisistaan riippumattomia, monitasoanalyysi huomioi aineiston sisäisen korreloituneisuuden. Näin ollen monitasoanalyysi mahdollistaa tarkastelun yksilön ja sosiaalisen ympäristön välisestä suhteesta samassa analyysissa. (Ellonen 2006, 127-129.) Koska selitettävät muuttujat ovat jatkuvia muuttujia, käytetään lineaarista regressioanalyysiä. Mallinnus toteutetaan askeltavasti hyödyntäen satunnaisvaikutustenmallia (*random effects*).

ESS aineistossa Euroopan maat luovat aineistoon luonnollisen hierarkian eli monitasoisen rakenteen, jossa maa on todellisuudessa olemassa oleva yhteisö, eikä eri tasoja ole luotu teoreettisesti yksinomaan tutkimusta varten (Ellonen 2006, 129). Aineiston ensimmäisen tason (*level*) muodostavat yksilötason muuttujat. Yksilötason havainnot puolestaan kerätään maatason yksiköihin (*units*), jotka muodostavat aineiston toisen tason. Toisin sanoen, aineiston 25 Euroopan maata muodostavat aineiston toisen

hierarkkisen tason. Tällä tasolla kiinnostuksen kohteena ovat aineiston ulkopuolisista lähteistä tuodut oikeudellista viitekehystä kuvaavat indikaattorimuuttujat sekä perheen tukemisen regiimi-luokitukset. Edellä mainitut makrotason muuttujat ovat aitoja ryhmätason muuttujia, sillä muuttujien arvo on täsmällisesti sama kaikilla maatason ryhmään kuuluvilla yksilöillä.

Makrotason vaikutuksia selitettäviin arvomuuttujiin kutsutaan kontekstivaikutukseksi, joihin sisältyy oletamus siitä, että samaan ryhmään kuuluvat yksilöt muistuttavat jossakin määrin toisiaan (Macintyre & Ellaway 2000). Henkilöiden välisen riippuvuuden nähdään syntyvän kaikille saman ryhmän henkilöille yhteisistä tekijöistä, jotka vaihtelevat osaryhmien välillä. Tässä tutkimuksessa tämän kaltaisia kontekstuaali-vaikutuksia, joiden uskotaan vaikuttavat yhtäläisesti kunkin maan kansalaisiin, ovat maiden perhettä tukevat eri instituutiot sekä perhelainsäädäntö. (Malin 2005, 490- 491.) Varianssikomponoinnissa erotellaan yksilötason (*residual variance*) ja kontekstitason (*constant variance*) varianssi ja yhdessä ne muodostavat arvojen kokonaisvarienssin. Varianssikomponenttien estimaateista voidaan laskea sisäkorrelaation (*rho/intraclass*) avulla, kuinka tärkeitä kontekstitason tekijät ovat suhteessa yksilötason tekijöihin eli mikä on niiden kokonaismerkitys vanhempien arvo-orientaatioille ja kuinka paljon ne selittävät kokonaisvaihtelua. (Metsämuuronen 2009.)

Sisäkorrelaatio kuvaa havaintojen tilastollista riippuvuutta tietyn ryhmän sisällä tietyn ilmiön suhteen. Sisäkorrelaatio on yhtä muuttujaa kuvaava tunnusluku, joka kertoo havaintoyksiköiden samankaltaisuudesta kyseisen muuttujan suhteen eli se kertoo havaintojen homogeenisuudesta sekä siitä, kuinka suurta osuutta muuttujan kokonaisvarienssista voidaan pitää seurauksena ryhmäkeskiarvojen välisestä vaihtelusta (Malin 2005, 450). Sisäkorrelaation itseisarvo vaihtelee arvojen 0 (0=ei kontekstivaikutusta) ja 1 (1=ainoastaan kontekstivaikutusta) välillä. Kun sisäkorrelaatio on suurempi kuin nolla mutta alle yksi, ovat samaan ryhmään kuuluvat havaintoyksiköt selitettävän asian suhteen keskenään homogeenisempiä kuin koko aineiston havaintoyksiköt. Sisäkorrelaatio kertoo myös suoraan sen, kuinka paljon ryhmäkeskiarvojen ero selittää muuttujan kokonaisvarienssista. (Ellonen 2006, 130-131.) Toisin sanoen, mitä suurempi sisäkorrelaatio on, sitä tärkeämpiä kontekstitason

tekijät ovat ja ryhmän yksilöt muistuttavat enemmän toisiaan. Sisäkorrelaatio ei kuitenkaan suoraan kerro itse kontekstivaikutusta.

Askeltavassa tutkimusstrategiassa ensimmäinen malli on nk. tyhjä malli, jossa tarkastelun kohteena on ainoastaan vanhempien arvo-orientaatiota kuvaava arvomuuttuja sekä kontekstitason maamuuttuja eli vakioitermi, joka määrittää aineiston hierarkkisuuden. Tämä malli toimii vertailukohteena seuraaville malleille ja siitä nähdään kuinka paljon varianssista esiintyy maatasolla.

Askeltavan monitasomallinnuksen nk. ”tyhjän mallin” monitasoyhtälö on seuraava:

$$Y_{jk} = \alpha + v_k + u_{jk}$$

Yhtälössä Y viittaa vanhempien arvoihin, j aineiston yksilöihin, k maihin, α vakioitermiin, v kontekstitason virhetermiin, joka kertoo miten kukin ryhmä eli maa (k) poikkeaa keskiarvosta, kun taas u on yksilötason virhetermi ja kertoo miten yksilö (j) poikkeaa maan keskiarvosta.

Tyhjän mallin estimoimisen jälkeen tarkastellaan yksilötason muuttujia. Seuraavassa analyysivaiheessa testataan yksilötason muuttujia yhdessä eri maatason muuttujien variaatioilla. Maatason selittäviä muuttujia voidaan ottaa yhtäaikaaisesti malliin enintään kaksi, muutoin tulkinnasta tulee erityisen haastavaa. Analyysin viimeisessä vaiheessa tarkastellaan vielä yhdysvaikutuksia interaktioiden avulla. Interaktioiden avulla voidaan vertailla, miten makrotason regiimit vaikuttavat vanhempien arvoihin eri perherakenteissa, kun muut mukana olevat muuttujat on vakioitu. Malleista on regressiokertomien, keskivirheiden ja tilastollisten merkitsevyyksien lisäksi tarkasteltu maatason varianssia, VPC arvoa sekä mallin hyvyttä kuvaavien AIC/BIC-arvoja. Tavoitteena on selvittää, miten yksilötason perherakenne ja toisaalta maatason regiimit ovat yhteydessä eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatioihin.

6. TUTKIMUKSEN MUUTTUJAT

6.1. Yksilötason muuttajat

Selittävinä yksilötason muuttujina ovat vastaajan perherakenne, sukupuoli, ikä, koulutusvuodet, subjektiivinen koettu toimeentulo sekä asenne avioliiton ulkopuoliseen vanhemmuuteen. Selittävistä muuttujista kiinnostavin muuttuja (*x-muuttuja*) on perherakennetta kuvaava muuttuja. Kontrollimuuttujina toimivat ikä, koulutusvuodet sekä subjektiivinen toimeentulo. Sukupuoli (*z-muuttuja*) on kiinnostava muuttuja perherakenteiden ja vanhempien arvo-orientaatioiden suhteen, koska perhe on edelleen sosiaalinen konstruktio, jota määrittävät vahvat sukupuolittuneet normit ja käytännöt äitiyden ja isyyden myötä. Perherakennetta kuvaava muuttuja on yhdistelmämuuttuja vastaajan siviilisäädystä, kotitalouden koosta, biologisesta vanhemmuudesta, kotitaloudessa asuvien henkilöiden suhteesta vastaajaan sekä muuttujasta, joka kuvaa asuuko vastaaja vastaushetkellä lapsen kanssa. Muuttuja on kategorinen muuttuja, jolle vanhemmat jakaantuvat lapsen asuinjärjestelyiden kautta. Muuttuja jakaantuu seuraaviin kategorioihin: *ydinperhe, lähivanhempi, etävanhempi ja muu perhemuoto*.

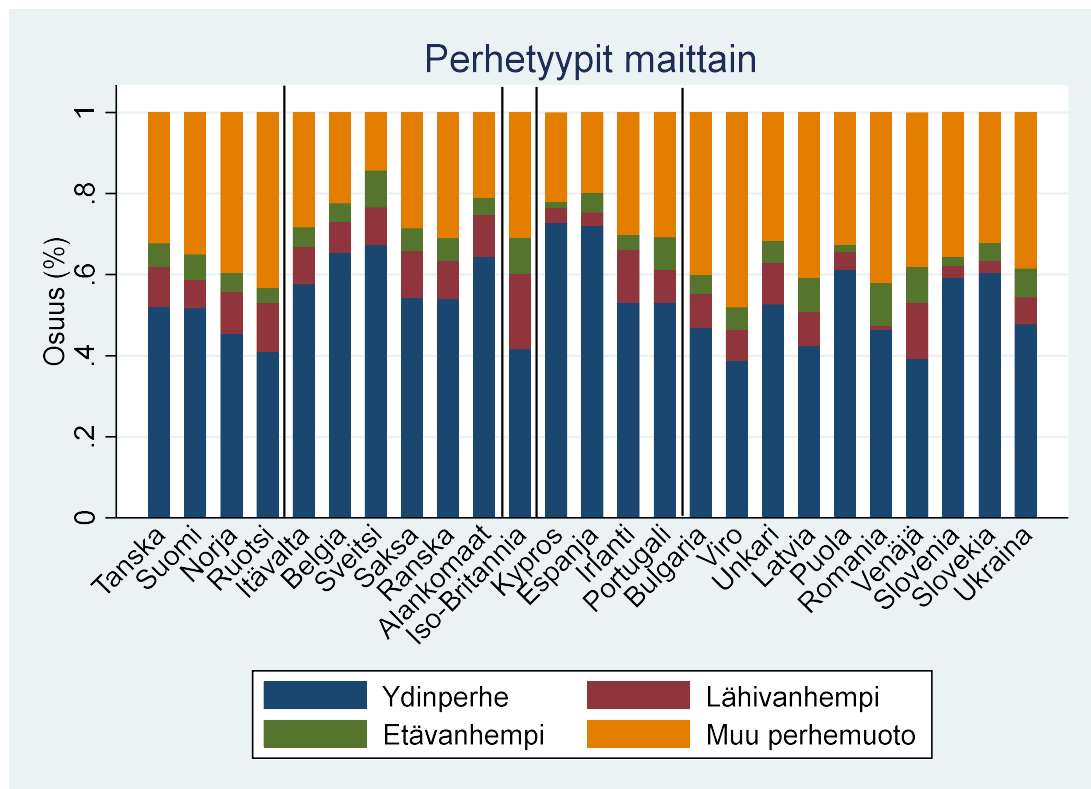
Ydinperheellä viitataan perinteiseen kahden vanhemman perhetyyppiin, jossa kaksi vanhempaa asuvat yhdessä omien biologisten lastensa kanssa. Tämän muuttujan luomisessa on maksimoitu ydinperheen mahdollisuus huomioimalla vastaajan siviilisäätö (naimisissa tai parisuhteessa), suhde toiseen kotitalouden henkilöön, joka on vaimo, mies tai partneri, ja vastaaja ei saa olla eronnut koskaan elämänsä aikana. Kotitalouden henkilöiden lukumäärä ei voi olla suurempi kuin vastaajan biologisten lasten lukumäärä plus kaksi. Näin ollen voidaan todeta, että ydinperheessä asuu kaksi vanhempaa ja heidän yhteinen tai yhteiset alle 18-vuotiaat lapsensa. Lähtökohtana on vanhempien yhteishuoltajuus.

Lähivanhempi viittaa perhetyyppiin, jossa yksi vanhempi asuu vakituisesti omien alle 18-vuotiaiden lastensa tai lapsen kanssa. Lähivanhemmuus ei ota kantaa vanhempien viralliseen oikeudelliseen huoltajuusstatukseen. Aineiston rajoittuneisuuden takia muuttuja ei kerro, onko kyseessä yhteis- vai yksinhuoltajuus tai kuinka paljon lapsi viettää aikaa toisen biologisen vanhempansa luona siinä tapauksessa, että vanhemmat

eivät asu yhdessä lapsensa kanssa. Lähtökohtaisesti oleellinen tieto on kuitenkin, että vastaaja asuu kotitaloudessa, jossa on vain yksi aikuinen biologisten lasten lisäksi. Ryhmästä voisi käyttää myös nimitystä yksinhuoltajat, mutta tässä tutkimuksessa käytetään kyseisestä vanhemmuuden tyyppistä nimitystä lähivanhempi. Lähivanhempien osuus aineistosta on yhdeksän prosenttia (n=636). Lähivanhemmista 84,6 prosenttia on naisia ja vain 15,4 prosenttia miehiä. Maaregiimien kohdalla työmarkkinamallissa on suhteellisesti suurin joukko lähivanhempia. Työmarkkina-mallin maissa heidän osuutensa kaikista perhetyypeistä on 18,7 prosenttia (n = 86).

Etävanhempi tarkoittaa vanhempaa, joka ei asu samassa kotitaloudessa biologisen lapsensa tai lastensa kanssa. Etävanhempien muodostaman perhetyypin kotitalouksia aineistossa on 4,8-prosenttia (n=482) ja heistä 80,2 prosenttia on miehiä. Heidän osuutensa on regiimejä vertaillessa suhteellisesti suurin työmarkkina-mallin maissa, joissa etävanhemmat muodostavat 9 prosenttia kaikista perhetyypeistä. Suhteellisesti vähiten etävanhempia on mieselättäjämallin regiimissä, jossa heidän osuutensa on vain 5 prosenttia. Etävanhemmista 88 prosenttia (n=303) on asunut jossakin elämänsä vaiheessa kotitaloudessa, jossa asuu myös lapsia. Hieman alle kahdeksan prosenttia etävanhemmista ei ole koskaan asunut samassa kotitaloudessa lastensa kanssa. Lähi- ja etävanhemmuus ovat hyvin vahvasti jakautuneet vanhempien sukupuolen mukaan ja kuten aiemmin todettiin, etävanhemmuudessa erityisesti isien osuus on suuri, kun taas puolestaan lähivanhemmista suurin osa on naisia.

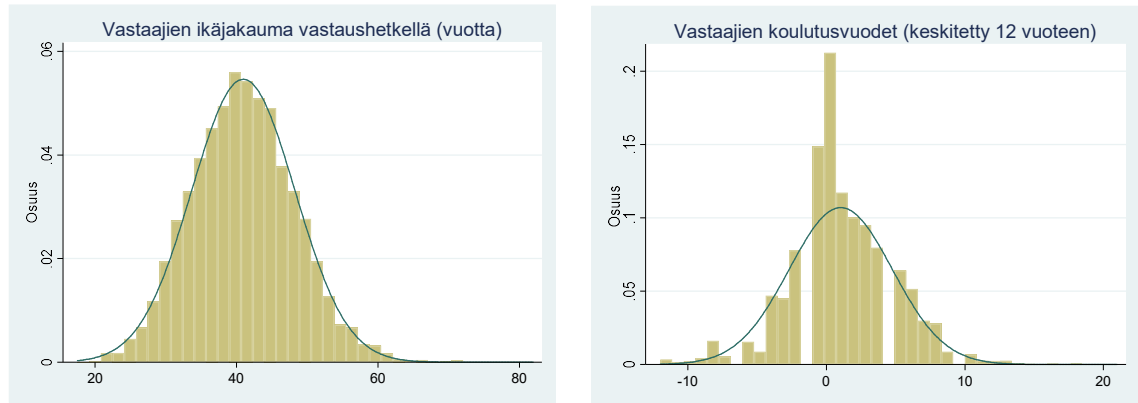
"Muu"-perhetyypin muodostavat kaikki muut aineiston vanhemmat. Voidaan olettaa, että uusioperheet muodostavat suurimman osan tästä ryhmästä, koska kyseisen ryhmän edustajista 97-prosenttia asui vastaamishetkellä aviomiehen, vaimon tai partnerin kanssa. Kyseisen perhetyypin sukupuolijakauma on 46-prosenttia miehiä ja 54-prosenttia naisia. Uusioperheiden lisäksi ryhmä saattaa sisältää ydinperheitä, joiden vanhimmat lapset ovat jo yli 18-vuotiaita, jonka vuoksi heidän kotitaloutensa koko on pienempi kuin vanhempien ja biologisten lasten lukumäärän summa. Joka tapauksessa muuhun perhetyyppiin kuuluvat kotitaloudet ovat kahden aikuisen sekä biologisten lasten tai lapsipuolien muodostamia kotitalouksia. Kuviosta 3 näkyy perhetyypin jakauma koko aineistossa maittain.

Kuvio 3. Perhetyyppien prosenttiosuudet maittain.

Arvoja ja asenteita käsittelevien sosiaalitieteellisten tutkimusten valossa etenkin perinteiset sosiodemografiset tekijät, kuten ikä, sukupuoli, luokka-asema, koulutus ja asuinpaikka, vaikuttavat yksilön arvoihin (Räsänen 2004, 208). Tähän tutkimukseen sosiodemografisista tekijöistä on valittu vastaajan sukupuoli, ikä, koulutusvuodet sekä oma subjektiivinen käsitys tulotasosta.

Sukupuoli on kaksiluokkainen muuttuja ja edustaa sosiodemografista tekijää. Vastausvaihtoehdot ovat mies tai nainen, muut vastaukset on koodattu puuttuviksi tiedoiksi. *Ikä* on jatkuva muuttuja, joka kuvaa vastaajan ikävuotta vastaushetkellä. Kaikkien vastaajien keskiarvo ikä on 40,8 ikävuotta. Ikä muuttuja on keskitetty 35-ikävuoteen (0 = 35 vuotta). Nuorin vastaaja on 17 vuotias ja vanhin vastaaja 82-vuotias.

Kuvio 4. Vastaajien ikäjakauma ja vastaajien suoritetut koulutusvuodet vastaushetkellä keskitettynä 12 koulutusvuoteen (arvo 0).

Toisella jatkuvalla muuttujalla mitataan vastaajien koulutustaustaa. Vastaajien koulutusta mitataan *koulutusvuosien* avulla. Muuttuja kertoo vastaajan koulutusvuodet, niin että nolla saa arvon 12 suoritettua koulutusvuotta. Koulutusta kuvataan vuosien avulla, koska aineisto sisältää eri maiden erilaisia koulutusjärjestelmiä, joiden yhtenäinen vertailu on haastavaa aineiston tiedoilla kategorisella muuttujalla. Keskimääräisesti vastaajat ovat suorittaneet 13 koulutusvuotta. Muuttujan minimi on -12 vuotta, jolloin vastaaja ei ole kouluttautunut laisinkaan (0 koulutusvuotta) ja maksimi arvo on 21, jolloin vastaajalla on 36 koulutusvuotta takanaan.

Näiden lisäksi yksilötasolla vakioidaan vastaajan *subjektiivinen käsitys omista tuloistaan*. Muuttuja mittaa vastaajan omaa käsitystä vastaushetken tulotasostaan. Tulokäsitystä on kysytty kyselylomakkeessa väitteellä ”Kokemus tämänhetkisen kotitaloutesi tilanteesta” ja vastaukset muodostavat neljäluokkaisen kategorisen muuttujan vastaajan subjektiivisesta kokemuksesta kotitalouden vastaushetken tulotasosta. Muuttujassa arvo 1 tarkoittaa ”Elää mukavasti”, arvo 2 ”Tulee toimeen”, arvo 3 ”kokee taloudellisia vaikeuksia” ja arvo 4 ”Kokee vakavia taloudellisia vaikeuksia”.

Sosiodemografisten muuttujien lisäksi kontrollimuuttujana on vanhempien *asenteet avioliiton ulkopuolista vanhemmuutta kohtaan*. Asetetta on mitattu aineistossa väitteellä ”Hyväksyn, jos henkilö saa lapsen partnerin kanssa avioliiton ulkopuolella”. Vastausvaihtohtona on 5-luokkainen Likert-asteikko, jonka olen koodannut analyysiin 3-luokkaiseksi kategoriseksi muuttujaksi, jossa arvon 1 saa vastaajat, jotka eivät hyväksy

edellä mainittua väitettä, arvon 2 ne, jotka suhtautuvat väitteeseen neutraalista sekä arvon 3, vastaajat, jotka hyväksyvät avioliiton ulkopuolisen vanhemmuuden. Kaikkien muuttujien vastaamatta jättäneet, kieltäytyneet ja ei osaa sanoa -vastaukset on koodattu yhtenäisesti puuttuviksi tiedoiksi.

Taulukko 3. Yksilötason kategoristen selittävien muuttujien ja kontrollimuuttujien suorat jakaumat, %-osuus ja N. Prosenttiosuudet vastaavat painotettua jakaumaa ja frekvenssit absoluuttista jakaumaa.

Perherakenne		%	N
	Ydinperhe	52,9	4667
	Lähivanhempi	7,8	768
	Etävanhempi	4,4	482
	Muu perhemuoto	35	2754
Sukupuoli			
	Mies	45,8	3871
	Nainen	54,2	4799
Koettu toimeentulo			
	Elää mukavasti	21,6	2359
	Tulee toimeen	43,3	3882
	Taloudellisia vaikeuksia	25,2	1720
	Erittäin suuria vaikeuksia	9,8	667
Hyväksyy avioliiton ulkopuoliset lapset?			
	Ei hyväksy	21,5	1511
	Neutraali suhtautuminen	40	3068
	Hyväksyy	38,6	3982

6.2. Makrotason muuttajat

Yllämainittujen yksilötason muuttujien lisäksi analyyseissä on mukana kolme makrotason muuttujaa, jotka ovat kaikki aitoja ryhmätason muuttujia eli niiden arvo on tismalleen sama kaikilla kyseiseen regiimiin kuuluvilla (Malin 2005, 493). Makrotason muuttujina on kolme eri regiimiä: perheen tukemisen regiimi, oikeusjärjestelmäregiimi sekä perheoikeudellisen normin regiimi vanhempien erotilanteessa. Makrotason muuttujien kohdalla kiinnostuksen kohteena ovat institutionaalisten tekijöiden (*institutional setting*) merkitys vanhempien arvo-orientaatioihin yksilömuuttujien lisäksi. Kiinnostuksen kohteena ovat perherakenteittain vanhempien individualistisissa arvoissa mahdollisesti esiintyvät perhepoliittiset ja -oikeudelliset regiimikohtaiset erot..

Raportoimalla tulokset maaregiimittäin maakohtaisten analyysien sijaan, tutkielmassa varmistetaan tarpeeksi suuret aineistokoot kutakin perherakennetta kohden (Erola & Härkönen 2014, 88).

Maat on jaettu Hans-Jürgen Andreßn (2003) typologiaan, jossa Euroopan maiden luokitteluperustana toimivat institutionaaliset perheen tukemisen rakenteet. Luokituksessa huomioidaan maassa harjoitettava perhepolitiikka (*public state policy*), vallitseva työmarkkinatilanne (*labour market*) ja perheeltä saadun tuen määrä (*family support*). Perustuen näihin kolmeen kontekstitason muuttujaan, Andreß on luonut teoreettisen mallin, jossa Euroopan maat edustavat neljää eri tyyppimallia. Nämä ovat kahden palkansaajan -malli (*the dual-earner model*), mieselättäjämalli (*the male breadwinner model*), työmarkkinamalli (*the market model*) ja laajennetun perheen malli (*the model of extended family solidarity*). Näiden lisäksi on lisätty mukaan viides maaryhmittymä, johon kuuluvat postkommunistiset maat (myöh. *muut* malli), joita on vaikea kategorisoida yllämainittuihin neljään regiimiin, koska niissä sekoittuu eri regiimien piirteitä. Tässä tutkimuksessa ei olla kiinnostuneita yksittäisten maiden välisistä eroista, vaan laajemmin eri regiimien eli maaryhmien välisistä eroista. Maat on jaettu seuraavasti eri maaryhmittymiin.

- 1) Kahden palkansaajan -malli: Suomi, Tanska, Norja ja Ruotsi (n = 1613)
- 2) Mies elättäjä -malli: Alankomaat, Ranska, Belgia, Itävalta, Saksa ja Sveitsi (n = 2571)
- 3) Työmarkkina -malli: Iso-Britannia (n = 466)
- 4) Laajennetun perheen -malli: Portugali, Espanja, Irlanti ja Kypros (n = 1351)
- 5) ”Muut” -malli: Bulgaria, Unkari, Latvia, Puola, Romania, Venäjä, Slovenia, Slovakia, Ukraina ja Viro (n = 2680)

Perheen tukemisen regiimien lisäksi makrotasolla valtioiden oikeudellinen toimintaympäristö vakioidaan tutkielman analyseissa. *Maan oikeusjärjestelmä* on neljäloukkainen kategorinen muuttuja, joka kuvaa valtioiden oikeusjärjestelmää. Muuttuja jakaa valtiot neljään eri oikeusregiimiin: tapaoikeudelliseen oikeustraditioon (*common law*), napoleonilaiseen (*napoleonic civil law*), pohjoismaiseen (*nordic civil law*) ja germaaniseen (*germanic civil law*) siviili- ja säädösoikeudelliseen oikeustraditioon. Toinen perheoikeudellinen makrotason muuttuja kuvaa valtioiden perhelainsäädännön

'status quo' olettamusta perheoikeudessa vanhempien huolto- ja tapaamiskiistoissa. Valtiot jakaantuvat kolmeen eri kategoriaan: Maaryhmiin, jossa vanhempien erotilanteessa lapsen huolto- ja tapaamisoikeudet päätetään aina oikeusistunnossa, maaryhmään, jossa yhteishuoltajuus pysyy erosta huolimatta sekä kolmanteen kategoriaan, jossa lasta koskevat asiat ratkaistaan sovittelussa viranomaisten avulla. (T.M.C 2007.)

Taulukko 3. Makrotason kategoristen selittävien muuttujien ja kontrollimuuttujien suorat jakaumat, %-osuus ja N. Prosenttiosuudet vastaavat painotettua jakaumaa ja frekvenssit absoluuttista jakaumaa.

		%	N	Maat
Perheen tukemisen regiimit	Kahden ansaitsijan - malli	18,6	1613	Tanska, Suomi, Ruotsi ja Norja
	Mies elättäjä -malli	29,6	2571	Alankomaat, Ranska, Belgia, Saksa ja Itävalta
	Markkinatalous -malli	5,4	466	Englanti
	Laajennetun perheen - malli	15,6	1351	Italia, Portugali, Espanja, Irlanti ja Kreikka
	"Muut" -malli	30,9	2680	Bulgaria, Unkari, Latvia, Puola, Romania, Venäjä, Slovenia, Slovakia, Ukraina ja Viro
Maan oikeusjärjestelmä	Tapaoikeus	13,7	1143	Englanti, Irlanti ja Kypros
	Napoleonilainen säädösoikeus	26	2257	Belgia, Espanja, Ranska, Alankomaat, Portugali ja Romania
	Pohjoismainen säädösoikeus	18,9	1613	Tanska, Suomi, Norja ja Ruotsi
	Germaaninen säädösoikeus	42,2	3668	Itävalta, Bulgaria, Sveitsi, Puola, Saksa, Viro, Unkari, Latvia, Slovenia, Slovakia, Venäjä ja Ukraina
Maan perheoikeudellinen normi	Oikeudenkäynti	30	2603	Sveitsi, Kypros, Espanja, Unkari, Irlanti, Portugali, Romania, Puola
	Yhteishuoltajuus	53,5	4648	Itävalta, Belgia, Bulgaria, Saksa, Tanska, Viro, Ranska, Englanti, Latvia, Alankomaat, Venäjä, Ukraina, Ruotsi
	Sovittelu/Viranomaiset	16,5	1430	Suomi, Norja, Slovenia, Slovakia

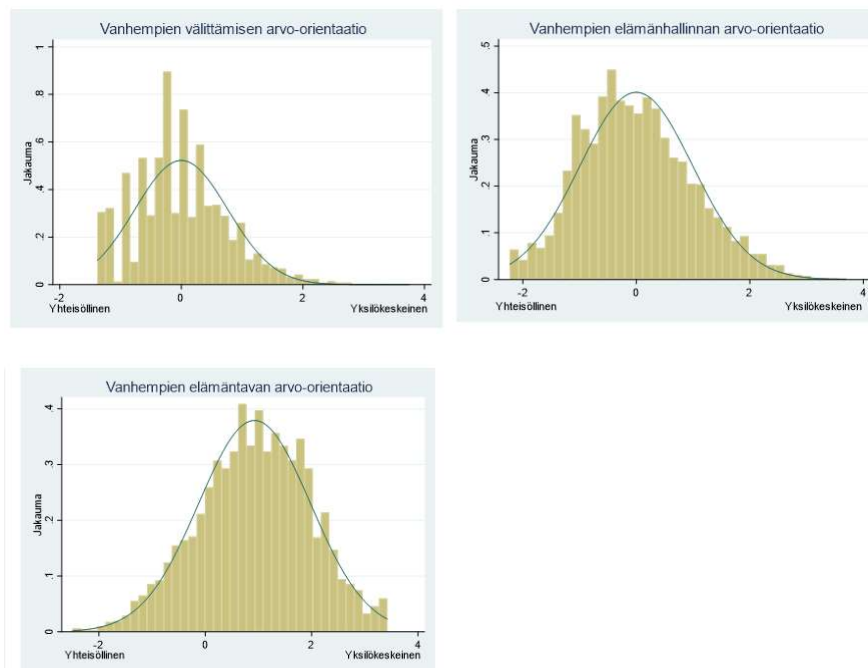
6.3. Yksilöllisyyden versus kollektiivisuuden mittaaminen aineistossa

Aineiston faktorianalyysistä nousi esille kolme kaksinapaista arvojärjestelmäulottuvuutta eli arvo-orientaatiota, joita hyödynnetään monitasomallinnuksessa selitettävänä muuttujina. Seuraavaksi on esitelty Schwartzin perusarvoista nousseet vanhempien kolme arvo-orientaatiota, jotka voidaan edelleen jakaa kuuteen eri arvotyyppiin. Kyselylomakkeen arvoväittämät, joihin arvo-orientaatiot perustuvat, on listattu **liitetaulukossa 1**.

1. *Välittämisen arvo-orientaatio (factor 1)*: arvo-orientaation ääripäät kuvaavat egalitaarista ja yhteisöllistä välittämisen orientaatiota sekä toisaalta yksilökeskeistä välittämisen arvomaailmaa. Latentti muuttuja perustuu seuraavien asioiden tärkeydelle (kärkimuuttuja ensimmäisenä): erilaisuus, yhdenvertaisuus, huolenpito, luonto ja lojaalisuus.
2. *Elämönhallinnan arvo-orientaatio (factor 2)*: kuvaa konservatiivista ja traditionaalista elämönhallintaa, joka pohjaa sääntöihin, pysyvyyteen ja turvallisuuden tunteeseen sekä toisaalta joustavaan, muuttuvaan ja moderniin yksilökeskeisempään elämönhallinnan arvomaailmaa. Latentti muuttuja perustuu seuraavien asioiden tärkeydelle: käyttäytyminen, traditiot, säännöt, hallitus, turvallisuus, kunnioitus.
3. *Elämäntapa arvo-orientaatio (factor 3)*: kuvaa rutiininomaisuutta ja muutoksien vastahakoisuutta arvostavaa elämäntapaa sekä toisessa ääripäässä hedonistista, nautinnollista ja spontaania itsensä toteuttamisen elämäntavan tärkeyttä. Latentti muuttuja perustuu seuraavien asioiden tärkeydelle: hedonismi, seikkailu, hauskanpito, impulsiivisuus, itsenäisyys

Faktorianalyysiin perustuen voidaan sanoa, että eurooppalaisten vanhempien keskuudessa esiintyy välittämisen, elämönhallinnan sekä elämäntavan arvo-orientaatiot. Jokaisen arvo-orientaatiot ääripäät voidaan karkeasti sanoa kuvaavan kollektiivista, traditionaalista arvomaailmaa ja toisen ääripään individualistista, yksilökeskeistä arvomaailmaa. Mitä suuremman arvon latenttimuuttuja saa, sitä yksilökeskeisempää arvomaailmaa vanhemman vastaukset kuvastavat. Pienemmät faktoripisteiden arvot

kuvastavat puolestaan egalitaarista ja yhteisöllisempää arvomaailmaa. Latentit arvomuuttujat on keskitetty niin, että muuttujan keskiarvo on siirretty nolla pisteeseen. Näin ollen tuloksissa negatiiviset arvot viittaavat kollektiiviseen, traditionaaliseen arvomaailmaan ja positiiviset arvot yksilökeskeisempään, individualistisempaan arvomaailmaan. Näistä kolmesta arvo-orientaatiosta muodostuvat tutkimuksen jatkoanalyysien selittävät muuttujat.

Kuvio 5. Selittävien arvo-orientaatiomuuttujien normaalijakaumat eurooppalaisten vanhempien keskuudessa histogrammilla kuvattuna.

Taulukossa 4 on esitetty vanhempiin keskitettyjen arvomuuttujien tilastolliset tunnusluvut eli kunkin selittävän muuttujan aritmeettinen keskiarvo, mediaani, keskihajonta sekä minimi ja maksimi arvot. Mediaani kuvaa havaintojen keskimäinen arvo ja keskihajonta kuvaa, kuinka kaukana yksittäiset havaintoarvot ovat keskimäärin jakauman keskiarvosta (Nummenmaa ym. 2016, 83). Keskiarvoissa, keskivirheessä ja keskihajonnoissa on käytetty analyysipainoja.

Analyysipainojen ansiosta otosta voidaan luotettavasti yleistää aineiston perusjoukkoon (*population*), jonka kokoa kuvaa ennustettu otoskoko. Kaikki arvomuuttujat on keskitetty havaintojen keskiarvoon. Arvomuuttujat saavat arvoja -2.49 – 3.74 välillä, joissa

negatiiviset arvot viittaavat traditionaalisiin ja yhteisöllisiin arvoihin ja nollaa suuremmat arvot yksilökeskeisempiin ja individualistisempiin arvomaailmoihin. On kuitenkin muistettava, että jatkuvat arvomuuttujat kuvaavat arvoja suhteellisesti eli positiivisia arvoja ei voida tulkita yksiselitteisesti individualistisiksi arvoiksi. Suurinta keskihajontaa (0.80) esiintyy elämäntavan arvo-orientaatioissa. Kaikilla selittävillä muuttujilla on sama keskivirhe (0.02). 95 prosentin luottamusvälit on huomioitu jatkoanalyysissä, kun perherakenteiden ja arvojen yhteyttä tarkastellaan interaktioiden avulla.

Taulukko 4. Selitettävien jatkuvien muuttujien tilastolliset tunnusluvut. Keskiarvoissa, mediaaneissa ja keskihajonnassa on käytetty analyysipainoja.

	Otos (<i>n</i>)	Ennustettu otos <i>e(N)</i> (<i>population size</i>)	Keskiarvo (<i>mean</i>)	Keskivirhe (<i>std.err</i>)	Keskihajonta (<i>std.dev.</i>)	Minimi (<i>yksilöllisyys</i>)	Maksimi (<i>kollektiivisuus/ yhteisöllisyys</i>)
Välittämisen arvo-orientaatio	7669	8,800.0893	-0.03	0.02	.78	-1.4	3.74
Elämänhallinnan arvo-orientaatio	7604	8,647.8207	-0.01	0.02	1.02	-2.21	3.73
Elämäntavan arvo-orientaatio	7585	8,789.8574	0.80	0.02	1.10	-2.49	3.43

Seuraavassa analyysivaiheessa on testattu kaikkien selittävien muuttujien tilastollinen yhteys kaikkiin kolmeen vanhempien arvo-orientaatioon tilastollisten tunnuslukujen ja testien avulla. Tunnusluvuissa ja tilastollisen merkitsevyyden testaamisessa on huomioitu analyysipainot. Yksilötason binaarisissa tarkasteluissa kaikki muuttujat olivat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($p < 0,01$) selitettäviin arvomuuttujiin, lukuun ottamatta perherakennetta, sukupuolta ja koulutusta suhteessa elämänhallinnan arvo-orientaatioon sekä subjektiivista toimeentuloa suhteessa välittämisen arvo-orientaatioon. Tästä huolimatta elämänhallinnan arvo-orientaatio on pidetty mukana analyysissä, koska siinä esiintyy mielenkiintoista vaihtelua perherakenteiden välillä, kun myös makrotason muuttujat otetaan tarkasteluun mukaan. Makrotason tarkasteluissa kaikki kahdenväliset yhteydet olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p = 0.00$) paitsi maan perheoikeudellinen lainsäädäntö suhteessa elämäntavan arvo-orientaatioon ($p = 0.14$).

Kaikissa arvo-orientaatioissa esiintyy vaihtelua arvovaihtelua eri perherakenteiden välillä. Suurinta vaihtelu on välittämisen ja elämänhallintaa kuvaavissa arvoissa, kun taas keskiarvoja vertailtaessa pienin vaihtelu perherakenteiden välillä esiintyy elämäntavan arvo-orientaatioissa. **Liitetaulukossa 2** on esitetty vanhempien kaikkien kolmen arvo-orientaation keskiarvo, tilastollinen merkitsevyys, keskihajonta ja keskivirhe vanhempien perherakenteen mukaan. **Liitetaulukossa 3 ja 4** puolestaan on esitetty yllämainitut tunnusluvut ja tilastolliset merkitsevyydet makrotason muuttujilla eli eri perheen tukemisen ja oikeudellisten regiimien mukaan.

7. TUTKIMUSTULOKSET

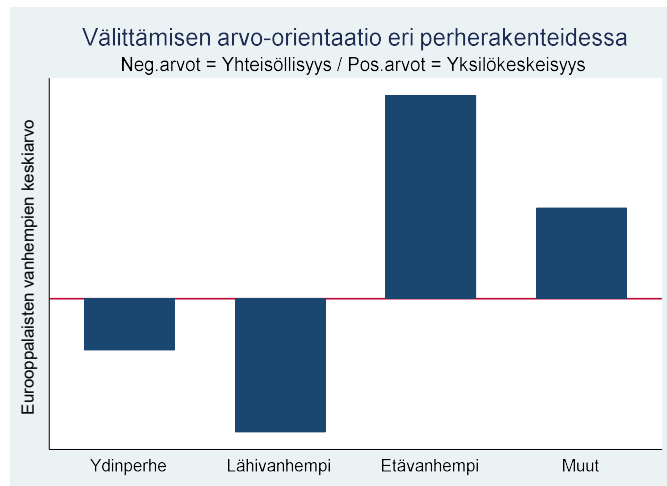
7.1. Individualisaation yhteys perherakenteeseen

Onko individualisaatio yhteydessä perherakenteeseen?

Hypoteesi 1: Uudet, dynaamiset perherakenteiden vanhemmat omaavat individualistisempia arvoja kuin perinteisten ydinperheiden vanhemmat.

7.1.1. Välittämisen arvo-orientaatio

Lähivanhempien (ka -0.08) ja ydinperheen vanhempien (ka -0.07) välittämistä mittaavan muuttujan keskiarvot ovat kaikkein alhaisimmat eli he omaavat välittämisen mittarilla kaikkein egalitaarisimmat ja yhteisöllisimmät arvot. Kun vertaillaan miehiä ja naisia eri perherakenteissa omaavat etäisät ja -äidit kaikkein yksilökeskeisimmät välittämistä mittaavat keskiarvot. Ydinperheen äideillä ja lähivanhempi-äideillä puolestaan esiintyvät kaikkein egalitaarisimmat välittämisen keskiarvot kaikista vanhemmista.

Kuvio 5. Vanhempien välittämistä mittaavien arvojen painotetut keskiarvot perherakenteittain.

Kun välittämisen arvo-orientaation yhteyttä perherakenteeseen tarkastellaan askeltavan regressioanalyysin avulla yksilötasolla, tarkastellaan ensimmäisessä mallissa vanhempien välittämisen arvo-orientaation yhteyttä perherakenteeseen. Ydinperheen vanhempien välittämisen arvoindeksi on -0.02 (vakioterminä) ja voidaan todeta, että uusioperheet eivät eroa tilastollisesti merkittävästi ydinperheestä. Lähi- ja etävanhemmat puolestaan eroavat ydinperheestä: lähivanhemmat omaavat egalitaarisemmat arvot (-

0.07*) ja puolestaan etävanhemmat omaavat yksilökeskeisemmät välittämisen arvomaailman (0.11**) verrattuna ydinperheen vanhempiin. Lähivanhempien ennustettu indeksi luku välittämisen arvolle on -0.05 ja etävanhempien puolestaan 0.13 eli yhteydet näiden kahden perhemuodon suhteessa välittämisen arvo-orientaatioon ovat erisuuntaiset.

Kontrollimuuttujista vain koulutusvuosilla (-0.02 ***) on tilastollisesti merkitsevä yhteys välittämisen arvojen ja perherakenteen välillä. Kontrollimuuttujien (ikä, koulutusvuodet ja subjektiivinen käsitys tuloista) ollessa vakioituna on ydinperheen vanhempien arvo 0.02 (vakioterminä). Edelleen sekä lähi- (-0.07*) sekä etävanhemmat (0.13***) eroavat tilastollisesti merkittävästi ydinperheen vanhemmista. Yhteyksien suunnat pysyvät samansuuntaisina. Seuraavassa mallissa lisätään tarkasteluun mukaan sukupuoli (z-muuttuja), jonka myötä iästä tulee merkitsevä selittävä muuttuja.

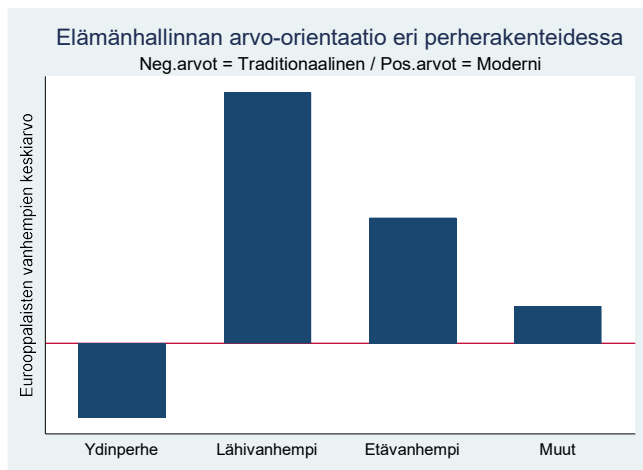
Sukupuolen vakioinnin myötä lähivanhempien tilastollisesti merkitsevä eroavaisuus verrattuna ydinperheen vanhempiin häviää. Tämä selittyy osittain lähi- ja etävanhemmuuden hyvin sukupuolituneella rakenteella. Aineiston lähivanhemmista 86 prosenttia on naisia ja vastaavasti 14 prosenttia miehiä. Verrattaessa referenssiryhmän ydinperheen isiä ja äitejä keskenään kaikkien yksilötasonmuuttujien ollessa vakioitu mallissa 5, ovat ydinperheen äidit -0,12*** indeksipistettä egalitaarisempia kuin ydinperheen isät. Kun kontrollimuuttujat, sukupuoli sekä asenne avioliiton ulkopuolisiin lapsiin on vakioitu, eroavat ainoastaan etävanhemmat tilastollisesti merkittävästi ydinperheen vanhemmista (0.10***) välittämisen arvo-orientaatiossa. Ennustettu keskiarvo 35-vuotiaalle, 12 vuotta kouluttautuneelle, subjektiivisesti hyvin taloudellisesti toimeen tulevalle isälle, joka hyväksyy avioliiton ulkopuoliset lapset on 0.04, kun puolestaan samassa tilanteessa olevan etäisän ennustettu keskiarvo välittämisen arvo-orientaatiolle on 0.14. Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä (0.10***). Askeltavan regressioanalyysin tulokset välittämisen arvo-orientaation osalta löytyvät **liitetaulukosta 5**.

Tulosten mukaan eri vanhemmuustyypeistä etävanhemmat edustavat yksilökeskeisinä välittämisen arvomaailmaa ja vielä tarkempana ryhmänä etäisät. Verrattuna ydinperheen

vanhempiin, etävanhemmat omaavat individualistisempia välittämisen arvoja eli tulokset tukevat hypoteesia 1. Välittämisen arvo-orientaatiossa mitattiin erilaisuuden, yhdenvertaisuuden, huolenpidon, luonnon ja lojaalisuuden tärkeyttä vastaajalle.

7.1.2. Elämänhallinnan arvo-orientaatio

Elämänhallintaa mittaavan muuttujan ääripäät ovat konservatiivista ja traditionaalista elämänhallintaa arvostavat vanhemmat versus vanhemmat, jotka arvostavat joustavaa ja modernia elämänhallintaa. Keskiarvoja vertailtaessa kahden ansaitsijan (0.32) ja mies elättäjä -mallin maissa (0.34) arvostetaan korkeimmalle modernia elämänhallintaa mittaavia arvoja, kuten joustavuutta ja muutosta. Perherakenteista ydinperheen vanhemmat (-0,04) edustavat traditionaalisinta, sääntöihin perustuvaa elämänhallinnan arvomaailmaa, jossa keskeisessä roolissa ovat pysyvyys ja turvallisuuden tunne.

Kuvio 5. Vanhempien elämänhallinnan mittaavien arvojen painotetut keskiarvot perherakenteittain.

Kun elämänhallinnan arvo-orientaatiota tarkastellaan askeltavan lineaarisen regressioanalyysin avulla, eroavat etävanhemmat (0.17**) ja uusioperheen vanhemmat (0.08**) ydinperheen vanhemmista tilastollisesti merkitsevästi elämänhallinnan arvoja mitattaessa. Etä- ja uusioperheiden vanhempien yhteys on positiivinen eli kyseisten perherakenteiden ennusteet elämäntavan arvoille ovat korkeammat. Tämä tarkoittaa, että kyseiset vanhemmat omaavat joustavampia, modernimmat ja yksilökeskeisemmät elämäntavan arvomaailman ennusteet verrattuna ydinperheen vanhempiin. Kontrollimuuttujat (ikä, koulutus ja koettu tulotaso) ovat kaikki tilastollisesti

merkitsevässä yhteydessä vanhempien elämänhallinnan arvoon. Kontrollimuuttujien myötä etä- ja muun perherakenteen vanhemmat omaavat yhä yksilökeskeisemmän arvomaailman verrattuna ydinperheen vanhempiin.

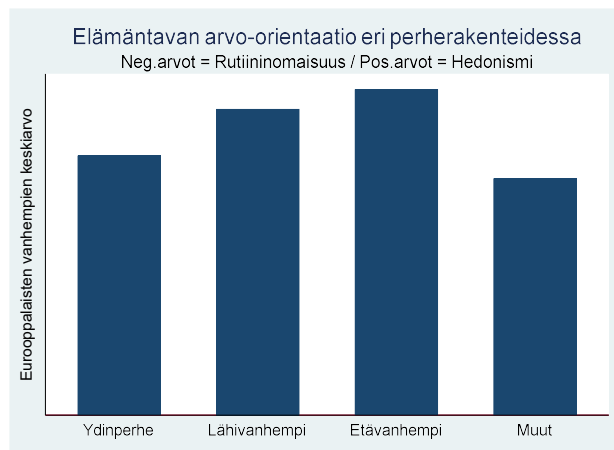
Sukupuoli ei ole tilastollisesti merkitsevä selittävä muuttuja elämäntavan arvo-orientaatiossa, kun kontrollimuuttujat on vakioitu. Etä- ja muun perherakenteen vanhemmat eroavat edelleen tilastollisesti merkitsevästi ydinperheen vanhemmista. Elämänhallinnan arvojen osalta asenne avioliiton ulkopuolisia lapsia kohtaan indikoi, että vanhemmat, jotka omaavat traditionaaliset avioliittoasenteet, omaavat myös traditionaalisemmat elämänhallinnan arvot (-0.32***) verrattuna vanhempiin, jotka hyväksyvät avioliiton ulkopuolella lasten hankinnan. Kaikkien yksilötason muuttujien ollessa vakioitu eroavat etävanhemmat eniten ydinperheen vanhemmista omaten joustavimmat, muuttuvimmat ja modernimmat elämänhallinnan arvot. Myös uusioperheiden vanhemmat (0.10**) eroavat tilastollisesti merkitsevästi ja samansuuntaisesti etävanhempien kanssa ydinperheen vanhemmista.

Elämänhallinnan latentti arvomuuttuja perustuu käyttäytymisen, traditioiden, sääntöjen, hallituskäytäntöjen, turvallisuuden ja kunnioitusta mittaavien asioiden tärkeyteen. Tarkemmat yksilötason regressiokertoimet ja virhetermit elämänhallinnan arvo-orientaation osalta löytyvät **liitetaulukosta 6**.

Elämänhallinnan arvo-orientaatiossa etävanhempien sekä uusioperheissä asuvien vanhempien arvomaailmat eroavat ydinperheen vanhemmista, sekä isien että äitien osalta. Ydinperheiden arvomaailmassa korostuu säännöt, pysyvyys ja turvallisuus, kun puolestaan etä- ja uusioperheen vanhemmat arvostavat joustavaa ja dynaamista elämänhallintaa. Läpi eri perheen tukemisen regiimien, ydinperheen vanhemmat omaavat yhteisöllisimmät elämänhallinnan arvomaailmat verrattuna muihin perherakenteisiin. Näin ollen tulokset tukevat myös elämänhallinnan arvo-orientaatiossa etävanhempien ja uusioperheiden osalta hypoteesia 1, jonka mukaan dynaamiset, ei-perinteiset ydinperheiden vanhemmat omaavat individualistisempia arvoja, kuin ydinperheen vanhemmat.

7.1.3. Elämäntavan arvo-orientaatio

Elämäntavan arvo-orientaatioissa voidaan nähdä kaikkien perherakenteiden vanhempien omaavan arvoja, jotka tukevat individualisaatioprosessia. Keskiarvovertailussa eri perhemuotojen välillä etävanhemmat (1.05) edustavat kaikkein hedonistisinta, modernia elämäntavan arvomaailmaa. Kyseisessä elämäntavassa arvostetaan hetkessä elämistä, nautinnollisuutta ja spontaanisuutta. Uusioperheen vanhemmat puolestaan saavat perhemuodoista alhaisimman keskiarvon (0.73) arvomaailman.

Kuvio 5. Vanhempien elämäntavan arvo-orientaation painotetut keskiarvot perherakenteittain.

Linearisessa regressioanalyysissä ydinperheen ennustettu keskiarvo elämäntavan arvo-orientaatiolle on 0.75. Vertailtaessa muiden perhemuotojen eroavaisuuksia ydinperheen vanhempiin, etävanhemmat eroavat tilastollisesti merkittävästi ydinperheen vanhemmista (0.29**). Etävanhemmat omaavat verrattuna ydinperheen vanhempiin elämäntapaa mittaavia arvoja, jotka korostavat itsensä toteuttamista. Kontrollimuuttujien vakioimisen myötä (ikä, koulutus, subjektiivinen tulotaso), myös lähivanhemmat (0.22*) eroavat elämäntavan arvoiltaan tilastollisesti merkittävästi ydinperheen vanhemmista.

Kun tarkasteluun lisätään sukupuoli kontrollimuuttujien lisäksi, lähivanhempien tilastollinen merkitsevyys vahvistuu (***), joka tarkoittaa, että lähivanhemmat omaavat 0.32 indeksipistettä modernimpia elämäntavan kuin ydinperheen vanhemmat. Myös etävanhempien yhteys säilyy tilastollisesti merkittävänä (**). Elämäntavan arvo-orientaatioissa vanhempien asenne muuttuja on tilastollisesti erittäin merkitsevässä yhteydessä elämäntavan arvoihin, muiden selittävät muuttujien ollessa vakioitu.

Yhteyden suunta on negatiivinen eli neutraalisti ja kielteisesti avioliiton ulkopuolisiin lapsiin suhtautuvat vanhemmat omaavat konservatiivisemmat elämäntapa-arvot kuin hyväksyvästi suhtautuvat vanhemmat. Kun myös tämä asenne-muuttuja on huomioitu kontrollimuuttujien ja sukupuolen lisäksi, on ydinperheiden ennustettu keskiarvo elämäntavalle 1.20 ja lähivanhempien 1,49(***) sekä etävanhempien 1.47(**). Kaikkien yksilötason muuttujien ollessa vakioitu, referenssiryhmien äidit omaavat rutiininomaisemmat elämäntapa-arvot -0.25(***) verrattuna referenssiryhmien isiin.

Elämäntavan arvo-orientaatiossa yhden vanhemman perheiden arvomaailma eroaa kahden vanhemman perheistä. Yhden vanhemman perheet arvostavat kahden aikuisen perheitä enemmän hetkessä elämistä, nautinnollisuutta ja spontaanisuutta. Elämäntavan latenttimuuttuja perustuu hedonismiin, seikkailun, hauskanpidon, impulsiivisuuden sekä itsenäisyyden tärkeyden mittaamiseen. Tarkemmat yksilötason regressiokertoimet ja virhetermit elämäntavan hallinnan osalta löytyvät **liitetaulukosta 7**. Voidaan todeta, että tilastolliset analyysit elämäntavan arvo-orientaatiosta yksilötasolla tukevat hypoteesia 1 etä- ja lähivanhempien osalta.

7.2. Eurooppalaiset regiimit ja vanhempien individualistiset arvot

Tutkimuksen toinen tutkimuskysymys on: *Miten individualistiset arvot vaihtelevat eri perheen tukemisen ja oikeudellisissa regiimeissä?* Tutkimuskysymyksessä kiinnostuksen kohteena on perheiden institutionaaliset toimintaympäristöt ja niiden vaikutukset vanhempien individualistisiin arvoihin. Alla on esitetty toisen tutkimuskysymyksen kolme hypoteesia:

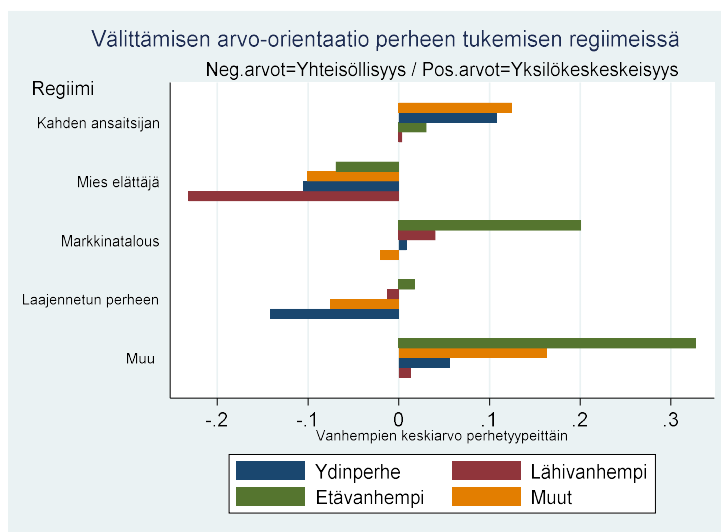
Hypoteesi 2: Kahden ansaitsijan regiimin perheiden vanhemmat ovat kaikkein individualistisempia ja laajennetun perheen regiimin vanhemmat puolestaan kaikkein traditionaalisimpia.

Hypoteesi 3: Erot perherakenteiden arvomaailmoissa ovat selvimpiä laajennetun perheen regiimissä ja mies elättäjä -regiimissä, kun puolestaan kahden ansaitsijan mallissa vanhempien arvomaailmat ovat tasaisemmin individualistisia läpileikkaavasti kaikissa perherakenteissa.

Hypoteesi 4: Siviili- ja säädösoikeutta harjoittavien maiden vanhemmat ovat individualistisempia kuin tapaoikeudellisen regiimin vanhemmat.

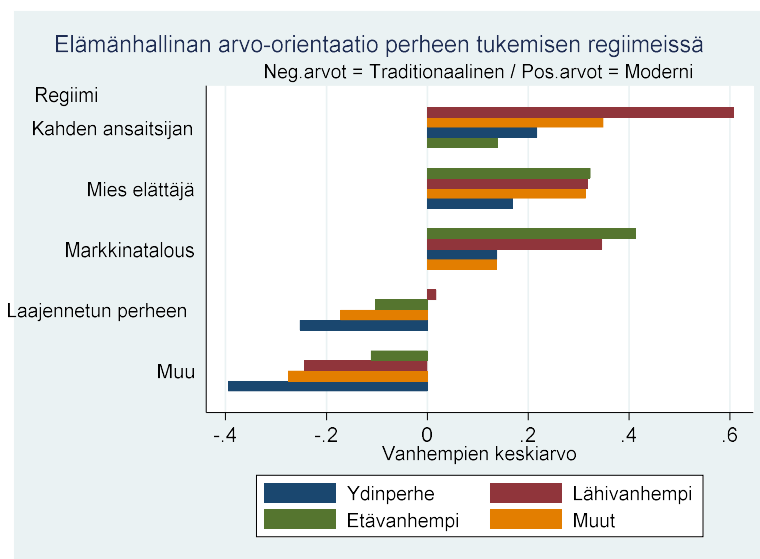
7.2.1. Vanhempien arvomaailmat perheen tukemisen regiimeissä

Perheen tukemisen regiimeistä egalitaarisimmat välittämisen painotetut arvomaailmat löytyvät laajennetun perheen mallin (-0.27) ja mieselättäjä -mallin (-0.08) maista. Yksilökeskeisyyttä korostavan välittämisen painotetut keskiarvot puolestaan esiintyvät kahden ansaitsijan mallin (0.10) maissa. Perheen tukemisen regiimeistä yksilökeskeisimmät elämäntavan painotetut arvomaailmat löytyvät mieselättäjä- (0.34) ja kahden ansaitsijan regiimeistä (0.32). Traditionaalista, yhteisöllisyyttä korostava elämäntavan painotetut keskiarvot puolestaan esiintyvät laajennetun perheen regiimissä (-0,27) ja muuta regiimiä edustavien vanhempien keskuudessa (-0.39). Elämäntavan arvo-orientaatio tuloksissa kaikkien regiimien perhetyypit edustavat tasaisemmin yksilökeskeisempää, modernia elämäntapaa verrattuna välittämisen ja elämäntavan arvoihin, joissa regiimien välillä oli suurempaa arvohajontaa. Kuvailevien analyysien keskiarvovertailussa mieselättäjä regiimin vanhemmat arvostavat kaikkein moderneinta elämäntapaa (0.84), kun puolestaan alhaisimmat arvot saavat ”muut” -regiimin vanhemmat (0.59). Erot regiimien välillä ovat kuitenkin hyvin pieniä. **Liitetaulukossa 3** on raportoitu perheentukemisen regiimien tilastolliset tunnusluvut ja tilastolliset merkitsevyydet suhteessa arvomuuttujiin. Regressioanalyysin tulokset on raportoitu **liitetaulukoissa 6, 7 ja 8**.

Kuvio 6. Vanhempien välittämisen arvo-orientaatioiden keskiarvot perherakenteittain ja perheen tukemisen regiimeihin luokiteltuina.

Vanhempien arvovaihtelut regiimien kesken näkyvät selkeimmin välittämisen ja elämänhallinnan arvo-orientaatioissa, joissa regiimit jakaantuvat selkeästi kahteen ryhmittymään. Välittämisen arvoja mitattaessa laajennetun perheen ja mieselättäjä regiimin maat edustavat egalitaarisimpia välittämisen arvoja verrattuna kahden ansaitsijan regiimin maiden vanhempiin. Verrattuna kahden ansaitsijan referenssiryhmän vanhempiin, mieselättäjäregiimin vanhemmat saavat regressiokertoimen -0.22 (**) ja laajennetun perheen vanhemmat kertoimen -0.43 (**). Myös elämänhallinnan arvojen osalta laajennetun perheen regiimin vanhemmat (-0.51 ***) eroavat tilastollisesti merkitsevästi kahden ansaitsijan regiimin vanhemmista, kun kaikki yksilötason muuttujat on vakioitu. Molemmissa, sekä välittämisen- että elämänhallinnan arvo-orientaatioissa kahden ansaitsijan regiimin vanhemmat edustavat kaikkein yksilökeskeisintä arvomaailmaa. Elämäntavan arvo-orientaation osalta ainoastaan mieselättäjä regiimin vanhemmat eroavat tilastollisesti merkittävästi kahden ansaitsijan regiimin referenssiryhmistä (0.20 *) edustaen individualistisempaa elämäntavan arvomaailmaa.

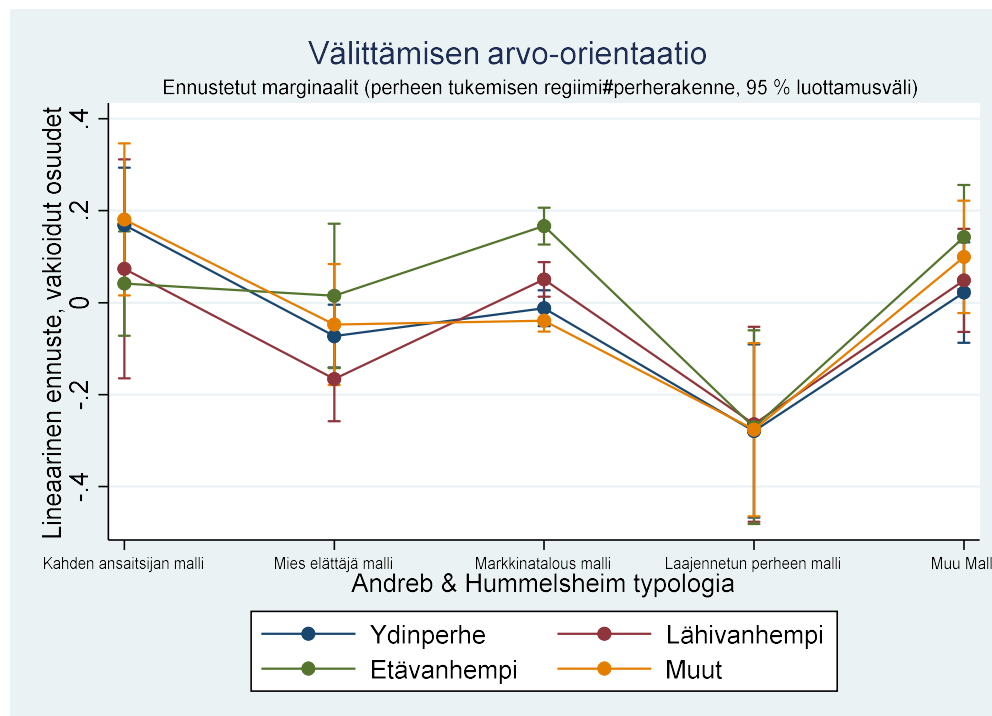
Kuvio 7. Vanhempien välittämisen ja elämänhallinnan arvo-orientaatioiden keskiarvot perherakenteittain ja perheen tukemisen regiimeihin luokiteltuina.

Empiiriset tulokset tukevat hypoteesia 2 välittämisen ja elämänhallinnan arvo-orientaatioiden osalta eli kahden ansaitsijan regiimien vanhemmat ovat kaikkein individualistisimpia ja laajennetun perheen vanhemmat puolestaan kaikkein traditionaalisimpia ja yhteisöllisimpiä arvomaailmaltaan. Elämäntavan osalta hypoteesi ei saa tukea. Hedonistista elämäntapaa, jonka voidaan nähdä heijastavan individualistisempia arvoja rutiininomaiseen ja traditionalisempaan elämäntapaan

verrattuna, esiintyy läpileikkaavasti kaikissa regiimeissä. Mieselättäjä regiimin vanhempien voidaan todeta edustavat kaikkein hedonistisinta elämäntavan arvomaailmaa. Hypoteesi 2 ei näin ollen saa tukea elämäntavan arvo-orientaation osalta.

7.2.2. Perherakenteiden väliset arvovaihtelut perheen tukemisen regiimeissä

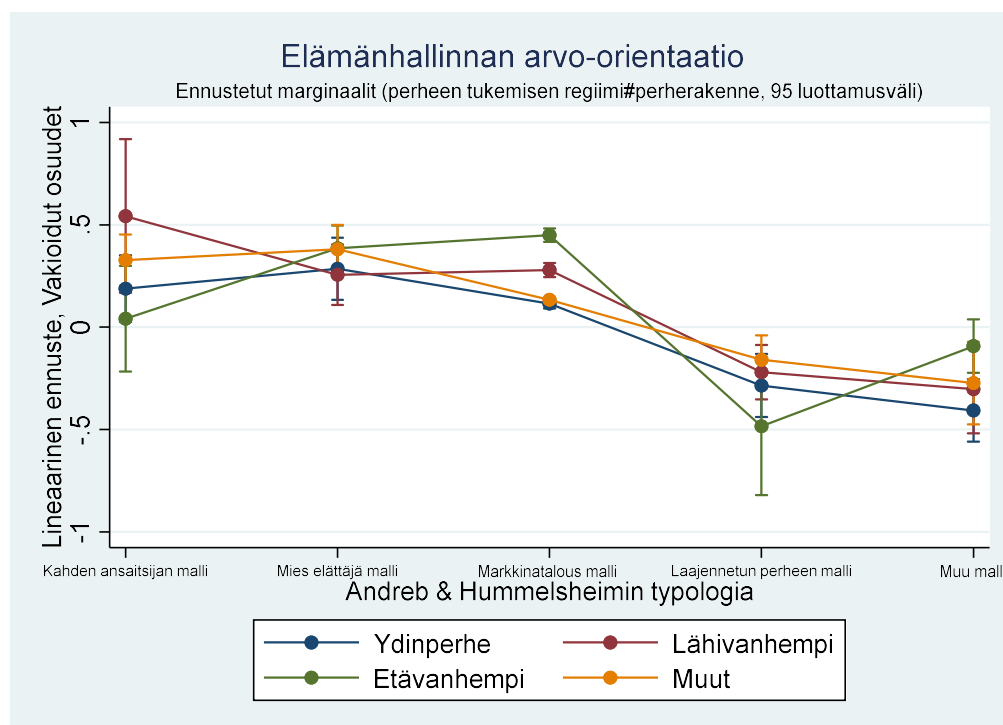
Kuten **kuviosta 8** nähdään, regiimien välisen arvovaihtelun lisäksi hajontaa vanhempien arvoissa esiintyy myös regiimien sisällä eri perherakenteiden kesken. Esimerkiksi välittämisen arvo-orientaatiossa kahden ansaitsijan regiimissä kahden aikuisen perheiden vanhemmilla on keskiarvovertailussa hyvin paljon yksilökeskeisempi arvomaailma, kuin yhden vanhemman perheiden vanhemmilla. Laajennetun perheen regiimissä tilanne on puolestaan päinvastainen, jolloin lähi- ja etävanhemmat omaavat yksilökeskeisemmät välittämisen arvot kuin ydin- ja uusioperheiden vanhemmat. Kun perherakenteiden välistä arvovaihtelua tarkastellaan interaktioiden avulla yksilötason sekä oikeudellisen toimintaympäristön ollessa vakioitu, empiiriset tulokset eivät tue hypoteesiä 3, jonka mukaan erot perherakenteiden arvomaailmoissa ovat selvimpiä laajennetun perheen- ja mies elättäjä -regiimeissä verrattuna individualistisempiin kahden ansaitsijan regiimin perheisiin.

Kuvio 8. Vanhempien välittämisen arvo-orientaatio perheen tukemisen regiimin ja perherakenteen mukaan (n = 7971). Analyysissä on käytetty painokerrointa.

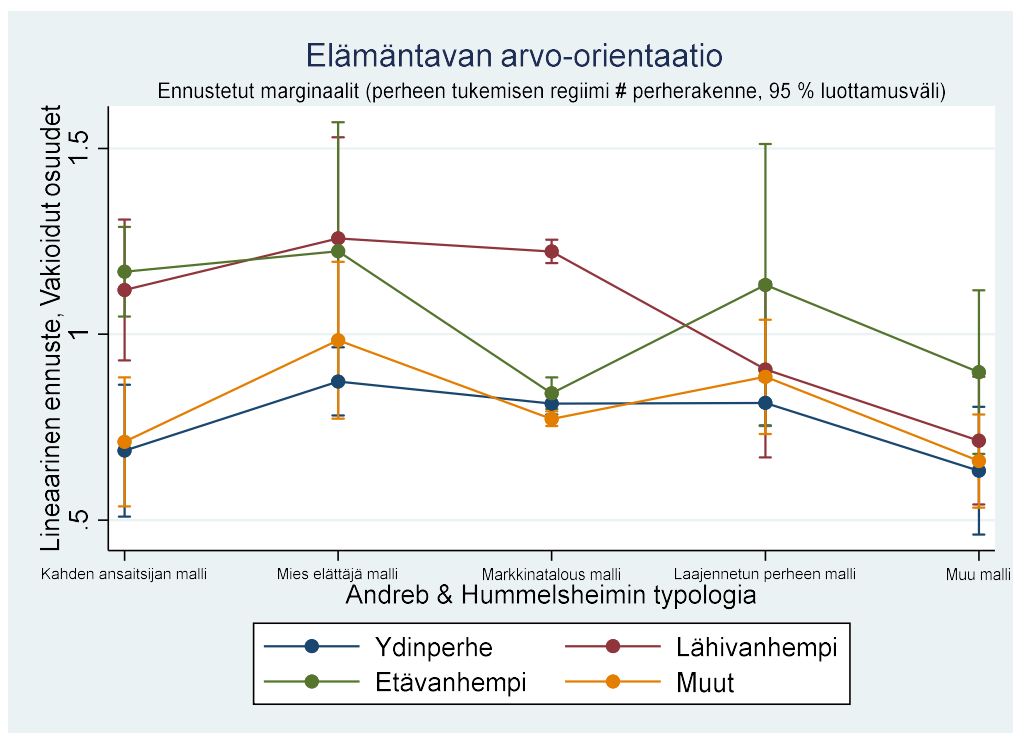
Hypoteesin vastaisesti välittämisen arvo-orientaatiota mitattaessa laajennetun perheen regiimeissä kaikki perherakenteet omaavat samankaltaisen välittämisen arvomaailman, joka kuvastaa yhteisöllisten ja perhekeskeisten arvojen korostumista läpileikkaavasti kaikissa perherakenteissa. Etä-, lähi- ja uusioperheiden vanhemmat eivät erotu ydinperheen vanhemmista laajennetun perheen regiimeissä. Kaikissa muissa regiimeissä välittämistä mittaavat arvot eroavat eri perherakenteiden vanhempien välillä ja ovat samansuuntaisia. Välittämisen arvo-orientaation osalta empiiriset tulokset eivät tue hypoteesia 3.

Myöskään elämänhallinnan osalta hypoteesi 3 ei saa empiiristä tukea. Kaikissa regiimeissä elämänhallinnan arvoissa esiintyy tasaisesti hajontaa eri perherakenteiden välillä. Elämänhallinnan arvo-orientaatiossa kiinnostavia ovat etävanhempien arvoeroavaisuudet eri regiimeissä. Kahden ansaitsijan ja laajennetun perheen regiimeissä etävanhemmat saavat kaikkein traditionaalisimmat elämänhallinnan arvoennusteet, kun puolestaan mieselättäjä-, markkinatalous- ja muut regiimeissä etävanhemmat edustavat modernimpaa arvomaailmaa. Perheen tukemisen regiimien lisääminen askeltavaan regressioanalyysin ei myöskään muuta perherakenteiden yhteyksiä elämänhallinnan arvoihin.

Kuvio 9. Vanhempien elämänhallinnan arvo-orientaatio perheen tukemisen regiimin ja perherakenteen mukaan (n = 7914). Analyysissä on käytetty painokerrointa.

Elämäntavan arvo-orientaatiossa arvohajonta on suurinta regiimien sisällä perherakenteiden välillä. Elämäntavan kohdalla kahden- ja yhden vanhemman perheet seuraavat samaa trendiä regiimien läpi. Ydin- ja uusioperheiden vanhemmat omaavat rutiininomaisemmat ja traditionalisemmat elämäntavan arvot kuin lähi- ja etävanhemmat läpi kaikkien regiimien. Suurimmat erot näiden kahden ryhmän välillä ovat kahden ansaitsijan- ja mieselättäjä regiimissä. Markkinatalous- ja laajennetun perheen regiimeissä kiinnostavaa puolestaan on etä- ja lähivanhempien arvo-orientaatiot. Markkinatalousmallissa etävanhemmat jakavat saman arvomaailman kahden vanhemman perheiden kanssa, lähivanhemmat erottautuvat selkeästi hedonistisimmalla arvomaailmalla, kun taas laajennetun perheen regiimissä etävanhemmat erottautuvat muista ja lähivanhemmat jakavat ydin- ja uusioperheiden vanhempien arvomaailman. Hypoteesi 3 ei saa tukea, kun mitataan vanhempien elämäntavan arvo-orientaatiota. Perherakenteiden välillä esiintyy eroja kaikissa regiimeissä.

Kuvio 10. Vanhempien elämäntavan arvo-orientaatio perheen tukemisen regiimin ja perherakenteen mukaan (n = 7884). Analyysissä on käytetty painokerrointa.

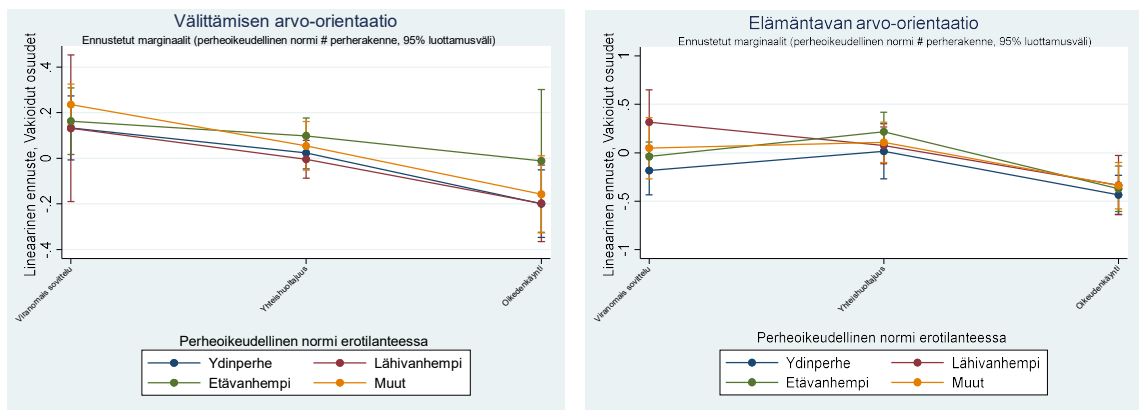
7.2.3. Perheoikeudellinen toimintaympäristö

Vertailtaessa eri oikeusjärjestelmien painotettuja keskiarvoja eri arvo-orientaatioissa, pohjoismaisen siviilioikeutta toteuttavien valtioiden vanhemmat omaavat individualistisimmat välittämisen (0.10) ja elämönhallinnan arvot (0.32). Hedonistisinta elämäntapaa arvostetaan valtioissa, joissa oikeusjärjestelmän traditiona on napoleonilainen siviili- ja säädösoikeus (0.87). Germaanisen siviilioikeuden oikeusregiimin vanhemmat omaavat puolestaan traditionaalisimmat elämönhallinnan arvot (0.32) sekä rutiininomaisimmat elämäntapaa (0.70) mittaavat arvot. Yhteisöllisimmän välittämisen keskiarvon (-0.13) saavat napoleonilaisen siviilioikeuden alaisuudessa asuvat vanhemmat. Perheoikeudellisten regiimien tilastolliset tunnusluvut ja tilastollinen merkitsevyys vanhempien arvomuuttujiin on raportoitu **liitetaulukossa 4**.

Yksilötason ja perheen tukemisen regiimien ollessa vakioitu tapaoikeudellinen - oikeusregiimi ei eroa tilastollisesti merkitsevästi pohjoismaisesta siviilioikeudellisesta oikeusregiimistä välittämisen, elämönhallinnan eikä elämäntavan arvoissa. Kun tarkastellaan interaktioiden avulla eri perherakenteiden asemaa eri oikeusjärjestelmissä, yhteydet välittämisen orientaatioissa ovat läpi oikeusregiimien hyvin samansuuntaiset, eikä tapaoikeudellisessa oikeusregiimissä esiinny merkittävää eroavaisuutta verrattuna siviili- ja säädösoikeudellisiin regiimeihin. Sama trendi esiintyy myös elämönhallinnan ja elämäntavan arvo-orientaatioissa. Empiiriset tulokset eivät tue hypoteesia 4 eli ei voida todeta, että maissa, joissa oikeusjärjestelmänä on siviili- ja säädösoikeudellinen lainsäädäntö esiintyisi individualistisempia arvoja kuin tapausoikeudellista oikeusjärjestystä harjoittavissa maissa. Regressioanalyysin tulokset on raportoitu eri arvo-orientaatioiden osalta **liitetaulukoissa 6,7 ja 8**. Maiden oikeusjärjestelmä regiimin yhteyttä arvoihin ja perherakenteeseen tarkastellaan regressioanalyysin malleissa 6, 9 ja 10.

Vallitsevaa oikeusjärjestelmää kriittisempi oikeudellinen muuttuja eri maissa on analyysien mukaan diskursiivinen perheoikeudellinen normi vanhempien erotilanteessa. Maissa, joissa erosta seuraa automaattisesti oikeuskäsittely, vanhemmat omaavat egalitaarisemmat välittämisen arvot (-0.27**) verrattuna vanhempiin, joiden maassa normina erotilanteessa on viranomaissovittelu. Elämönhallinnan arvojen osalta yhteys on

samansuuntainen. Maissa, joissa perheoikeudellisena normina vallitsee oikeuskäsittely, vanhemmat omaavat traditionaalisemman arvomaailman (-0.31**) verrattuna viranomaissovittelua hyödyntävien maiden vanhempiin. Maissa, joissa yhteishuoltajuus on perheoikeudellinen normi erotilanteessa, vanhemmat omaavat moderneimmat elämäntavan arvot (0.21*) verrattuna muiden maiden vanhempiin. Perheoikeudellinen normi ei ole tilastollisesti merkittävässä yhteydessä vanhempien elämäntavan arvo-orientaatioon.

Kuvio 11. Vanhempien välittämisen (vas.) ja elämäntavan (oik.) arvo-orientaatio vallitsevan perheoikeudellisen normin ja perherakenteen mukaan. Positiiviset arvot viittaavat yksilökeskeisyyteen ja negatiiviset arvot yhteisöllisyyteen. Analyysissä on käytetty painokerrointa.

Kun tarkastellaan eri perherakenteita eri perheoikeudellisissa toimintaympäristöissä, yksilötason ja perheen tukemisen regiimien ollessa vakioitu, voidaan todeta, että perheoikeudelliset regiimit oikeusjärjestelmän ja perheoikeudellisen normin tasolla eivät vaikuta tilastollisesti merkittävästi perusarvojen osalta perherakenteiden välisiin eroavaisuuksiin. Empiiriset tulokset eivät myöskään tue hypoteesia 4, jonka mukaan siviili- ja säädösoikeudellista oikeusjärjestelmää harjoittavien maiden vanhemmat omaavat individualistisemman arvomaailman verrattuna tapausoikeudellista oikeusjärjestystä harjoittavien maiden vanhempiin. Tulosten valossa perheoikeudellinen normi vanhempien erotilanteessa vaikuttaisi olevan oikeusjärjestelmä traditiota merkittävämpi makrotason muuttuja suhteessa vanhempien arvomaailmoihin.

Yhtenä tutkimuksen tavoitteista oli tarkastella varianssikomponoinnin avulla kontekstivaikutuksia eli kuinka paljon perheen tukemisen regiimit ja/tai oikeudellinen toimintaympäristö selittävät vanhempien arvomuuttujien kokonaisvaihtelua valittujen yksilötason muuttujien ollessa vakioitu. Tutkimusasetelma ei kuitenkaan tuottanut valituilla muuttujilla ja aineistolla tilastollisesti merkittäviä tuloksia yksilö- ja kontekstitason variaatioista ja maiden sisäkorrelaatiosta. Empiiristen tulosten myötä ei voida siis tulkita kuinka tärkeä rooli perheen tukemisen instituutiolla ja perheoikeudellisella toimintaympäristöllä on eurooppalaisten vanhempien individualisuutta mittaavien arvojen vaihteluun.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu eurooppalaisten vanhempien individualististen arvojen yhteyttä erilaisiin perherakenteisiin. Kiinnostuksen kohteena oli lisäksi, miten eurooppalaisten vanhempien arvo-orientaatiot vaihtelevat, kun tarkasteluun otetaan mukaan perheiden kannalta keskeiset yhteiskunnalliset instituutiot – valtioiden perhepoliittinen ja -oikeudellinen konteksti, työmarkkinoiden rakenne sekä vallitsevat kulttuuriset perhekäsitykset. Empiiriset tutkimustulokset tukevat teoreettista tutkimushypoteesia siitä, että postmodernien nyky-yhteiskuntien uudet, dynaamiset ja monimuotoisemmat ydinperheestä poikkeavat perherakenteiden vanhemmat edustavat osaltaan individualisempaa arvomaailmaa kuin perinteisten ydinperheiden vanhemmat läpileikkaavasti erilaisissa eurooppalaisissa perheen tukemisen- ja perheoikeudellisissa regiimeissä. Saatujen tulosten valossa voidaan varovasti todeta, että lähi-, etä- ja uusioperheiden vanhemmat omaavat individualistisempia arvoja kuin ydinperheiden vanhemmat, kun perusarvoja mitataan välittämisen, elämönhallinnan ja elämäntavan osaluilla ja perheen kannalta keskeiset yhteiskunnalliset instituutiot on huomioitu. Näin ollen tutkimuksen empiiriset tulokset tukevat osaltaan Lesthaeghen (2010) teoriaa siitä, että sekularisaatio, egalitaarinen ja ei-auktoriteetteihin perustuvat arvo-orientaatiot sekä ekspressiiviset ja autonomiaa painottavat arvot toimivat ennusteina elämänkaaresta, joka sisältää ei-traditionaalisia perherakenteita.

Lisäksi vanhemmat, jotka asuvat Suomessa, Tanskassa, Ruotsissa tai Norjassa eli kahden ansaitsijan regiimin valtioissa, omaavat individualistisempia välittämisen ja elämönhallinnan arvoja kuin vanhemmat, jotka asuvat Italiassa, Portugalissa, Espanjassa, Irlannissa tai Kreikassa eli laajennetun perheen regiimin valtioissa. Tämä tarkoittaa, että tutkimuksessa käytetyillä mittareilla mitattuna, pohjoismaiset vanhemmat omaavat yksilökeskeisemmän välittämisen- sekä joustavamman elämäntavan arvomaailman verrattuna Irlannin ja Etelä-Euroopan valtioiden vanhempiin, jotka arvostavat puolestaan yhteisökeskeisempiä välittämisen arvoja sekä sääntöihin pohjautuvaa ja pysyvyyteen perustuvaa elämäntapaa. Näiden tulosten taustalla vaikuttavat eroavaisuudet valtioiden tavassa toteuttaa perhepolitiikka, työmarkkinoiden rakenteelliset eroavaisuudet ja niiden

tarjoamat mahdollisuudet vanhemmille sekä taustalla vaikuttavat kulttuuriset perhekäsityksen diskurssit.

Kahden palkansaajan regiimissä keskeisessä roolissa ovat laajat julkiset palvelut, jotka mahdollistavat molempien vanhempien työssäkäynnin sekä tarjoavat siten molemmille vanhemmille yhtäläiset mahdollisuudet yhdistää työ- ja perhe-elämä. Laajennetun perheen regiimissä puolestaan harjoitetaan suppeaa perhepolitiikka, jossa vanhempien keskinäinen työnjako perheen ja ansiotyön välillä nähdään perheen sisäiseksi asiaksi. Tutkimuksen tulokset tukevat teoriaa, että laajennetun perheen mallissa korostetaan perheen ja suvun solidaarisuutta, kun puolestaan kahden ansaitsijan mallissa lähtökohtana ovat ensisijaisesti yksilöt eivätkä perheet. Yhteenvetona voidaan todeta, että vanhempien individualistiset arvot ovat joiltakin osin yhteydessä valtiossa harjoitettavaan perhepolitiikkaan, työmarkkinoiden rakenteeseen sekä diskursiiviseen perhekäsitykseen. Tutkimustulokset eivät kuitenkaan kerro, kuinka tärkeässä roolissa yllämainitut kontekstintason muuttajat ovat suhteessa vanhempien arvoihin.

Interaktioiden avulla tarkasteltiin arvovaihtelua perherakenteiden välillä eri perheen tukemisen- ja oikeudellisissa toimintaympäristöissä. Analyysien perusteella voidaan todeta, että teoreettisen viitekehyksen mukaisesti individualisaatiota tapahtuu myös kaikkein traditionaalisimmissa perheen tukemisen ja -oikeudellisissa regiimeissä. Yllättävä tutkimustulos oli, etteivät laajennetun perheen regiimin perherakenteiden väliset arvoeroavaisuudet ydinperheen ja muiden perhemallien välillä olleet merkittävästi poikkeavia verrattuina muihin perheen tukemisen regiimeihin. Tästä voidaan tulkita, että individualisaatioprosessi on erivaiheessa eri yhteiskunnallisissa regiimeissä – kahden ansaitsijan regiimissä individualisaatioprosessi on pidemmällä läpileikkaavasti kaikissa perherakenteissa verrattuna laajennetun perheen regiimiin, jossa arvostetaan ja tuetaan edelleen yhteisöllisyyttä ja perhekeskeisyyttä enemmän suhteessa yksilön tarpeisiin ja motiiveihin kaikissa tutkimuksen perherakenteissa. Huolimatta siitä, että individualistiset arvot ovat yhteydessä moderneihin uusiin perherakenteisiin, vaatii prosessi itsessään myös traditionaalisten ydinperheiden vanhempien arvomuutosta kohti individualistisempaa arvomaailmaa.

Perheoikeudelliset muuttajat eivät valitulla tutkimusasetelmalla ja -aineistolla tuottaneet merkittävää lisätietoa erityyppisten vanhempien arvomaailmoista, mutta vahvistavat osaltaan Lesthaeghen (2010) käsitystä siitä, että avioliitto ja vanhemmuus itsessään ovat yhteydessä arvo-orientaatioiden muokkaantumiseen traditionaaliseen ja perinteisesti hyväksytyyn suuntaan. Toisin sanoen, avioliitto vahvistaa ydinperheen normatiivista asemaa, jota on vaikea haastaa ilman avioliittoinstituution aseman horjuttamista. Tutkimuksen empiiriset tulokset tukevat yllämainittua ilmiötä, kun tarkasteltiin vanhempien erotilanteiden perheoikeudellisen normin yhteyttä vanhempien arvo-orientaatioihin. Maissa, joissa perheoikeudellinen normi erotilanteissa on yhteishuoltajuus tai viranomaissovittelu oikeudenkäynnin sijaan, vanhemmat omaavat yksilöllisemmät välittämisen sekä joustavammat ja modernimmat elämänhallinnan arvomaailmat. Voidaan siis todeta, että valtioissa, joissa avioero on normatiivisesti hyväksyttävää, vanhemmat arvostavat enemmän individualistisia, yksilökeskeisiä arvoja traditionaalisia ja yhteisöllisyyttä korostavien arvojen sijaan.

Jos oikeudellinen yhteishuoltajuus ja vanhempien tasavertainen vanhemmuus on yhteiskunnan tavoitetila, niin perheen tukemisen sosiaalisten ja poliittisten, kuten myös työmarkkinoiden rakenteiden tulisi suoda vanhemmille erotilanteessa mahdollisuus sijoittaa resurssejaan ja aikaansa tasavertaisesti lapsiinsa. Perheoikeudelliset lakiuudistukset ja reformit eivät yksin takaa muutosta, vaan siihen tarvitaan yhteiskunnan vahva rakenteellinen tuki sekä vanhempien valmiutta toteuttaa tasavertaista vanhemmuutta myös arjessa. Tasavertaisen vanhemmuuden, jossa perinteiset sukupuoliroolit eivät määritä naisten ja miesten vastuita, pitää heijastua vanhempien arvomaailmasta yksilötasolla ja samanaikaisesti yhteiskunnallisten instituutioiden tulee palvella niitä motiiveja, joista vanhempien arvot kumpuavat. Tutkimuksen tulokset eivät suoranaisesti tue Lesthaeghen (2010) väitettä, että avioero yksin syrjäyttäisi vanhempien konventionaaliset ja vakaat asenteet, joita heillä on ollut avioliiton aikana. Jos näin olisi, olisi modernien perherakenteiden vanhemmat erottautuneet selvemmin perusarvoiltaan ydinperheen vanhemmista, erityisesti laajennetun perheen regiimissä.

Sekä postmoderneissa yhteiskuntateorioissa (Beck & Beck-Gernsheim 2002; Bauman 1996; 1997) perheen tukemisen regiimeissä (Andreß 2003) että Schwartzin (1992; 2002) arvomalliteoriassa keskeistä on riippuvuussuhde yksilön ja yhteiskunnan välillä ja se,

miten tämä riippuvuussuhde luo eritasoisia vapausasteita ja autonomiaa yksilölle. Tehokkaan yhteiskuntapolitiikan luomiseksi olisi tärkeää tunnistaa kyseisen riippuvuussuhteen tavoitetila sekä erilaisten perheiden rooli ja funktio ylläpitää kyseistä suhdetta toimivana. Oman haasteensa luovat yhä nopeammin muuttuvat toimintaympäristöt, joissa dynaamiset perheet arkeaan harjoittavat ja joissa arvomaailman muodostuvat yhä yksilöllisimmistä lähtökohdista.

Sosiaalisen eriarvoisuuden näkökulmasta individuaalisuutta tukevaa arvomuutosta voidaan tarkastella myös riskien kautta. Tämä on kiinnostavaa postmoderneiden perheiden näkökulmasta, koska vanhemmat ovat pääasiallisesti itsenäisenä yksikkönä vastuussa siitä, millaiset lähtökohdat ja resurssit he lapsilleen tarjoavat, samanaikaisesti kuin he toteuttavat omaa oikeuttaan elää elämänsä, itse määrittämällään tavalla. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, xxiv).

Jos vanhemmat ovat hyvin konservatiivisia ja kokevat itse traditionaalisen ydinperheen ainoaksi oikeaksi ratkaisuksi kasvattaa lasta, voi olla hyvin haastavaa tarjota lapselle kasvuympäristöä eron jälkeen, joka mahdollistaa lapsen kannalta keskeiset resurssien kompensatiomekanismit. Herääkin kysymys, että pärjäävätkö lapset, joiden vanhemmat ovat osaltaan sopeutuneet postmoderniin individualistiseen arvomaailmaan paremmin dynaamisessa ympäristössä, kuin lapset, joiden vanhemmat arvostavat edelleen perinteisiä elämäntapoja ja perherakenteita?

Rakennemuutosten yhteydessä esiin on nostettu yksilöiden kyvykkyydet, taidot ja mahdollisuudet tehdä järkeviä valintoja ja hyödyntää heille avoimena olevia mahdollisuuksia annetuissa toimintaympäristöissä (Valtioneuvos 2019). Missä määrin oman itsensä toteuttaminen ja oman arvomaailman mukaisen elämän eläminen on mahdollista annetuissa yhteiskunnallisissa raameissa ja onko erilaisilla perheillä yhtäläiset mahdollisuudet omien arvojensa mukaiseen elämäntapaan? Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että perherakenteella on selkeä yhteys yksilöiden ja kotitalouksien taloudellisiin ja sosiaalisiin resursseihin (Niemelä 2014). Olisi kiinnostavaa saada lisää sosiologista tutkimustietoa vanhempien arvojen yhteydestä

erilaisiin perherakenteisiin, kun taloudelliset ja sosiaaliset resurssit on vakioitu, jotta keskeiset rakenteelliset ja toiminnalliset kipukohdat voitaisiin tunnistaa.

Tämän pro gradu -tutkimuksen etuna on perheoikeudellisen kontekstin tuominen mukaan sosiologiseen kvantitatiiviseen arvotutkimukseen. Tämän sekä Andreßin (2003) perheen tukemisen regiimien myötä perheiden kontekstitason toimintaympäristö huomioitiin tutkimuksessa hyvin laajasti (perhepolitiikka, työmarkkinatilanne, kulttuurinen käsitys perheestä, oikeusjärjestelmä sekä normatiivinen perheoikeudellinen lainsäädäntö). Toisaalta, tätä voidaan pitää myös tutkimuksen heikkouksen, koska väistämättä yllämainitut muuttujat kietoutuvat toisiinsa, jonka myötä tulosten tulkinnasta tulee haastavaa.

Suhteellisen pieni aineiston koko, tiettyjen osajoukkojen vähäinen tapausmäärä sekä valitut selittävät muuttujat asettivat haasteita tilastollisille monitasomallinnuksille, jonka tulokset jäivät vaatimattomiksi kontekstivaikutusten osalta. Toisin sanoen, tutkimusasetelmalla ei saatu empiirisiä tutkimustuloksia siitä, kuinka suuri vaikutus perheen tukemisen- ja oikeudellisella regiimeillä on erilaisissa perherakenteissa asuvien vanhempien perusarvoihin. Lisäksi arvot itsestään ovat haastava tutkimuskohde niiden subjektiivisen ja kulttuurisen luonteen sekä moniulotteisuuden takia.

Tutkimusasetelma, -menetelmät ja tulokset vastasivat puutteista huolimatta asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja lisäsivät osaltaan ymmärrystä vanhempien individualististen arvojen ja perherakenteiden välisestä yhteydestä. Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa tutkia, millaisia riskejä erilaiset perherakenteet ja niiden taustalla olevat arvomaailmat mahdollisesti asettavat lapsille ja millainen rooli hyvinvointivaltioiden instituuteilla on vanhempien arvo-orientaatioissa. Mielenkiintoista olisi lisäksi tarkastella lähi- ja etävanhempien arvoeroavaisuuksia erilaisissa institutionaalisissa toimintaympäristöissä ja kohdistettujen kontekstitason muuttujien vaikutuksia näiden kahden vanhemmuustyypin arvoihin ja toimintavalmiuksiin nyky-yhteiskunnissa.

KIRJALLISUUS

- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston, Inc.
- Andreß, H.-J. (2003). Die ökonomischen Risiken von Trennung und Scheidung im Ländervergleich: ein Forschungsprogramm. *Zeitschrift für Sozialreform*, 49 (4), ss. 620-651.
- Andreß, H.-J. & Hummelsheim, D. (2009). *When Marriage Ends. Economic and Social Consequences of Partnership Dissolution*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar.
- Bardi, A. & Schwartz, S. H. (2003). Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(10), ss. 1207–1220.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization : institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Bilsky, W. (2011). The Structural Organization of Human Values-Evidence from Three Rounds of the European Social Survey (ESS). *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(5), ss. 759-776.
- Bilsky, W. & Schwartz, S. (2008). Measuring motivations: Integrating content and method. *Personality and Individual Differences*, 44(8), ss. 1738-1751.
- Bilsky, W.; Janik, M. & Schwartz, S. H. (2011). The Structural Organization of Human Values-Evidence from Three Rounds of the European Social Survey (ESS). *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42/5, ss. 759–776.
- Bjarnason, T.; Bendtsen, P.; Arnarsson, A.; Borup, I.; Iannotti, R.; Löfstedt, P.; Nielen, B. (2012). Life Satisfaction Among Children in Different Family Structures: A Comparative Study of 36 Western Societies. *Children and Society*, Vol 26, ss. 51-62.
- Blomberg, H.; Kallio, J.; Kangas, O.; Kroll, C. & Niemelä, M. (2012). Attitudes Among High-Risk Groups” Teoksessa S. Svallfors (ed.) *Contested Welfare States: Welfare Attitudes in Europe and Beyond*, ss. 58- 80. California, Standford: Stanford University Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Castrén, A.-M. & Widemer, E. D. (2015). Insider and outsiders in stepfamilies: Adults’ and children’s views on family boundaries. *Current Sociology*, Volume 63(1), ss. 35-65.
- Cochrane, S. (2014). International relocation of residential parents: A comparative discussion and proposal for future direction. *Aberdeen Student Law Review*, Vol 5, ss. 53-83.
- Dahlin, J. & Härkönen, J. (2013). Cross-national differences in the gender gap in subjective health in Europe: Does country-level gender equality matter? *Social Science & Medicine*, Vol 98, ss. 24-28.
- Datler, G.; Jagodzinski, W. & Schmidt, P. (2013). Two theories on the test bench: Internal and external validity of the theories of Ronald Inglehart and Shalom Schwartz. *Social Science Research*, ss. 906-925.
- Devos, T.; Spini, D. & Schwartz, S. (2002). Conflicts among human values and trust in institutions. *British Journal of Social Psychology*, issue 4, ss. 481-494.
- Ellonen, N. (2006). Monitasoanalyysit ja niiden soveltaminen sosiaalitieteissä. *Janus vol 14 (2)*, ss. 127-138.

- Erola, J. & Härkönen, J. (2014). Lastensaannin vaikutus hyvinvointiin Euroopassa. Teoksessa M. Niemelä, *Eurooppalaiset elinolot* (ss. 78-100). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Erola, J., Kilpi-Jakonen, E., Prix, I. & Lehti, H. (2018). Resource Compensation from the Extended Family: Grandparents, Aunts, and Uncles in Finland and United States. *European Sociological Review*, Vol 34 (4), ss 348-364.
- Erola, J. & Jalovaara, M. (2017). The Replaceable: The Inheritance of Paternal and Maternal Socioeconomic Statuses in Non-Standard families. *Social Forces*, Vol 95 (3), ss. 971-995.
- European Social Survey (2014). *Weighting European Social Survey Data*. [viitattu 17.4.2020]. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_weighting_data_1.pdf
- European Social Survey (2020) [sähköinen tietoaaineisto]. *Data and Documentation*. [jakaja, viitattu 1.12.2019]. <https://www.europeansocialsurvey.org/data/>
- European Social Survey (2020) [sähköinen tietoaaineisto]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja, viitattu 22.5.2020]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/aineistot/kansainvalisia-aineistosarjoja/european-social-survey/>
- ESS (2016). *Round 3. European Social Survey Round 3 Data. Data file edition 3.7*. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS3-2006
- Eurostat. (2017). *People in the EU - statistics on household and family structures*. Eurostat. [viitattu 4.4.2020] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_-_statistics_on_household_and_family_structures#Families
- Eurostat. (2020). *Household composition statistics*. Eurostat. [viitattu 5.6.2020]. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_composition_statistics
- Feather, N. T. (2002). Values and value dilemmas in relation to judgments concerning outcomes of an industrial conflict. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, ss. 446–459.
- Ginther, D. K. & Pollak, R. A. (41 2004). Family structure and children’s educational outcomes: Blended families, stylized facts, and descriptive regressions. *Demography* , ss. 671-696.
- Gouvenia, V. & Ros, M. (2000)). Hofstede and Schwartz’s models for classifying individualism at the cultural level: their relation to macro-social and macro-economical variables. *Supl. Pricothema Vol 12*, ss. 25-33.
- Grätz, M. (2015). When Growing Up Without a Parent Does not Hurt: Parental Separation and the Compensatory Effect of Social Origin . *European Sociological Review*, Vol 31, ss. 546 – 557.
- Helkama, K. (2015). *Suomalaisten arvot – Mikä meille on oikeasti tärkeää?*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hofstede, G. (1980). *Culture’s consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA.: Saga Publications.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Intercultural Cooperation and its Importance for Survival*. London: Harper Collins.
- Hox, J. J. (1995). *Applied Multilevel Analyses*. Amsterdam: TT-Publikaties.
- Hox, J. J. (2002). *Multilevel Analyses. Techniques and Applications*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Hämäläinen, H. (2016). Kuinka perhesukupolvien välistä apua perustellaan? Suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antama apu teemahaastattelujen valossa. *Gerontologia*, ss. 50-62.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Jalovaara, M. (8/2017). *Sosiaalisen aseman ja lasten perhemuotojen yhteys vahva*. Tackling Inequalities in Time of Austerity, TITA. [viitattu 2.9.2019]
<https://blogit.utu.fi/tita/sosiaalisen-aseman-ja-lasten-perhemuotojen-yhteys-vahva/>
- Jalovaara, M.;& Andersson, G. (2017). *Disparities in Children's Family Experiences by Mother's Socioeconomic Status: The Case of Finland*. Stockholm: Stockholm Research Reports in Demography. Preprint.
- Kalil, A.;& Ryan, R. C. (July 2014). Time Investments in Children across Family Structures. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol 654*, ss. 150 – 168.
- Kalmijn, M. (2015). Family Disruption and Intergenerational Reproduction: Comparing the Influences of Married Parents, Divorced Parents, and Stepparents. *Demography*, Issue 3, ss. 811-833.
- Kalmijn, M. & Uunk, W. (2007). Regional value differences in Europe and social consequences of divorce: A test of the stigmatization hypothesis. *Social Science Research, Vol 36*, Issue 2, ss. 447-468.
- Kelly, J. & Lamb, M. (2000). Using child development research to make appropriate custody and access decisions for young children. (Special Issue: Child Custody Evaluations). *Family and Conciliation Courts Review vol 38(3)*, ss. 297-311.
- Kluckhohn, C. (1951). Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification. . Teoksessa Parsons E. T., *Toward a general theory of action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kärki, I. (2015). *Uusliberalismia vai ei? Suomalaista perusopetusta koskevien koulutuspoliittisten kasvatus- ja opetustavoitteiden arvot vuosina 1994–2012 Shalom Schwartzin arvoteorian valossa*. Helsinki: Helsingin Yliopisto, Opettajankoulutuslaitos.
- Lamb, M. & Kelly, J. (2001). Using the Empirical Literature to Guide the Development of parenting plans for young children. A Rejoinder to Solomon and Biringen. *Fam vol 39*. ss. 365-371.
- Lancee, B. & Dronkers, J. (2011). Ethnic, Religious and Economic Diversity in Dutch Neighbourhoods: Explaining Quality of Contact with Neighbours, Trust in the Neighbourhood and Inter-Ethnic Trust. *Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol 37*, ss. 597-618.
- Lesthaeghe, R. (1998). On theory development. Applications to the study of family formation. *Population and Development Review 24 (1)*, 1–14.
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review 36 (2)*, 211–251.
- Macintyre, S. & Ellaway, A. (2000). Ecological Approaches: Rediscovering the Role of the Physical and Social Environment. Teoksessa L. Bergman & K. Ichiro, *Social Epidemiology*. (ss. 332-348). Oxford: University Press.
- Malin, A. (2005). Tutkimusaineiston rakenne ja kvantitatiiviset analyysimenetelmät. *Psykologia 5-6*.

- Mare, R. D. (2011 48:1). A Multigenerational View of Inequality . *Demography* , 1-23.
- McLanahan, S.; Tach, L. & Schneider, D. (2013). The Causal Effects of Father Absence. *Annual Review of Sociology*, Vol 39, ss. 399-427.
- Metsämuuronen, J. (2009). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: tutkijalaitos*. 4-laitos. International Methelp. Helsinki.
- Miklóssy, K. (2013). Unkarin perustuslaki ja valikoiva muisti. *Idän tutkimus*. 4/2013. ss 3-11.
- Nielsen, L. (2014). Shared Physical Custody: Summary on 40 Studies on Outcomes for Children . *Journal of Divorce and Remarriage, Volume 55*, ss. 613 – 635.
- Niemelä, M (2014). *Eurooppalaiset elinolot*. Kela. Helsinki.
- Nummenmaa, L.; Holopainen, M. & Pulkkinen, P. (2016). *Tilastollisten menetelmien perusteet*. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Ip de Beeck, H.; Herbots, K.; Lembrechts, S. & Willems, N. (2014). *Children's best interest between theory & practice. A discussion of commonly encountered tension and possible solutions based on international best interests practices and policy strategies since 2004*. Children's rights knowledge centre. Belgium.
- Parsons, T. (1943). The kinship system of the contemporary United States. *American Anthropologist* 45(1, ss. 22–38.
- Pirjola, J. (2013). *Dark and bright sides of human rights, Towards pragmatic evaluation*. Academic dissertation. Unigrafia Oy. Helsinki.
- Pohjanheimo, E. (1997). *Arvojen muutos, työ ja sosiaalinen tausta. Tutkimus työikäisistä pyhtääläisistä 1982–1993. Research Reports, 1*. Helsinki : Department of Social Psychology, University of Helsinki.
- Pouhineniemi, M. (1996). Suomalaiset arvot yhteiskunnallisessa muutostilanteessa. Teoksessa K. Almqvist & A. Ahola, *Elämän riskit ja valinnat – hyvinvointia lama-Suomessa?* (ss. 30-54). Helsinki: Edita.
- Pouhineniemi, M. (1993). Suomalaisien arvot ja tulevaisuus. Analyysi väestön ja vaikuttajien näkemyksistä. Valtioneuvoston selonteko pitkän aikavälin tulevaisuudesta. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1993/5. Tilastokeskuksen tutkimuksia 202*.
- Pouhineniemi, M. (2002). *Arvot, asenteet ja ajankuva*. Vantaa: Limor.
- Rijken, A. & Liefbroer, A. (2012). European views of divorce among parents of young children: Understanding cross-national variation. *Demographic Research* 27: 25-52.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Roseneil, S. & Budgeon, S. (2004). Cultures of intimacy and care beyond ‘the family’: Personal life and social change in the early 21st century. *Current Sociology* 52(2), ss. 135–159.
- Räsänen, P. (2004). Ikä- ja sukupolviyypillisten arvojen tarkastelua. Teoksessa J. Erola & T.-A. Wilska, *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1060-lukulaisuus*. (ss. 199-215). Jyväskylä: SoPhi.
- Saroglou, V.; Delpierre, V. & Dernelle, R. (2004). Values and religiosity: A meta-analysis of studies using Schwartz’s model. *Personality and Individual Differences*, 37, ss. 721–734.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Teoksessa Z. M. (ed.), *Advances in experimental social psychology* 25 (ss. 1–65). New York: Academic Press.

- Schwartz, S. H. (2003). A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. Teoksessa *Questionnaire Development Package of the European Social Survey*. [viitattu 30.10.2019]
https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_que
- Schwartz, S. H. (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*, 38, ss. 230–255.
- Schwartz, S. H.; & Bardi, A. (1997). Influences of adaptation to communist rule on value priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*, 18, ss. 385–410.
- Schwartz, S. H.; & Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, ss. 1010–1028.
- Schwartz, S. & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values. Extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology* 58(5), ss. 878–891.
- Smart, C. (2007). *Personal Life: New Directions in Sociological Thinking*. Cambridge: Polity Press.
- Stier, H. (2009). Conceptualization and measurements of institutional contexts: a review. Teoksessa ed. AndreB, H.-J. & Hummelsheim, D. (2009). *When Marriage Ends. Economic and Social Consequences of Partnership Dissolution*. Cheltenham, Northampton: Edward Elga.
- Suomi Euroopassa 2006: Kyselylomake: FSD2342 European Social Survey 2006: Suomen aineisto. [verkkoaineisto]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. Saatavissa: <https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2342> [viitattu 25.5.2020]. Kyselylomake on osa aineistoa FSD2342 European Social Survey 2006: Suomen aineisto [sähköinen tietoaaineisto]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2342>
- Svallfors, S. (2012). *Contested Welfare States: Welfare Attitudes in Europe and Beyond*. Stanford, California: Stanford University Press.
- SVT (2019): Suomen virallinen tilasto (SVT): *Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2018*. Tilastoraportti 11/2019, 9.5.2019. THL. [viitattu 3.2.2020]
<https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lapsen-elatus-ja-huolto>
- SVT (2019): Suomen virallinen tilasto (SVT): *Perheet* [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-3215. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.5.2020].
 Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/perh/index.html>
- Tervonen, T. 2020. "Aikuisillakin on eri kehitystasoja - ja teorian mukaan suurin osa meistä ei ole tarpeeksi kypsiä moderniin elämään." Helsingin Sanomat 1.6.2020.
<https://www.hs.fi/tiede/art-2000006524203.html> (Luettu 2.6.2020.)
- T.M.C. Asser Instituut (2007): *Comparative study on enforcement procedures of family rights*. JLS/C4/2005/06. Syntehsis report. The Hague, Decemebr 2007.
- Triandis, H. C.; Leung, K.; Villareal, M.; Asai, M. & Lucca, N. (1988). Individualism and collectivism: Cross-cultural perspectives on self-ingroup relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, ss. 323–338.
- Tähtinen, J.; Laakkonen, E. & Broberg, M. (2011). *Tilastollisen aineiston käsittely ja tulkinnan perusteita*. Turku: Turun yliopisto.

- Warshak, R. A. (2014.). Social Science and Parenting Plans for Young Children: A Consensus Report. *Psychology, Public Policy, and Law Volume 20*, ss. 46 – 67.
- Warshak, R. A. (2018). Night Shifts: Revisiting Blanket Restrictions on Children's Overnights With Separated Parents. *Journal of Divorce & Remarriage*, vol 59 (4), ss. 282-323.
- Valtioneuvoston kanslia (2018): *Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti*.
Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Verkasalo, M.;Lönnqvist, J.-E.;Lipsanen, J. & Helkama, K. (2009). European norms and equations for a two dimensional presentation of values as measured with Schwartz's 21-item portrait values questionnaire. *European Journal of Social Psychology*, 39(5), ss. 780–792.
- Zartler, U. & Grillenberger, K. (2017). Double Homes – Doubled Social Ties? Children's Relationships in Post-Divorce Shared Residence Arrangements. *Children & Society*, Vol 21 (2), ss. 144 - 156.

LIITTEET

Liitetaulukko 1. Perusarvoja mittaavien muuttujien kyselypatteriston väitteet ja niiden teoreettinen arvotyyppi ja motivaatio arvo-orientaatio Schwartzin teoriaa mukaillen sekä muuttujan sijoittuminen tämän tutkimuksen selitettäviin muuttujiin. (Bilsky ym. 2011, 761; Kärki 2015; Suomi Euroopassa 2006.)

Arvotyyppi	Arvotyypin motivaatio	Muuttuja	Arvo-orientaatio	Arvoväittämä kyselylomakkeessa
Universalisismi (universalism)	kaikkien ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin ymmärtäminen, suvaitseminen ja suojeleminen	Yhdenvertaisuus	Välittämätön	3. Hänestä on tärkeää, että kaikkia maailmanihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti. Hän katsoo, että kaikilla pitäisi olla samat mahdollisuudet elämässä.
		Erilaisuus	Välittämätön	8. Hänestä on tärkeää kuunnella ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin hän itse. Vaikka hän olisi heidän kanssaan eri mieltä, hän haluaa silti ymmärtää heitä.
		Luonto	Välittämätön	19. Hän on varmistaakseen sitä mieltä, että ihmisten pitäisi välittää luonnosta. Ympäristöstä huolehtiminen on hänelle tärkeää.
Hyväntahtisuus (benevolence)	niiden ihmisten hyvinvoinnin varjeleminen ja parantaminen, joiden kanssa ollaan toistuvasti henkilökohtaisesti tekemisissä	Huolepito	Välittämätön	12. Hänestä on tärkeää auttaa ympärillään olevia ihmisiä. Hän haluaa huolehtia heidän hyvinvoinnistaan.
		Lojallisuus	Välittämätön	18. Hänestä on tärkeää olla uskollinen ystävilleen. Hän haluaa omistautua läheisilleen.
Perinteet (traditions)	seiläisten tapojen ja ajattelumallien kunnioitus, niihin sitoutuminen ja niiden hyväksyminen, joita perinteitä on ylläpitävä	Nöyryys	eimukana analyysissä	9. Hänestä on tärkeää olla nöyrä ja vaatimaton. Hän ei pyri keräämään huomiota osakseen.
		Traditiot	Elämäntapa	20. Perinteet ovat hänelle tärkeitä. Hän pyrkii noudattamaan uskonnollisia sekä sukunsa tapoja.
Yhdenmukaisuus (conformity)	seiläisen toiminnan, tapumusten ja mielihalujen rajoittaminen, jotka todennäköisesti häiritsevät tai vahingoittaisivat muita ihmisiä ja loukkaavat yhteisön odotuksia ja käytäntöjä	Säännöt	Elämäntapa	7. Hänen mielestään ihmisten pitää tehdä, kuten käsketään. Hänen mielestään sääntöjä pitää noudattaa aina, vaikka kukaan ei ole näkemissä.
		Käyttäytyminen	Elämäntapa	16. Hänestä on tärkeää käyttäytyä moitteettomasti. Hän haluaa välittää tekemästään, mikä toisten mielestä on väärin.
Turvallisuus (security)	yhteiskunnan, ihmisuhteiden ja oman itsen turvallisuus, tasa-arvo ja vakaus	Turvallisuus	Elämäntapa	5. Hänelle on tärkeää elää turvallisessa ympäristössä. Hän väittää kaikkea, mikä voisi uhata hänen turvallisuuttaan.
		Valtiovalta	Elämäntapa	14. Hänelle on tärkeää, että valtio takaa hänen turvallisuutensa kaikkia uhkia vastaan. Hän haluaa, että valtio on niin vahva, että se voi suojella kansalaisiaan.
Valta (power)	yhteiskunnallinen status, asema ja kunnia, valta-aseman saavuttaminen suhteessa ihmisiin ja resursseihin	Raha	eimukana analyysissä	2. Hänestä on tärkeää olla rikas. Hän haluaa, että hänellä on paljon rahaa ja kalitavaroita.
		Kunnioitus	Elämäntapa	17. Hänestä on tärkeää nauttia toisten ihmisten kunnioitusta. Hän haluaa ihmisten tekevän kuten hän sanoo.
Suorituminen (achievement)	henkilökohtainen menestyminen soittamalla pätevyyttä yhteiskunnallisten sosiaalisten standardien mukaan	Huomio	eimukana analyysissä	4. Hänestä on tärkeää saada näyttää muille taitojaan. Hän haluaa, että hänen tekemisiään ihailaan.
		Menestys	Elämäntapa	13. Menestyminen on hänelle tärkeää. Hän haluaa, että hänen saavutuksensa huomataan.
Hedonismi (hedonism)	oma mielihyvä ja nautinto	Hauskanpito	Elämäntapa	10. Hänestä on tärkeää pitää hauskaa. Hän pitää itseään hemmottelemisesta.
		Hedonismi	Elämäntapa	21. Hän etsii mahdollisuuksia pitää hauskaa. Hänelle ovat tärkeitä asiat, jotka tuottavat nautintoa.
Virkittävyys (stimulation)	jännitys, uutuuksien haasteellisuus elämässä	Impulsiivisuus	Elämäntapa	6. Hän pitää vilkkyksistä ja etsii uusia asioita, joita voi tehdä. Hänestä on tärkeää tehdä erilaisia asioita elämässään.
		Seikkailuhaluus	Elämäntapa	15. Hän etsii seikkailuja ja haluaa ottaa riskejä. Hän haluaa jännitystä elämässään.
Itseohjautuvuus (self-direction)	itsenäinen ajattelu, toiminta, päätöksenteko ja tutkiminen, luovuus	Innovatiivisuus	eimukana analyysissä	1. Ideoiden tuottaminen ja luovuus ovat hänelle tärkeitä. Hän haluaa tehdä asiat omaperäisesti.
		Itsenäisyys	Elämäntapa	11. Hänestä on tärkeää päättää itse omista asioistaan. Hän haluaa olla vapaa ja riippumaton toisista.

Liitetaulukko 2. Perherakenteen tilastolliset tunnusluvut ja tilastollinen merkitsevyys suhteessa vanhempien arvo-muuttujiin. Analyysipainot on huomioitu.

		<i>Välittämisen arvo-orientaatio</i>		<i>Elämäntavan arvo-orientaatio</i>		<i>Elämäntavan arvo-orientaatio</i>	
Muuttuja		Keskiarvo (keskivirhe)	Keskihajonta	Keskiarvo (keskivirhe)	Keskihajonta	Keskiarvo (keskivirhe)	Keskihajonta
Perherakenne		p = 0.01 **		p = 0.08		p = 0.01 **	
	Ydinperhe	-0.07*** (.019)	.770	-0,041 (.024)	1.003	0.807*** (.028)	1.080
	Lähivanhempi	-0,08 (.046)	.833	0.105 (.059)	1.124	0.958*** (.078)	1.291
	Etävanhemp	0.09 (.061)	.912	0.078 (.082)	1.182	1.047*** (.096)	1.215
	Muu perhemuoto	0.02 (.030)	.757	0.007 (.038)	.985	0.726*** (.044)	1.055
		n = 7,669	Ennustettu otos = 8,800.0893	n = 7,604	Ennustettu otos = 8,647.8207	n = 7,585	Ennustettu otos = 8,789.8574

t-testin tilastollinen merkitsevyys: * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Liitetaulukko 3. Perheentukemisen regiimien tilastolliset tunnusluvut ja tilastollinen merkitsevyys suhteessa vanhempien arvo-muuttujiin. Analyysipainot on huomioitu.

		<i>Välittämisen arvo-orientaatio</i>		<i>Elämäntavan arvo-orientaatio</i>		<i>Elämäntavan arvo-orientaatio</i>	
Perheentukemisen regiimit	Maat	keskiarvo (keskivirhe)	keskihajonta	keskiarvo	keskihajonta	keskiarvo	keskihajonta
		P = 0.00***		p = 0.000***		p = 0.000***	
Kahden ansaitsijan malli	Tanska, Suomi, Ruotsi ja Norja	0.101*** (.021)	1.566	0.322*** (.027)	1.954	0.870*** (.028)	2.019
Mies elättäjä malli	Alankomaat, Ranska, Belgia, Saksa ja Itävalta	-0.075*** (.022)	.731	0.336*** (.029)	.971	0.968*** (.027)	.954
Markkinatalous malli	Englanti	0.009 (.038)	.533	0.162*** (.049)	.683	0.837*** (.054)	.758
Laajennetun perheen malli	Italia, Portugali, Espanja, Irlanti ja Kreikka	-0.268*** (.029)	.929	-0.266*** (.038)	1.157	0.853*** (.042)	1.268
Muut	Bulgaria, Unkari, Latvia, Puola, Romania, Venäjä, Slovenia, Slovakia, Ukraina ja Viro	0.060 (.032)	.670	-0.395*** (.036)	.754	0.591*** (.050)	1.030
		n = 7669	Population size = 8,800.0893	n = 7,604	Population size = 8,647.8207	n = 7585	Population size = 8,789.8574

Liitetaulukko 4. Perheoikeudellisten regimien tilastolliset tunnusluvut ja tilastollinen merkitsevyys suhteessa vanhempien arvo-muuttujiin. Analyysipainot on huomioitu.

Muuttuja	Maat	Välittämisen arvo-orientaatio		Elämänhallinnan arvo-orientaatio		Elämäntavan arvo-orientaatio	
		keskiarvo (keskivirhe)	keskihajonta	keskiarvo (keskivirhe)	keskihajonta	keskiarvo (keskivirhe)	keskihajonta
Maan oikeusjärjestelmä¹		p=0.000***		p=0.000***		p=0.000***	
Common law	Englanti, Irlanti ja Kypros	-0.001 (.035)	.795	0.130** (.045)	1.021	0.831*** (.050)	1.118
Napoleonic Civil law	Belgia, Espanja, Ranska, Alankomaat, Portugali ja Romania	-0.133*** (.024)	.723	0.186*** (.033)	.978	0.944*** (.030)	.931
Nordic Civil Law	Tanska, Suomi, Norja ja Ruotsi	0.101*** (.021)	1.566	0.322*** (.027)	1.954	0.870*** (.028)	2.019
Germanic Civil Law	Itävalta, Bulgaria, Sveitsi, Puola, Saksa, Viro, Unkari, Latvia, Slovenia, Slovakia, Venäjä ja Ukraina	.013 (.024)	.695	-0.186*** (.028)	.863	0.705*** (.037)	1.043
		n= 7669	Population size = 8,800.0893	n = 7,604	Population size = 8,647.8207	n = 7585	Population size = 8,789.8574
Maan perhelainsäädännön normi		p=0.000***		p=0.000***		p= 0.1420	
Oikeudenkäynti	Sveitsi, Kypros, Espanja, Unkari, Irlanti, Portugali, Romania, Puola	-.224 (.019)	.810	-.391 (.025)	1.047	.863 (.030)	1.221
Yhteishuoltajuus	Itävalta, Belgia, Bulgaria, Saksa, Tanska, Viro, Ranska, Englanti, Latvia, Alankomaat, Venäjä, Ukraina, Ruotsi	.017 (.019)	.673	.100 (.025)	.868	.784 (.028)	.950
Sovittelu/ Viransomaiset	Suomi, Norja, Slovenia, Slovakia	.148 (.021)	1.756	-.018 (.026)	2.169	.801 (.031)	2.482
		n = 7,669	Population size = 8,800.0893	n = 7,604	Population size = 8,647.8207	n = 7585	Population size = 8,789.8574

Liitetaulukko 5. Regressiokertoimet ja keskiarvot lineaarisen monitasoregression jälkeen. Selitettävä muuttuja vanhempien välittämisen arvo-orientaatio. Analyysipainot on huomioitu.

Välittämisen arvo-orientaatio	0-Malli	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5	Malli 6	Malli 7	Malli 8	Malli 9	Malli 10
Perhevuoto: Ydinperhe (ref.)											
Lähivanhempi		-0,07*	-0,07*	-0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
		-0,04	0,03	0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02
Etävanhempi		0,11**	0,13***	0,10***	0,10***	0,10***	0,10***	0,10***	0,10***	0,10***	0,10***
		-0,04	0,02	0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02
Muu		0,01	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
		-0,03	0,04	0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04
Ikä: 35 vuotta (kesk.)			-0,01	-0,01*	-0,01*	-0,01*	-0,01*	-0,01*	-0,01*	-0,01*	-0,01**
Koulutusvuodet: 12 vuotta (kesk.)			-0,02***	-0,02**	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***
Koettu toimeentulo: Elää mukavasti (ref.)											
Tulee toimeen			0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
			0,03	0,03	-0,03	-0,03	-0,04	-0,03	-0,03	-0,03	-0,04
Vaikeuksia			-0,01	-0,01	0,01	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01
			0,04	0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,05
Erittäin suuria vaikeuksia			-0,02	-0,02	-0,02	0,03	0,02	0,03	0,02	0,02	0,02
Sukupuoli: Mies (ref.)											
Nainen				-0,12***	-0,12***	-0,12***	-0,12***	-0,12***	-0,12***	-0,12***	-0,12***
					-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03
Avoliitto asenne: Hyväksyy avioliiton ulkopuoleiset lapset (ref.)											
Neutraali					0,11*	0,11*	0,11*	0,11*	0,11*	0,11*	0,11*
					-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,05	-0,05	-0,04
Ei hyväksy					0,04	0,04	0,04	0,04	0,05	0,05	0,05
					-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04
Perheen tukemisen regiimi: Kahden ansaitsijan malli (ref.)											
Mies elättäjä malli						-0,22**	0,05	-0,20*			
						-0,08	-0,13	-0,09			
Työmarkkina malli						0,14	0,14	0,13			
						-0,08	-0,08	-0,08			
Laajennetun perheen malli						-0,43***	-0,22**	0,21			
						-0,13	-0,08	-0,15			
Postkommunistinen malli						0,00	0,23	0,02			
						-0,10	-0,14	-0,09			
Oikeusjärjestelmä: pohjoismainen säädösoikeus (ref.)											
Napoleonilainen säädösoikeus							-0,23*			-0,25*	0,13
							-0,10			-0,12	-0,10
gremaaninen säädösoikeus							-0,33**			0,14	0,08
							-0,11			-0,10	-0,10
Tapaoikeudellinen traditio							0,00			0,15	0,10
							(,)			-0,08	-0,09
Perheoikeudellinen normi: Sovittelu/Viranomaiset (ref.)											
Yhteishuoltajuus								0,03	0,13		0,07
								-0,08	-0,08		-0,08
Oikeuskäsittely								-0,23*	-0,34**		-0,27**
								-0,10	-0,11		-0,10
_cons	0,09	0,02	0,02	0,09	0,04	0,21*	0,21*	0,23*	0,21**	0,21*	0,25**
	-0,07	-0,05	0,06	0,07	-0,08	-0,08	-0,08	-0,10	-0,08	-0,08	-0,10
Ins1_1_1											
_cons	-1,85***	-1,78***	-1,81***	-1,8***	-1,83***	-2,14***	-2,21***	-2,34***	-2,06***	-1,90***	-2,08***
	-0,25	-0,22	0,23	0,23	-0,22	-0,21	-0,23	-0,25	-0,20	-0,19	-0,22
Insig_e											
_cons	-0,27***	-0,27***	-0,27***	-0,28***	-0,278***	-0,28***	-0,278***	-0,278***	-0,28***	-0,28***	-0,28***
	-0,04	-0,03	0,03	0,04	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03
N	7454	7971	7971	7971	7971	7971	7971	7971	7971	7971	7971
r2											
rmse											
bic	17935	18554	18533	18497	18484	18498	18513	18508	18492	18508	18518
Keskiarvot regressiokertoimen alapuolella											
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001											

Liitetaulukko 6. Regressiokertoimet ja keskiarvot lineaarisen monitasoregression jälkeen. Selitettävä muuttuja vanhempien elämänhallinnan arvo-orientaatio. Analysipainot on huomioitu.

<i>Elämänhallinnan arvo-orientaatio</i>	0-Malli	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5	Malli 6	Malli 7	Malli 8	Malli 9	Malli 10
Perhemuoto: Ydinperhe (ref.)											
Lähivanhempi		0,10	0,13	0,12	0,09	0,09	0,09	0,02	0,09	0,09	0,09
		-0,06	0,07	0,07	-0,07	-0,07	-0,07	-0,02	-0,07	-0,07	-0,07
Etävanhempi		0,17**	0,21**	0,22**	0,18**	0,19**	0,19**	0,10***	0,18**	0,18**	0,18**
		-0,06	0,07	0,07	-0,06	-0,06	-0,06	-0,02	-0,06	-0,06	-0,06
Muu		0,08**	0,11**	0,11**	0,10**	0,10**	0,10**	0,03	0,09**	0,10**	0,09**
		-0,03	0,03	0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,04	-0,03	-0,03	-0,03
Ikä: 35 vuotta (kesk.)			-0,01**	-0,01*	0,00	0,00	0,00	-0,00784*	0,00	0,00	0,00
			0,01	0,002	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Koulutusvuodet: 12 vuotta (kesk.)			0,02***	0,02**	0,02***	0,02***	0,02***	-0,02***	0,02***	0,02***	0,02***
Koettu toimeentulo: Elää mukavasti (ref.)											
Tulee toimeen			0,07***	0,07***	0,07***	0,08***	0,08***	0,02	0,07***	0,08***	0,08***
			0,02	0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,03	-0,02	-0,02	-0,02
Vaikeuksia			-0,004	-0,005	0,02	0,03	0,03	0,02	0,01	0,02	0,02
			0,06	0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,04	-0,06	-0,05	-0,06
Erittäin suuria vaikeuksia			0,11	0,11	0,12*	0,14*	0,15*	0,03	0,12	0,13*	0,12
			0,06	0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06
Sukupuoli: Mies (ref.)											
Nainen				0,02	0,02	0,02	0,02	-0,12***	0,02	0,02	0,02
				0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03
Avioliitto asenne: Hyväksyy avioliiton ulkopuoleiset lapset (ref.)											
Neutraali					0,02	0,01	0,01	0,11*	0,02	0,02	0,02
					-0,03	-0,03	-0,03	-0,04	-0,03	-0,03	-0,03
Ei hyväksy					-0,32***	-0,31***	-0,31***	0,04	-0,32***	-0,33***	-0,32***
					-0,06	-0,07	-0,07	-0,04	-0,06	-0,06	-0,06
Perheen tukemisen regimi: Kahden ansaitsijan malli (ref.)											
Mies elättjä malli						0,05	0,15	-0,20*			
						-0,10	-0,16	-0,09			
Työmarkkina malli						0,10	0,10	0,13			
						-0,08	-0,08	-0,08			
Laajennetun perheen malli						-0,51***	-0,44***	0,21			
						-0,11	-0,11	-0,15			
Muut						-0,61***	-0,49**	0,02			
						-0,13	-0,18	-0,09			
Oikeusjärjestelmä: Pohjoismainen siviilioikeus (ref.)											
Napoleonilainen säädösoikeus							0,08			0,21	0,05
							-0,11			-0,21	-0,14
Germaanimainen säädösoikeus							0,12			-0,45**	-0,42**
							-0,14			-0,15	-0,13
Tapaoikeudellinen oikeus							0,00			0,13	0,16
							(,)			-0,09	-0,10
Perheoikeudellinen normi: Sovittelu/Viranomaiset (ref.)											
Yhteishuoltajuus								0,03	0,11		0,21*
								-0,08	-0,19		-0,10
Oikeuskäsittely								-0,23*	0,34		-0,31**
								-0,10	-0,18		-0,12
_cons	0,06	0,12	-0,17	-0,18	0,10	0,22*	0,22*	0,23*	0,09	0,22*	0,10
	-0,14	-0,12	0,10	0,10	-0,10	-0,09	-0,09	-0,10	-0,15	-0,09	-0,08
Ins1_1_1											
_cons	-1,05***	-1,01***	-1,04***	-1,04***	-1,10***	-1,93***	-1,94***	-2,34***	-1,32***	-1,21***	-1,59***
	-0,19	-0,15	0,15	0,15	-0,16	-0,24	-0,24	-0,25	-0,12	-0,18	-0,17
Insig_e											
_cons	0,05	0,05	-0,06	-0,06	0,07	0,07	0,07	-0,28***	0,07	0,07	0,07
	-0,04	-0,04	0,04	0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,03	-0,04	-0,04	-0,04
N	7396	7914	7914	7914	7914	7914	7914	7971	7914	7914	7914
r2											
rmse											
bic	21019	21708	21667	21675	21571	21561	21579	18508	21579	21593	21594
Keskiarvot regressiokertoimen alapuolella											
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001											

Liitetaulukko 7. Regressiokertoimet ja keskivirheet lineaarisen monitasoregression jälkeen. Selitettävä muuttuja vanhempien elämäntavan arvo-orientaatio. Analyysipainot on huomioitu.

Elämäntavan arvo-orientaatio	0-Malli	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4	Malli 5	Malli 6	Malli 7	Malli 8	Malli 9	Malli 10
Perhevuoto: Ydinperhe (ref.)											
Lähivanhempi		0,13	0,22*	0,32***	0,29***	0,29***	0,29***	0,29***	0,29***	0,29***	0,29***
		-0,10	0,10	0,09	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09
Etävänhempi		0,29**	0,37***	0,30**	0,27**	0,27**	0,27**	0,28**	0,27**	0,27**	0,27**
		-0,10	0,10	0,10	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09	-0,09
Muu		0,00	0,06	0,07	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06
		-0,05	0,05	0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05
Ikä: 35 vuotta (kesk.)			-0,01***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***	-0,02***
			0,002	0,002	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Koulutusvuodet: 12 vuotta (kesk.)			0,001	0,001	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
			0,001	0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
Koettu toimeentulo: Elää mukavasti (ref.)											
Tulee toimeen			-0,08	-0,09	0,08	0,07	0,07	0,07	0,08	0,08	0,08
			0,05	0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05
Vaikeuksia			-0,17**	-0,17**	-0,15*	-0,14*	-0,14*	-0,14*	-0,15*	-0,15*	-0,15*
			0,06	0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06
Erittäin suuria vaikeuksia			-0,33**	-0,32**	-0,31**	-0,29**	-0,29**	-0,29*	-0,31**	-0,30**	-0,30**
			0,11	0,12	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11
Sukupuoli: Mies (ref.)											
Nainen				-0,24***	-0,25***	-0,25***	-0,25***	-0,25***	-0,25***	-0,25***	-0,25***
				0,04	-0,04	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05
Avoliitto asenne: Hyväksyy avioliiton ulkopuoleiset lapset (ref.)											
Neutraali					-0,23***	-0,23***	-0,23***	-0,23***	-0,23***	-0,23***	-0,23***
					-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05
Ei hyväksy					-0,24***	-0,24***	-0,24***	-0,24***	-0,24***	-0,24***	-0,24***
					-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06
Perheen tukemisen regimi: Kahden ansaitsijan malli (ref.)											
Mies elättäjä malli						0,20*	0,17	0,25*			
						-0,10	-0,19	-0,12			
Työmarkkina malli						0,09	0,09	0,14			
						-0,08	-0,08	-0,11			
Laajennetun perheen malli						0,11	0,10	0,03			
						-0,09	-0,18	-0,17			
Postkommunistinen malli						0,10	0,14	0,11			
						-0,11	-0,20	-0,11			
Oikeusjärjestelmä: Pohjoismainen säädösoikeus (ref.)											
Napoleonilainen säädösoikeus							0,01			0,12	0,13
							-0,16			-0,09	-0,11
Germaaninen säädösoikeus							0,05			0,02	0,01
							-0,18			-0,13	-0,13
Tapaoikeudellinen oikeus							0,00			0,09	0,11
							(,)			-0,08	-0,10
Perheoikeudellinen normi: Sovittelu/Viranomaiset (ref.)											
Yhteishuoltajuus								0,14	0,02		0,06
								-0,16	-0,15		-0,15
Oikeuskäsittely								0,06	0,06		0,01
								-0,20	-0,16		-0,18
_cons	1,02***	0,75***	0,91***	1,06***	1,19***	1,16***	1,16***	1,24***	1,19***	1,16***	1,19***
	-0,09	-0,07	0,10	0,09	-0,10	-0,10	-0,10	-0,17	-0,15	-0,10	-0,15
Ins1_1_1											
_cons	-1,56***	-1,33***	-1,42***	-1,41***	-1,51***	-1,73***	-1,73***	-1,81***	-1,52***	-1,55***	-1,56***
	-0,29	-0,16	0,18	0,18	-0,18	-0,30	-0,30	-0,27	-0,17	-0,20	-0,20
Insig_e											
_cons	0,0616*	0,0581*	0,05	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
	-0,03	-0,03	0,03	0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03	-0,03
N	7370	7884	7884	7884	7884	7884	7884	7884	7884	7884	7884
r2											
rmse											
bic	23043	23819	23763	23679	23614	23632	23650	23647	23632	23639	23657
Keskivirheet regressiokertoimen alapuolella											
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001											